

DENG

SIYASAL VE KÜLTÜREL DERGİ

İçindekiler

Naverok

Merhaba	2
Yılmaz ÇAMLİBEL	
Gilîdax Bêxwedî nîn e!	3-16
Lokman POLAT	
Efsaneya Çiyayê Agirî	17-20

Bilgi Üniversitesi "Sivil ve Demokratik Çözüm Arayışları Türkiye'nin Kürt Meselesi" Konferansı

Konferans programı 21-23

■ Arif SEVİNÇ	24-29
■ Sertaç BUCAK	30-34
■ İsmail BEŞİKÇİ	35-41
■ Ruşen Arslan	42-47
■ Hasan YILDIZ	48-56
■ Salih Akın	57-60
■ Zübeyit GÜN	61-67
■ Engin SUSAM	68-76

Seyîtxan Kurij

Yew şoreşgerî gel, remezan Adiguzel
77-80

Belgeler:

KOMKAR: "Türkiye'ye silah vermek
onun yayılmacı poltikasına hizmettir
81-82

PSK: "Aynı Filmi tekrar seyretmek
istemiyoruz" 83

Avrupa Kürt Platformu'ndan Başbakan
Erdoğan'a ve TBMM Başkanı Arıncı'a
mektup 84

ÇIRAKültür ve Sanat Derneği Lagendijk
ve Greune birer rapor sundu 85-87

PSK: Yaşasın 1 Mayıs 88

Evin Turizm İnşaat ve Yayıncılık
Ticaret Limited Şirketi Adına SAHİBİ
ve SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Hüseyin İZGİ

YAZIŞMA ADRESİ

Kurtismailpaşa 5.Sok. Fırat5
Apartmanı Kat: 1 No: 2
Ofis / Diyarbakır
Tel: 0 (412) 223 89 23 / 228 05 08
Fax: 0 (412) 223 89 23
E-mail: info@demanu.com.tr

ISSN: 1302-7964

ALMANYA

Postfach: 131831, 42045
Wuppertal/ALMANYA
Tel: 0049 202 283 23 39
Fax: 0049 202 758 34 79

BASKI

Diyarbakır Söz Matbaası / Diyarbakır

Merhaba;

Türkiye’de Kürt sorunu ilk kez akademik bir ortamda, üniversite çatısı altında tartışıldı.

Helsinki Yurttaşlar Derneği-Empati Grubu’nun çağrısıyla 11-12 Mart tarihlerinde Kürt sorunu Bilgi Üniversitesi’nin ev sahipliği yaptığı Dolapdere Yerleşkesi’nde iki gün boyunca çok farklı açılardan ve çok farklı kesimlerin iştirakiyle tartışıldı.

Elimize ulaşan kimi panelistlerin konuşmalarını bu sayımızda sizlere sunuyoruz.

Yine bu yıl Kürt halkının özgürlük mücadelesinde önemli bir yere sahip olan Ağrı Başkaldırısı’nın 80.yıldönümü.

Konu Kürt kurumları arasında farklı etkinliklerle anılmakta, tartışılmaktadır.

Bu sayımızdan itibaren, yıl boyunca her sayımızda konuyu işlemeyi, ilgili yazılara

yer vermeyi kararlaştırdık.

İlk olarak Ağrı Başkaldırısı hakkında derli toplu bir kitap olan “Gildax bê Xwedi Nine”nin yazarı sayın Yılmaz Çamlıbel ile yapılan röportajı yayınlıyoruz.

Bu sayımızda yer alan Lokman Polat’ın, Yaşar Kemal tarafından kaleme alınan “Ağrıdaki Efsanesi”ni tanıtan”Efsaneya Çiyayê Agirî” ile Nijadperesti û Neteweperesti” başlıklı Kürtçe yazılarını, Seyidxan Kurij’in, Kürt özgürlük savaşçılarından Ramazan Adıgüzel hakkında kaleme aldığı Zazaca makaleyi ve son aylarda yayınlanan kim belge niteliğindeki bildiri, basın açıklaması, mektup ve raporları ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

Saygıyla...

Arif Sevinç
Genel Yayın Yönetmeni
Diyarbakır

Gilîdax Bêxwedî nîn e!

Röportaj: Necla MORSÜMBÜL

Yılmaz ÇAMLİBEL

“Ben Xoybûn’un üyesi, Kürdistan ordularının genel komutanıyım. Ben, Xoybûn’un emriyle bu göreve atanmış bulunuyorum. Görevim, Türk devletinin Kürdistan’ın bağımsızlığını kabul edip ordularını buradan çekeceği güne kadar devam edecektir.”

(İhsan Nuri Paşa)

2006 yılı Ağrı İsyanı’nın 80. yıldönümü. Kürt tarihinde, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesinde önemli bir yere sahip olan bu olayı birçok Kürt kurumu, çeşitli etkinliklerle gündeme taşıyor.

Biz de Deng Dergisi olarak, geçen yıl

içinde Ağrı İsyanı’nı anlatan Kürtçe bir kitabı yayınlanan sayın Yılmaz Çamlıbel ile “Gilîdax Bê Xwedî Nîn e” kitabı ve Ağrı başkaldırısı üzerine bir röportaj yaptık.

İlginize sunuyoruz.

Bu tarihi dağın etrafında (Ermenistan, İran ve Türkiye’de) yaşayan Kürtler, bu dağa Gilîdax diyorlar. Bu mahalli bir isimdir. Ayrıca Ağrı, bu havalide yaşayan Kürtler tarafından kutsal bir varlık sayılmaktadır. Günümüzde bile, bu havalide oturan bazı kimseler, gün doğarken veya batarken Ağrı Dağı’na dönüp dua ederler. Yine bu civarda oturan Kürtler, bu dağın üzerine yemin ederler.

Sayın Çamlıbel, Neden böyle bir kitap yazma ihtiyacı duydunuz? Bu kitabı yazmaktaki amacımız neydi?

Toplumsal yaşam, ezelden gelip ebede giden bir süreklilik içindedir. Bu nedenle kişi ve toplum olarak, geçmişimizi öğrenmemiz önemlidir. Yakın tarihini bilmeyenlerin, içinde yaşadığı anı değerlendirmesi ve gelecekle ilgili doğru projeler yapması mümkün değildir.

Kürt toplumu, ne yazık ki tarihi belleği zayıf bir halktır. 200 yıl süren mücadeleye karşın, hala ulusal kaderini tayin edememesinin önemli nedenlerinden birisi de budur. Örneğin, bu zayıflık nedeniyle Kürt halkının tarihinin 1984 yılında başladığını söyleyenlere bile rastladık. İşte bu nedenle Kürt ulusal kurtuluş mücadelesinin önemli bir parçası olan Ağrı savaşlarıyla ilgili bildiklerimi Kürt halkına anlatmak istedim. Kürt ulusal kurtuluş mücadelesinde önemli bir yer tutan bu hareketle ilgili geniş kapsamlı bir araştırma yapılmamış ve kitap yayınlanmamıştır. Bu konudaki boşluğu bir nebze de olsa doldurmak amacıyla bu kitabı yazdım.

Kitabın ismindeki bir kelime, dikkatimi çekti. Türklerin Ağrı dediği dağa, Kürtler Agirî, Ermeniler ise Ararat diyor. Kitabınızda bu dağın ismi Gilîdax olarak geçiyor. Bu dağa neden farklı bir isim koyuyorsunuz?

Bu tarihi dağın etrafında (Ermenistan, İran ve Türkiye’de) yaşayan Kürtler, bu dağa Gilîdax diyorlar. Bu mahalli bir isimdir. Ayrıca Ağrı, bu havalide yaşayan Kürtler tarafından kutsal bir varlık sayılmaktadır. Günümüzde bile, bu havalide oturan bazı kimseler, gün doğarken veya batarken Ağrı Dağı’na dönüp dua ederler. Yine bu civarda oturan Kürtler, bu dağın üzerine yemin ederler. Genellikle yeminler, önem sırasına göre şu şekilde sıralanır: “Mîr Hesenê Welî, Şêx Evdilqadirê Gêylanî, Hezretê Xanî, Gilîdax, Xwedê.” Yani Ağrı yöresinde yaşayan Kürtler içinde Allah, 5. sırada yer alıyor.

Kitabın ismine gelince; Ağrı Ulusal Başkaldırısı’nın efsanevi önderlerinden Biroyê Hesikê Telî, 14-17 Eylül 1930 günleri arasında, kendini kuşatan İran alayıyla sürdürdüğü zorlu bir savaşın sonunda cephanesi bitmiş ve yaralı bir şekilde, sırtını bir kayaya dayamış vaziyette ölümü beklemektedir. Yanına gelen İran ordusunun komutanı, silahını teslim etmesi koşuluyla, İran’a geçmesine izin vereceğini söylüyor. Biro, bu öneriyi reddediyor. O zaman alay komutanı gidip Biro’nun elindeki tüfeği zorla alıyor. Bu durum karşısında Biro, büyük bir kederle, Kürt tarihine mal olan şu sözünü söylüyor: “Hey wax! Gilîdax bê xwedî ma.” (Eyyvah! Gilîdax sahipsiz kaldı) Ben de ona “hayır, Kürt halkı var oldukça Gilîdax’ın sahibi olacaktır” diye bir cevap verdim. İşte kendisine “Gilîdax Bê Xwedî Nîn e” biçiminde verdiğim cevap, kitabıma isim oldu.

Bu isim, "Gildax" kelimesinin anlamı nedir. Burada kullanılan dağ, Türkçe bir kelime değil midir?

Hayır, bu Kürtçe bir kelimedir. Sonundaki dağ hecesi sizi yanıltıyor olmalı. Bu dağ hecesi Kürtçe bir kelimedir. Ateş, ateşle yanmış, kavrulmuş anlamına geliyor. Ararat'taki ar hecesi de Kürtçe'de ateş anlamına geliyor. Tüm bu isimler, Ağrı'nın ateş püskürten volkanik bir dağ olması nedeniyle kendisine verilen Kürtçe isimlerdir.

Kitabınız, beklediğiniz ilgiyi gördü mü?

Ne yazık ki hayır, kitabımın ilgi gördüğünü söyleyemem. Ülkedeki durumu bilmiyorum. Ama Avrupa'ya 500 adet kitap geldi. Aradan on ay geçmesine rağmen, henüz hepsi satılmış değil. Ne yazık ki toplumumuzun okuma alışkanlığı çok zayıf. Yayınların pazarlanmasındaki eksiklikler de bu konudaki önemli bir faktör. Kürtçe yazılmış olması da, satışı olumsuz etkileyen başka bir faktördür.

Yani Kürtçe yazılan kitaplar daha mı az satıyor?

Ne yazık ki öyle. Zira Kürtlerin bir bölümü Kürtçe bilmiyor. Kürtçe bilenlerin büyük çoğunluğu ismi Kürtçe okumasını bilmiyor. Kürtçe okuyanların bir bölümü de kitap satın almıyor. Sömürgeci devletlerin Kürt dili ve kültürü üzerinde kurduğu yasak ve baskının sonucunda ortaya çıkan bu durum, ürkütücü bir tablodur.

O halde neden Kürtçe yazdınız?

Kitap Kürt ulusal mücadelesinin önemli bir aşamasını anlatıyordu. Bu nedenle, Kürtçe olmasını yeğledim. Ayrıca Kürt entelektüel çevrelerinde Kürtçe bilen kimse-

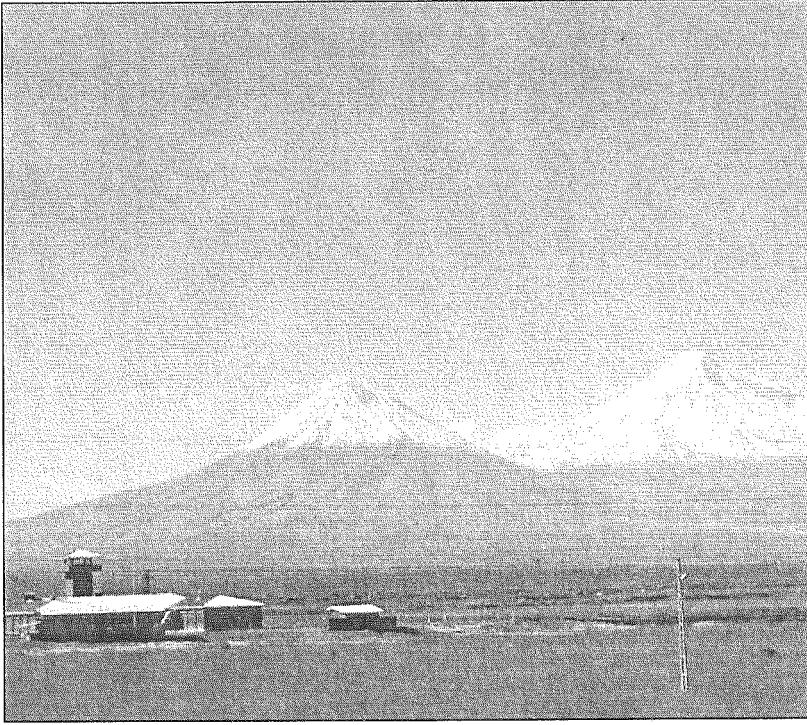

lerin başka bir dille yazması hep eleştiri konusu yapılıyor. Bu konuda bana da ciddi eleştiriler yapılıyordu. Ben de bu haklı eleştirilere değer verdiğim için kitabımı Kürtçe yazdım.

Kitabınızı Türkçe de yayınlamayı düşünmüyor musunuz? Bu kitapta yazılanların Türk kamuoyunca da bilinmesi yararlı değil midir?

Haklısınız, zaten ben de bu kitabımı Türkçe yayınlamayı düşünüyorum. Çünkü Kürtçe okumasını bilmeyen çok insandan böyle bir talep ve öneri geldi. Ayrıca ben bu kitabımın özellikle Türkler tarafından da okunmasını çok istiyorum. Türk resmi tarihinin çarpıtma, demagoji ve yalanlarını deşifre etme, doğrunun ne olduğunu kitlelere sunma bakımından bunu önemsiyorum. Özellikle uygar, çağdaş ve demokrat Türklerin, Kürt sorununu enine boyuna anlamasının önemli olduğunu düşünüyorum. Kürt sorununun Türk halkı tarafından doğru şekilde anlaşılmasının, sorununun çözümünü kolaylaştıracak önemli bir faktör olduğuna inanıyorum.

Bu nedenlerden dolayı kitabımı Türkçe de yayınlamak istiyorum. Zaten birkaç aydan beri, kitabı Türkçe'ye çevirmeye başla-

dım. Bu yıl içinde yayınlamayı düşünüyorum.

Kitabınızla ilgili olarak, olumlu ve olumsuz ne tür eleştiriler aldınız?

Bilindiği gibi Kürt ulusal kimliği büyük bir baskı ve yasak cenderesi altına alınmış bulunuyor. İşkence, hapishane ve ölümü göze alarak kurulan Kürt kurumlarının çalışmaları da engelleniyor. Bu nedenle sanat ve edebiyat eserlerini bilimsel-akademik yöntemlerle irdeleyen, yorumlayan ve değerlendiren bir Kürt kurumu ortaya çıkmış değil. Malum bu konu çağdaş ülkelerde bir meslek haline gelmiş bulunuyor. Buralardaki eleştirmenler, ortaya çıkan her eseri ele alıp inceliyor, yorumluyor, sınıflandırıyor, verdiği neticeleri kitlelerin bilgisine sunuyor. Örneğin kendilerini Kürt Pen'i diye nitelendiren kurum yöneticilerinin, neden böyle bir şey yapmadıklarını anlamakta zorluk çekiyorum.

Kürt halkı içinde böyle çalışan bilimsel, akademik bir meslek grubu ve kurumlar oluşmadığı için, iş okuyucuya kalıyor. Bu

konuda nispeten bilgi ve beceri sahibi olanlar ise, bu görevlerini yerine getirmiyorlar. Bu nedenle, yaratılan eserlerin değerlendirilmesi, ahbap çavuş ilişkilerine kalıyor. Ben de, beni tanıyan bazı insanlardan olumlu eleştiriler aldım. Çok merak etmeme karşın, kitabımın tarihi, akademik, edebi değerinin ne düzeyde olduğunu hala bilmiyorum.

Kürt kimliğinin

yok sayıldığı, Kürtlerle ilgili belgelerin yok edildiği, tarihin çarpıtıldığı bir ülkede, Kürt ulusal başkaldırısıyla ilgili bir kitap yazmayı göze almak zor olsa gerek. Böylesi bir kitabı yazmaya nasıl karar verdiniz?

Doğru ve yerinde bir soru. Gerçekten Kürt tarihiyle ilgili kitap yazmayı göze almak kolay bir şey değil. Hele, tarihçi olmayan bir insan için sorun daha da zor.

Ne var ki böyle bir kitap yazma konusunda, çok önemli avantajlarım vardı. Ben, olayın merkezinde bulunan Bayazıt şehrinde, başkaldırının bastırılmasından 6 yıl sonra dünyaya geldim. Annemin ailesiyle, hareketi başlatan ve 2 yıl süreyle yöneten Biroyê Hesikê Telî, aynı aşirete mensuptular. Annem ve dayılarım başta olmak üzere, olayları bizzat gören, yaşayan veya yakınlarından dinleyen kişilerden, bu konuda çok detaylı bilgilere sahip oldum. Savaşı yönetenleri bire bir tanıyanlardan, onların kişilikleri ve aile yapılarıyla ilgili bilgiler edindim. Savaşın geçtiği coğrafyayı dolaştım. Bu hareket ve onu yönetenler üzerine yakıl-

miş türküler dinledim ve ezberledim. Daha sonra tüm yasak ve engellemelere karşın, elden ele dolaşan dokümanları okudum. Yüksek tahsilimi yaptığım İstanbul'da kütüphaneleri dolaştım. Kürt ulusal tarihiyle ilgili ne buldumsa okudum.

İşte bu avantajlarım nedeniyle böyle bir kitabı yazabileceğime inandım. Hatta bunu yapmaya mecbur olduğumu düşündüm. Bunu, bir ulusal görev saydım. Bu karar nedeniyle, konuyla ilgili bilgi toplamaya başladığım tarih 1950 yılıdır. Bu kitabı yazmaya karar verdiğim tarih ise 1990 yılıdır. Ve bu kararımı da ancak 2005 yılında gerçekleştirdim. Yani bu kitap, 55 yıl süren bir birikimin sonucunda ortaya çıkmıştır.

Gerçekten çok uzun bir zaman ve büyük bir emek. Peki kitabınızın içeriğini çok kısaca özetleyebilir misiniz?

Efendim bu kitap, 5 ana tema üzerine oturtulmuştur. Birincisi, konunun temelini oluşturan Türk-Kürt savaşlarıdır. Bu savaş, 16 Mayıs 1926 tarihinde başlamış, 1932 yılının sonbaharında bitmiştir. Bu süre içinde yapılan savaşlardan sadece önemli olan 6 tanesini, çizdiğim haritalar üzerinde anlattım. Her iki tarafın asker adedini, silah, araç ve gereçlerinin durumunu ve savaşın cereyan şeklini harita üzerinde okuyuculara sunmaya çalıştım.

İkincisi, savaşta yer alan kişilerin kimlikleridir. Türk ordusundan 30, Kürt ordusundan ise 180 savaşçının adını tespit edebildim. Bunları kısaca okuyuculara tanıttım. İlk kez bir kitapta, bunca savaşçı adının yer aldığı bir liste yayınlanıyor.

Üçüncüsü, bu savaşlar ve savaşlarda yer alan kişilerle ilgili bilgi sahibi olan kişilerle yaptığım röportajlardır.

Dördüncüsü, bu savaşa katılan uçak filosunun komutanı olan Kurmay Albay Naim Bürküt'ün çektiği savaş fotoğraflarıdır.

Beşincisi, bu savaş üzerine yakılan ağıtlardır.

Bu fotoğrafların bir hikayesi var mı, onları nasıl ele geçirdiniz?

Hem komplo teorileri ve hem de gerçek komplolar içinde yaşayan bizler için, gerçekten merak edilecek bir konu. Efendim bu fotoğrafları çeken kurmay hava albayı, Türk ordusundan orgeneral olarak emekli olmuştur. Ölümünden sonra bu resimlerin yer aldığı albüm de, Özgül isimli kızına miras kalmıştır. Bu kızla arkadaş olan bir Kürdün ısrarı sonucunda, albüm albayın kızı tarafından bu kişiye verilmiştir. Ben de bu kişiden alıp kitabıma koydum.

Sayın Çamlıbel, kitabınıza koyduğunuz bu 6 savaşla ilgili biraz bilgi verirsiniz? Her iki tarafın asker, silah ve araç durumları nasıldı? Bu bilgilere nasıl ulaştınız?

Kitabımda yer alan bilgilerin önemli bir bölümünü, devlet arşivlerinden temin ettim. Örneğin savaşlarla ilgili olanlarını Türk Genel Kurmay Başkanlığı'nın yayınlarından aldım.

Meydana gelen savaşlarda iki taraf arasında tam bir uçurum vardı. İlk savaşta Türk ordusunun sayısı 750, Kürt ordusununki ise 50 kişiydi. Savaş sonuna doğru Türk ordusunun varlığı 30 bin asker, 52 uçak, 32 toptan oluşan 10 batarya, 550 otomatik silaha ulaşmıştı. Kürt ordusu ise elinde sadece piyade tüfeği bulunan, 600 savaşçıdan ibaretti.

16 Mayıs 1926 dan, mart 1928 tarihine kadar geçen süre içinde savaşları Biroyê Hesikê Telî yönetmiştir. Bu tarihten 1930 yılının eylül ayına kadar yapılan savaşları ise İhsan Nuri Paşa yönetmiştir. 17 Nisan 1930 günü Kürt ordusunun kesin yenilgisinden sonra, katliamdan kurtulan Kürt desteleri, savaşı 1932 yılının sonbaharına kadar sürdürmüşlerdir. Bu tarihten sonra havalide Kürt ulusal mücadelesinin silahları tamamen susmuştur.

Bu savaşın ortaya çıkmasının temelinde ne vardı? Bu savaş, neden Ağrı'dan başlatıldı? Bu konu hakkında biraz bilgi verebilir misin?

Osmanlı'nın yıkılışı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde Kemalistler, Kürtlere ortak bir devlet kurma sözü vermişlerdi. Kürtler de bu söze güvenmiş ve Kemalistlerden yana tavır koymuştu. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, Kürt varlığı red ve inkar edildi, yok sayıldı, yok edilmeye çalışıldı. Kürt dili ve kültürü yasaklandı. Büyük bir asimilasyon politikası izlenmeye başlandı.

Kürtler, bu ihanete karşı çıkmaya başladılar. Karşı çıkmalar hep kanla bastırıldı. Köy ve kasabalar yakılıp yıkıldı. On binlerce insan öldürüldü. Binlerce insan sürgüne yollandı. Yüzü aşkın Kürt önderi idam edildi.

1925 Kürt Ulusal Başkaldırısı, Kürtler için bir kurtuluş umudu yaratmıştı. Bu başkaldırı ne yazık ki birkaç ay sürebildi. Başkaldırının bastırılması sürecinde rejimin ortaya koyduğu soykırım uygulamaları, Kürt halkını derinden sarstı. Bu vahşi rejimden kurtulma, Kürt aydın ve siyasetçilerinin temel amacı haline geldi. Ağrı'da başlayan mücadele bu isteğin bir ürünüdür.

Türk resmi tarihine ve Türk yöneticilerine göre, Kürtler, devlete ihanet etmiştir. Siz ise, Türk devletinin Kürtlere ihanet ettiğini söylüyorsunuz. Lütfen bu konuyu biraz açar mısınız?

Bu iki zıt görüşün hangisinin doğru, hangisinin yanlış olduğunu tespit etmek çok zor değil. Cumhuriyetin kuruluş sürecinde tüm Osmanlı tebaası olan halklar, önlerine

Osmanlı'nın yıkılışı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde Kemalistler, Kürtlere ortak bir devlet kurma sözü vermişlerdi. Kürtler de bu söze güvenmiş ve Kemalistlerden yana tavır koymuştu. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, Kürt varlığı red ve inkar edildi, yok sayıldı, yok edilmeye çalışıldı. Kürt dili ve kültürü yasaklandı. Büyük bir asimilasyon politikası izlenmeye başlandı.

gelen tarihi fırsatlardan yararlanarak, ulusal devletlerini kurdular. Kemalistler, Kürtlerin de bu yola girmesini engellemek için, Kürtlere "Gavurlar tarafından esir edilen padişahı kurtarmak ve ortak bir devlet kurmayı" teklif ettiler. Bizzat Mustafa Kemal, Kürt önderlerine yazdığı mektuplarda bu öneriyi dile getiriyor ve beraber mücadele etmeyi öneriyordu. Amasya Ta-

mimi, Erzurum ve Sivas kongrelerinde bu özlem ve istek karar altına alınıyordu. Yani Kemalistlerle Kürt önderleri arasında ulusal planda bir antlaşma yapılmıştı.

Kürtler, Kemalistlerin verdikleri söze, alınan kararlara inanarak, onlarla beraber hareket ettiler. O dönemlerde Kemalistler onların ülkesine Kürdistan, onlara da Kürt diyorlardı. Birinci meclisteki insanlara Kürdistan mebusu deniliyordu..

Savaş kazanılıp, devlet kurulduktan sonra Kemalistler Kürt varlığını yok saydılar ve yok etmeye kalktılar.

Eğer iki insan, parti, halk veya devlet, bir işi yapma konusunda anlaşmaya varıyor, işin yükü paylaşıyor, zahmeti ortaklaşa çekiliyor ve iş başarıyla tamamlanıyorsa; nimetlerinin paylaşılması sürecinde, birisi diğerinin hakkını vermiyor, onu dışlamaya kalkıyorsa bu bir kandırmaca ve ihanettir. Peki kim haindir? Elbette ki verdiği sözü tutmayan haindir. Bu durumda, Kemalistlerin hain olduğu açıkça ortadadır. Kürtlere hain demek büyük bir yalandır, demagojidir, çarpıtmadır.

Yeniden savaşın çıkma nedenlerine dönebilir miyiz?

1925 Ulusal Başkaldırısı'nın kanla bastırılmasından sonra, Kemalist rejim aldığı yasal, siyasal, ekonomik ve sosyal önlemlerle Kürtleri bir faşist cendere içine sıkıştırdı. Yurtsever insanlar ve örgütler, bu zulümden kurtulmak ve mücadeleyi sürdürmek için Suriye ve Lübnan'a kaçtılar.

Kürdistan'ın 4 parçasından gelen ve çeşitli din, mezhep, meslekten aristokrat, aşiret reisi, kasaba eşrafı, dinsel önder, asker ve sivil aydınlar yan yana gelip, ulusal bir şemsiye altında el ele tutuşmaya karar verdiler. Sonuçta, Kürdistan Teali Cemiyeti, Teşkilat-ı İctimaiye Cemiyeti, Kürd Milli Fırkası ile Kürt İstiklal Cemiyeti, 5 Ekim 1927 tarihinde birleşerek, XOYBÛN cemiyetini kurdular. Xoybûn, kendini hep Kürt Ulusal Birliği biçiminde nitelendirdi. Kürt ulusal birliğinin yoğun şekilde tartışıldığı günümüzden tam 178 yıl önce, böyle bir birliğin kurulması dikkat çekici bir olaydır.

Savaşın neden bu coğrafyada çıktığına gelince; 1915-16 yıllarında Rus ordusu bu havaliyi işgal etmişti. Yöredeki güçlü aşiretlerin büyük bölümü bu işgale karşı çıkmış ve Rus ordusuyla savaşmıştı. Biroyê Hesikê Telî de, bunlardan biriydi.

Kendisi, Kemalist rejimle iyi ilişkiler içinde olmaya özen gösteren birisiydi. Ama Türk devleti, kendisine hizmet etse bile, güç ve otorite sahibi olan Kürtleri, hep potansiyel bir tehlike olarak görüyordu. Ve bu tehlikeyi kontrol altında tutmak için, bunları aileleriyle birlikte batıya sürgün ediyordu. Sürgün listesinde kendi adının da bulunduğunu öğrenen Biroyê Hesikê Telî, oğul, kardeş ve yeğenlerini yanına alarak Ağrı Dağı'na çıkıp karargah kurdu.

Ankara'dan gelen emir üzerine Bayazıt 29. Alayı onu yakalamak için 16 Mayıs 1926 günü, Kürt karargahına şalındı. Böylece Ağrı Savaşı başlamış oldu.

Bu savaş, tüm yurtsever Kürtlere yeni bir umut oldu. Xoybûn yöneticileri "Biroyê Hesikê Telî"yle temasa geçtiler. Sonuçta beraberce hareket etme kararı alındı. Bunun üzerine Xoybûn, İhsan Nuri Paşa'yı, Genel

Kurmay Başkanı ve Kürt Ordusu Genel Komutanı göreviyle Ağrı'ya gönderdi. İhsan Nuri Paşa, 1928 yılının mart ayında Ağrı'ya ulaştı. Hareketin başına geçti. Siyasi, askeri, ekonomik, sosyal ve basın-yayın çalışmalarını da içeren bir programla mücadeleyi yönetmeye başladı.

Kısacası Ağrı Savaşı, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesinin bir parçasıdır. Bunu ortaya çıkaran faktör ise, Kürt halkının sömürgecilik zincirini kırma ve özgür olma isteimidir.

Siyasi çalışmalardan kastınız nedir?

İhsan Nuri Paşa'nın Ağrı'ya gelmesinden sonra askeri mücadele, Xoybûn'un siyasi şemsiyesi altına girdi. Siyasi ve askeri çalışmalar iç içe geçti. Böylece siyaset, silaha komuta etmeye başladı. Bu nitelik Ağrı ulusal kurtuluş mücadelesinin çok önemli bir karakteridir.

Ağrı'daki savaşçılar başta olmak üzere, yurtsever aydın, aşiret reisi, kasaba eşrafı, dinsel önderleri Xoybûn'a üye yapıldı. Peşinden, bu üyeler aracılığıyla Xoybûn'un bağımsız bir Kürt devleti özlemi kitleler içinde yaygınlaştırılmaya çalışıldı. Basın-yayın yoluyla kitleler arasında ulusal özlemleri yaygınlaştırma çalışmaları başlatıldı.

Bu çalışmaları koordine etmek, değerlendirmek, kusurları ortadan kaldırmak, hareketi ulusal bir devlet kurmaya uygun hale getirmek için, Ağrı Savaş Konseyi adında bir kurum oluşturuldu. Bu kurum bir parlamento gibi çalıştı. Hareketin siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal hedeflerini belirledi ve yetkilileri bu hedeflere yönlendirdi.

Kürdistan içinde faaliyet gösteren Xoybûn şubelerinin bulunduğu yerler şunlardı: Bayazıt, Diyarbakır, Van, Silvan, Siirt, Iğdır, Karaköse, Erdiş, Çaldıran, Muş, Malazgirt, Bitlis, Muradiye, Zila, Patnos ve Sarısu.

Ayrıca Xoybûn; Lübnan, Suriye, Amerika, Fransa, İngiltere ve İran'da da irtibat büroları kurmuş, Kürt sorunu ve Kürt ulusal

kurtuluş mücadelesiyle ilgili dünya kamuoyunu sürekli bilgilendirmiş ve destek sağlamaya çalışmıştır.

Kitabınızda sık sık vurguladığınız bir konu var; Ağrı Ulusal Başkaldırısı'nın diğer Kürt ulusal başkaldırılarından farklı özellikler taşıdığını söylüyorsunuz. Bu farklılıklar nelerdir?

Evet, bence Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı yapılan Kürt ulusal başkaldırı tarihinin en önemlisi Ağrı savaşıdır. Bu farkları şu şekilde özetleyebiliriz:

İlk kez bu savaşta, Kürdistan'ı işgalden kurtarma ve bağımsız bir Kürt devleti kurma ülküsü çok açık bir şekilde Kürt ve dünya kamuoyuna deklere edilmiştir. Yani hareketin temel amacının milli demokratik devrim olduğu, ulusal kurtuluş olduğu dile getirilmiştir.

Kürt ulusal kurtuluş mücadelesinde ilk kez eğitimden geçirilmiş, üniforma giyen düzenli bir ordu kurulmuştur. Kürt genelkurmayı kurulmuş, başına profesyonel bir asker atanmıştır.

Yine ilk kez Ağrı'da savaş gerilla tekniğiyle yürütülmüştür. Deste adı verilen bu timler, 5 ile 15 kişiden oluşuyordu. Desteler aynı aşirete mensup kişilerden oluşuyordu ve başlarına çalışkanlığı, becerisi ve fedakarlığıyla tanınan birisi komutan (serokdeste) olarak atanıyordu.

Ayrıca Kürdistan tarihinde ilk kez bir sa-

vaş, siyasi bir örgütün emir komutası altında yürütülmüştür.

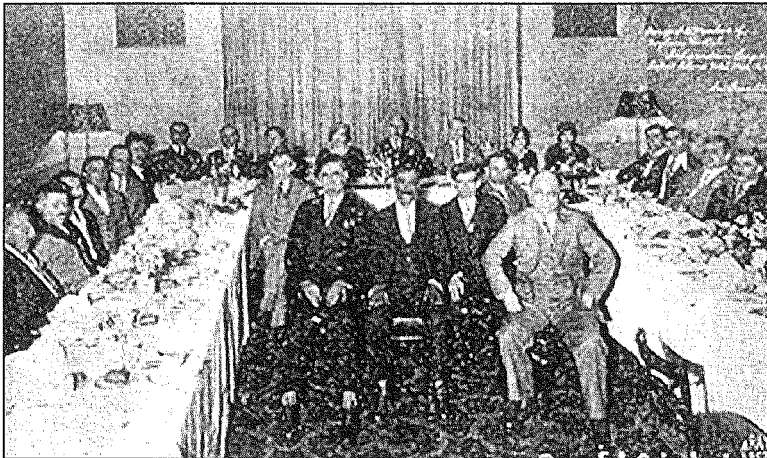
Ama Şêx Said Efendinin liderliğinde yürütülen 1925 Ulusal Başkaldırısı da AZADÎ cemiyeti tarafından yürütülmüştü.

Azadî Cemiyeti, hareketi örgütledi ama yürütmedi. Zira cemiyetin önder kadroları, savaş başlamadan tutuklanıp imha edildi. Savaş, Azadî'nin emrinde değil, Şêx Saîd Efendi'nin karizmatik önderliği altında yürütüldü. Ama Ağrı Ulusal Savaşı, XOYBÛN isimli siyasi örgütün denetiminde yürütüldü.

Yine ilk kez Ağrı hareketinde, temel amacın Kürdistan'ı sömürgeci işgalden kurtarmak ve bağımsız bir Kürt devleti kurmak olduğu, Kürt ve dünya kamuoyuna açık ve net bir biçimde deklere edildi. Örneğin XOYBÛN, Ağrı ulusal başkaldırısının temel stratejisini şu sözlerle dile getiriyordu: "Savaş aracılığıyla devletin otoritesini kırmak, halk üzerinde kurduğu korkuyu ortadan kaldırmak, ulusal duyguları güçlendirmek, ulusal devlet kurma özlemini yaygınlaştırarak mücadeleyi ulusal bir direnişe dönüştürmek, son düşman askeri Kürdistan'dan çıkarılincaya kadar savaşmak ve ülkeyi kurtararak bağımsız bir Kürt devleti kurmak."

Ayrıca, XOYBÛN örgütünün amaç maddesinde de, bu istek çok açık bir biçimde dile getiriliyor. Örgütün amaç maddesinde şöyle deniliyor:

"Xoybûn, Türk rejiminin despotluğunu, yaptığı katliamları, Kürt halkının içinde bulunduğu hayatın dayanılmazlığı ve Kürt halkının özgür ve bağımsız yaşama özlemini göz önüne alarak, Kürdistan'ı kurtarıp bağımsız

bir devlet kurmaya karar vermiştir.”

Yine ilk kez burada kurtarılmış bölgelerdeki sivil hayat da, Xoybûn'nun ilkelerine göre organize edilmiştir. Vali, kaymakam, nahiye müdürü, jandarma komutanları atanmıştır. Kurulacak devletin temelleri savaş içinde atılmıştır.

Yine ilk kez burada, mali bir büro oluşturulmuş, bu büro aracılığıyla tüm gelir ve giderler resmi belgelere bağlanmış, her sene sonunda yıllık bilançolar, Xoybûn merkezine yollanmıştır.

Yine ilk kez burada, sivil ve askeri suçları yargılayan bir ulusal mahkeme kurulmuştur.

Yine ilk kez bu savaş içinde, Türk devletin propagandalarına karşı halkı aydınlatmak, ulusal mücadeleyle ilgili gelişmeleri halka duyurmak, kitleleri harekate katmak için, AĞIRÎ isimli bir gazete çıkarılmıştır.

İlk kez burada Kürt kadınlarının büyük bir bölümü lojistik destek işlerinde, küçük bir bölümü de sıcak savaş içinde yer almıştır.

Ağrı ulusal kurtuluş mücadelesinin önemli bir niteliği de şudur: Bu mücadeleye önderlik eden kadroların içinde, şeyh, ağa,

İlk kez burada Kürt kadınlarının büyük bir bölümü lojistik destek işlerinde, küçük bir bölümü de sıcak savaş içinde yer almıştır.

Ağrı ulusal kurtuluş mücadelesinin önemli bir niteliği de şudur: Bu mücadeleye önderlik eden kadroların içinde, şeyh, ağa, kasaba eşrafı, aşiret reisi ve dinsel önderler vardı. Ama harekete damgasını vuran ideoloji, milli demokratik devrimdi. Yani ilk kez bu savaşta, ulusal çıkar, aşiret, aile, din ve mezhep çıkarının önüne konulmuştu.

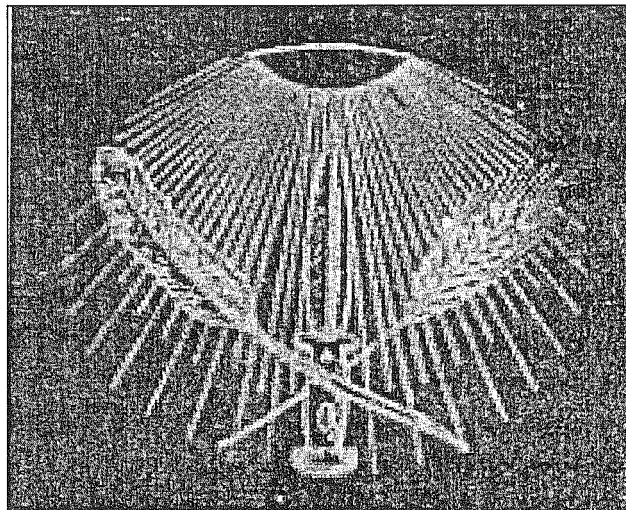
ması gereken tarihi bir olaydır.

Çok haklısınız. Bundan 80 yıl önce Kuzey Kürdistan'lı önderlerin sağladığı ulusal birliğin günümüzde sağlanamamış olması, dikkat çekici bir beceriksizlik ve siyasi körlüktür.

Diğer Kürt başkaldırılarından daha çok Kürt kadınının Ağrı savaşlarında yer almasının temel etmenleri nelerdir?

Kaç kadın sıcak çatışmalar içinde yer almıştır?

Ağrı Dağı'nın etrafında yaşayan aşiretler, Ağrı ulusal başkaldırısı sürecinde, yerlerinde kalmaya devam etmişler, başka bir yere göç etmemişlerdir. Bu nedenle savaşçılarla halk, hep iç

Sembola Xoybûnê: Qelem, simbil, xençer û roj

içe yaşamıştır. Savaş olmadığı zamanlarda tüm savaşçılar, aşiretleri içinde günlük yaşamlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Yani halkla savaşçılar, balıkla deniz misali birbirleriyle bütünleşmişlerdir.

Bu nedenle, yöre aşiretleri, Xoybûn ve Ağrı savaşıyla ilgili her şeyi biliyorlardı ve onu içselleştirip benimsemişlerdi. Bu aşiretlere mensup tüm kadınlar, cephe gerisindeki tüm işleri yapıyorlardı. Bu nedenle, zaten savaşın bir parçası haline gelmişlerdi. Dolayısıyla kadınlar da çalışmalardan ve yaşanan tüm olaylardan etkileniyorlardı. Bu nedenle kadınların, Türk devletine karşı canla ve başla savaşan baba, ağabey, dayı, amca ve kirvelerinin yanında yer almalarının daha doğal ne olabilir?

Ne yazık ki bu kadınlardan ancak on tanesinin adını tespit edebildim. Savaşı gözleriyle gören insanların, bana anlattıklarını düşündüğümde, gerçek adedinin elli civarında olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim.

Ağrı ulusal başkaldırısını ötekilerinden farklı kılan bir diğer durum da, Türk devletinin çıkardığı af yasalarına gösterdikleri tepkidir.

Ağrı savaşçıları, çıkarılan af yasalarına nasıl tepki veriyorlardı? Konuyu biraz açar mısınız?

Türk yöneticilerinin, Kürt ulusal başkaldırılarını bastırma konusundaki politikasının 5 ana temeli vardı; Kürt aşiretlerini birbirlerine karşı kullanmak, savaşçılarla halkın ilişki içinde olmasını engellemek, sivil veya savaşçı farkı gözetmeden kitlesel katliamlar aracılığıyla terör estirmek, güç sahibi olan aileleri sürgüne yollamak ve önder kadroları teslim olmaya ikna eden af yasaları çıkarmak.

Çıkarılan af yasalarının temel mantığı şöyleydi: “Senin devletine, milletine bağlı olduğunu biliyoruz. Başkalarına uyup bu hataya düştün. Bu yanlıştan dönmen için sana bir fırsat veriyoruz. İstedğin mevki, arazi ve parayı vereceğiz. Türk devleti mer-

hametlidir. Ona sığın, kendini ve aileni perişan etme.”

Ağrı için de 1926, 1927, 1929 ve 1930 yıllarında af çıkarıldı. Buna rağmen hiçbir önder veya savaşçı gidip devlete teslim olmadı.

Sonunda devlet başka bir yol izledi. Harekatın önderlerine çok cazip imkanlar sunulan mektuplar yazıldı. Röportaj sınırlarını aşacağı için bunlardan bahsetmek istemiyorum. Kürt önder kadrolarının bu mektuplara verdikleri cevaplar tarihi bir nitelik taşıyor. İsteyen okuyucularınız kitabıma koyduğum bu belgeleri inceleyebilirler.

Ama yeri gelmişken Kürt orduları baş komutanı olan İhsan Nuri Paşa’nın, af önerisine verdiği tarihi cevabı okuyucularınıza sunmak istiyorum. Ağrı başkaldırısını eze-meyeceğini anlayan Türk devleti, İhsan Nuri Paşa’dan görüşme talep etti. Talep kabul edildi. Bayazıt milletvekili Şevket Bey’in başkanlık ettiği Türk heyetinde 12 mebus, Bayazıt valisi, jandarma komutanı ve 29. Alay komutanı, Karaköse kaymakamı yer alıyordu. Kürt heyetinde de İhsan Nuri Paşa, Halis ve Ferzende beyler ile 60 Kürt savaşçısı bulunuyordu.

1928 yılının mayıs ortasında iki heyet, Şêxulî köprüsü üzerinde buluştular. Kürdistan Genel Müfettişi olan İbrahim Tali Öngören’in şahsına yazdığı mektup, İhsan Nuri Paşa’ya sunuldu. Mektupta özetle şöyle deniliyordu: “Mücadeleden vazgeçmeniz durumunda, genel bir af çıkarılacak, İhsan Nuri Paşa’ya ister yurtdışında, isterse yurtiçinde veya isterse diplomatik bir görev ile istediği para verilecektir.”

İhsan Nuri Paşa, mektubu okuduktan sonra, gelen heyete şu tarihi cevabı verdi: “Ben Xoybûn’un üyesi, Kürdistan ordularının genel komutanıyım. Ben, Xoybûn’un emriyle bu göreve atanmış bulunuyorum. Görevim, Türk devletinin Kürdistan’ın bağımsızlığını kabul edip ordularını buradan çekeceği güne kadar devam edecektir. Ben, ancak Xoybûn’un emri üzerine bu görevi bırakırım. Xoybûn’a yapacağınız bir siyasi

teklif varsa, onu Xoybûn'a ulaştırabilirim. Bazı kişilere para ve mevki önermeniz boşunadır. Çünkü sorun kişisel değil ulusal bir sorundur. Ve ancak Kürt ulusal bağımsızlığın tanınmasıyla çözülür."

Ayrıca Xoybûn Merkez Komitesi, Türk devletinin çıkardığı bu kandırmaya yönelik af kanunlarına karşı 30 sayfalık bir broşür çıkararak

çok sert bir yanıt verdi. Bu broşürden de kısaca bahsetmek istiyorum. Bu broşürün girişi şöyleydi: "Ey Kürtler, biliyorsunuz ki Türk hükümeti Kürtler için sözüm ona af çıkarmıştır. Türk hükümetinin amacı, Türkiye sınırlarının dışında yaşayan Kürt milliyetçileriyle, hala dağlarda savaş halinde olan Kürtleri hileyle ele geçirmektir. Xoybûn örgütü bu konuda Kürt ulusunu uarmayı kutsal bir görev bilir." Broşürün sonunda ise şöyle deniliyordu: "Hükümetin affına inanmayınız. Hükümetin insafına sığınmayınız. Silahlarınızı terk etmeyiniz. Birlik içinde olunuz. Atalarımızın şu sözünü unutmayınız. Bextê Romê tune ye."

Gerçekten çok etkileyici bir duruş. Şimdi benim de çok merak ettiğim başka bir konuyu sormak istiyorum. Klasik tabiriyle, Ağrı olayında Ermeni parmağı olduğu iddia ediliyor. Gerçekte böyle bir şey var mıdır?

Bazı Kürtlerin 1915 Ermeni soykırımında yer aldığı bilinen bir gerçektir. Osmanlı yönetimi, Hamidiye Alayları başta olmak üzere, bazı Kürt aşiret reisleri aracılığıyla, Kürtleri bu kirli işine karıştırmıştır. Yıkılan Osmanlı mirasından azami kar sağlamak isteyen

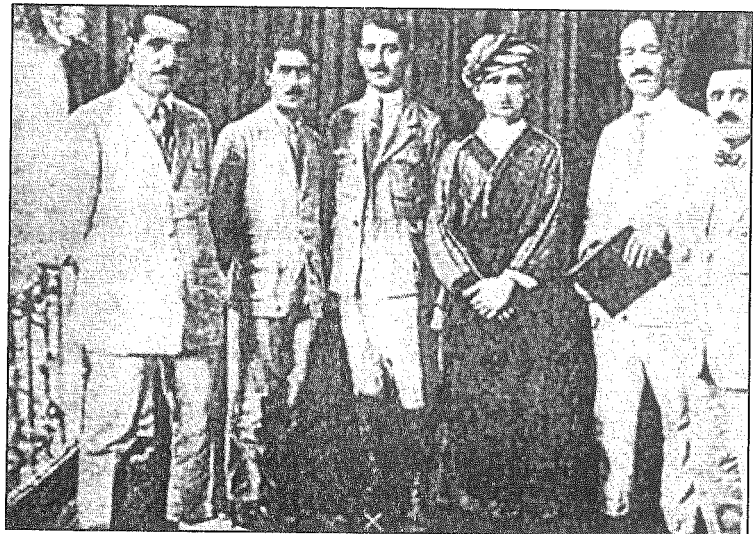
emperyalist devletler, Hristiyanlık adına Ermenileri, Osmanlı ise Müslümanlık adına Kürtleri silahlarla donatıp birbirlerine karşı kışkırttı. Asırlar boyunca yan yana yaşamış bu iki kardeş halkın kanına girdiler.

Daha sonra kurulan ilişkiler sonucunda, karşılıklı olarak yapılan hatalar kabul edilmiş ve bunların yenilenmemesi

kararına varılmıştır. Bu nedenle Ermeni Taşnak Partisi, Xoybûn'un kuruluş çalışmalarına destek olmuştur. Taşnak Partisi, üyeleri aracılığıyla, Xoybûn'u tanıtmak, Kürt ulusal mücadelesine destek sağlamak için diplomasi çalışmaları yapmıştır.

Kürt mücadelesine destek vermek için bir grup Ermeni Ağrı'ya gitmiştir. Hınıslı ve Kürt dostu olan Ardeşir Muratyan, Taşnak Partisi'nin temsilcisi olarak İhsan Nuri Paşa'ya siyasi danışmanlık yapmıştır. Rus ordusunda subaylık yapan Baron Vahan da, askeri danışmanlık yapmıştır. Ve bir çok Ermeni ustası terzilik, saraçlık, marangozluk, demircilik ve silah tamirciliği gibi konularda Kürt ordusuna hizmet sunmak için Ağrı'ya gitmiştir.

Bir önemli konuyu daha dile getirmek istiyorum. Sovyet Ermenistan'da yaşayan birçok Ermeni ve Yezidi Kürt, Ağrı ulusal

kurtuluş mücadelesine para, silah, araç ve gereç yardımı yapmak istiyorlardı. Ama Sovyet yönetimi buna izin vermiyordu.

Bu ilişkileri “Ermeni parmağı”, yani “Ermenilerin tahriki üzerine, Kürtlerin Türkiye’ye saldırması” biçiminde yorumlamak doğru olur mu? Bu da yine Türk yöneticilerinin, tarihi gerçekleri çarpıtma, yaptığı vahşetleri gizleme, gözleri başkalarına çevirerek sorumluluktan kurtulma siyasetinin bir parçasıdır. Ağrı ulusal başkaldırısını, Ermenilerin tahriki bağlamak, “Efendim Kürt sorunu yok, terör ve bölücülük sorunu var. Türkiye’nin güçlenmesini istemeyen dış güçler, onu parçalayıp bölmek için Kürtleri kullanıyorlar” yalanının bir parçasıdır. Hala bu masallara inanan insanlar var mı acaba?

Sovyetlerin adı geçmişken yine merak edilen bir konuyu sormak istiyorum. Ezilen halkların kendi kaderini tayin etme mücadelesini savunan Sovyet rejiminin, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesine destek vermemesinin sebebi nedir?

O dönemde iki Ermeni partisi vardı. Kürtlere destek veren Taşnak, liberal milliyetçi bir partiydi. Sovyet Ermenistan’ında iktidar olan Hınçak ise, sosyalist bir partiydi. Bu iki parti arasında büyük bir rekabet vardı. Ermenistan’da Taşnak yanlısı çok Ermeni vardı. Sovyet rejimi Ermeniler başta olmak üzere, Kafkaslardaki milliyetçi akımların güçlenmesinden korkuyor ve buna çok sert biçimde tepki veriyordu.

Sovyetler Birliği bu nedenle, Kürt ulusal

- Kürt ulusal birlikleri ve grupları komutanı Halis Bey (Özörk), Ağrı’da adamlarından birkaçıyla.

mücadelesine de kuşkuyla bakıyordu. Onlara göre Kürt isyanları, Kürtlerin kaderini belirleme amacıyla yapılmıyordu. Bu başkaldırıları, emperyalist bloğun bir oyunuydu. Sovyetler Birliği bu nedenle, komünizmin vazgeçilmez temel kriterlerinden biri olan, ulusların kaderini belirleme hakkını göz ardı edip, Kürt ulusal başkaldırılarına karşı çıkıyordu.

TKP’nin Sovyetlere sunduğu raporlarda, bu görüş tekrar ediliyordu. Bu raporlara göre Kürt isyanları, anti emperyalist ve devrimci Türkiye Cumhuriyeti’ne yönelik

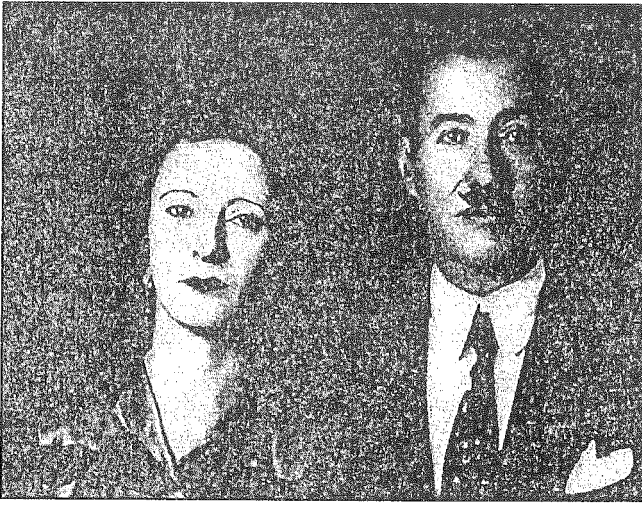
gerici isyanlardı. İsyancıların amacı, ilerici ve devrimci Türkiye Cumhuriyeti’ni yıkıp padişahlığı geri getirmekti.

Türk devlet yetkilileri de Sovyetlere benzer şeyler söylüyorlardı. “Biz doğudaki feodalizmi tasfiye edip, Kürt köylülerini özgürleştirmek istiyoruz. Kürt feodalleri, halkı kışkırtarak, bu projenin gerçekleşmesini engellemeye çalışıyorlar” diyorlardı.

Sovyetler Birliği, Türkiye ve Türkiye Komünist Partisi’nin, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesini aynı mantıkla değerlendirmesi dikkat çeken bir durumdur.

Diplomasi çalışmaları yapan, basın-yayın çalışmaları yürüten ve eğitilmiş ulusal bir ordu eliyle savaşan Kürt halkının başkaldırısını ezmek amacıyla Türkiye, İran ve Sovyetler Birliği eşgüdüm halinde çalışıyorlardı.

Bu üç devletin yöneticileri, 14 Temmuz 1930 tarihinde İstanbul’da ortak bir toplantı yaptılar. Ağrı ulusal hareketini bastırma konusunda anlaştılar. 1930 yılının eylül ayında üç devletin orduları Ağrı’yı çembe-

re aldılar ve Kürt ordusunu imha ettiler.

Savaşın nasıl bittiği hakkında kısa bir bilgi verir misiniz?

Xoybûn, Ağrı savaşını yaygınlaştırarak, mücadeleyi ulusal bir başkaldırıya dönüştürmek istiyordu. Ağrı'daki Kürt Genel Kurmaylığı'yla yapılan ortak bir toplantıda, hareketin genel çerçevesi belirlendi. Buna göre Kürt Genel Kurmay Karargahı, savaşı, Ağrı'dan başlayarak Kars, Erzurum, Erzin-can, Dersim, Bingöl, Maraş, Diyarbakır, Si-irt, Şırnak, Hakkari'ye kadar genişletecekti. Xoybûn, Türkiye dışında eğitip, donattığı desteleriyle Irak ve Suriye sınırlarından içeri girip, Türk ordusuna saldıracaktı.

Yapılan bu plan gereği, Ağrı'daki Kürt düzenli ordusunun yarısını oluşturan desteler, 20 Haziran 1930 günü, Ağrı'dan hareketle Van ve Erdiş'e doğru yola çıktılar. İran'dan Türkiye içine giren destek güçleriyle birleşip Geliyê Zîla'yı ele geçirdiler. Daha sonra da Erdiş'i ablukaya aldılar. Kendilerine katılan aşiretlere mensup savaşçılarla 20 gün gibi kısa bir süre içinde tüm havaliyi kontrol altına aldılar.

Bunun üzerine Türk devleti, yöreye asker sevk etmeye başladı. Top ve uçaklarla desteklenen 30 bin Türk askeri, Van- Erdiş-Zila arasında bulunan Kürt ordusunu çembere aldı. 30 bin askerini de Suriye ve Irak sınırına yerleştirerek Türkiye dışındaki

Kürt destelerinin içeriye girmesine engel oldu. Yani Türk devleti Ağrı'daki 600 kişiden oluşan Kürt ordusuna karşı tam 60 bin askerini harekete geçirdi.

Van-Erdiş- Zila arasındaki bölgeyi ele geçirmiş olan Kürt ordusu, 200'ü düzenli, 200'ü milis olmak üzere toplam 400 kişiydi. Sadece piyade tüfeklerine sahip olan bu ordunun, her türlü silah, araç ve gereçle donatılmış 30 bin kişiden oluşan bir orduya karşı direnmesi mümkün değildi. Bu gerçek nedeniyle, Kürt Genel Kurmay Başkanlığı'nın verdiği emir üzerine, Kürt ordusu, ana karargaha doğru kademeli olarak geri çekilmeye başladı.

Kürt ordusunun boşalttığı alana giren Türk ordusu, Geliyê Zîla başta olmak üzere havalide büyük bir katliama girişti. 47 bin sivil öldürüldü. Köyler, ormanlar ve tarlalar yakılıp yıkıldı. Evler talan edildi. Türk ordusu, Türk Genel Kurmay Başkanlığı'nın yazılı emrindeki "Türk süngüsünün kahredici gücünü gösterin" sözüne uygun olarak, hamile kadınların karınlarını süngüyle parçaladı.

Bu katliamdan sonra, 30 bin kişiden oluşan Türk ordusu, Kürt ana karargahına doğru yola çıktı. Varılan anlaşma gereği, Türk, İran ve Sovyet orduları Ağrı Dağı'nı çembere aldı. 7-14 Eylül 1930 günleri arasında geçen savaş sonucunda Kürt düzenli ordusu dağıtıldı. Türk ordusunun katliamından kurtulup İran'a sığınmak isteyenler de, İran ordusu tarafından yok edildi.

Sadece İhsan Nuri Paşa, eşi Yaşar Hanım, Şeyh Abdulkadir, Halis Bey, Kör Hüseyin Paşa'nın oğulları Nadir ile Memo beyler ve bir avuç savaşçı, İran'a sığınabildi.

Türk ordusu, ikinci sivil katliamını burada gerçekleştirdi. Havalı yakılıp yıkıldı. Savaşçılara yardım edenlerden 2000 kişi tutuklandı. Bunların 700 tanesi Adana'ya götürülüp yangılandı. 22 Mayıs 1932 günü ve-

rilen kararda, 44 kişi ölüm, diğerleri çeşitli ağır hapis cezalarına arpıtıldı. İdam cezası verilenlerden 10 tanesi çocuktu. Bunların cezası ağır hapse çevrildi.

Mahkeme kararında şöyle deniyordu: “Bunlar, Kürdistan isminde bağımsız bir devlet kurmak için silahlanmış ve bu amaçla Türk asker, subay ve jandarmasının kanını dökmüşlerdir.”

Son olarak şunu sormak istiyorum; bu kahramanlıkla dolu isyanı anlatırken, yer yer ağladığınızı biliyorum. Sizi bu kadar derinden etkileyen şey nedir?

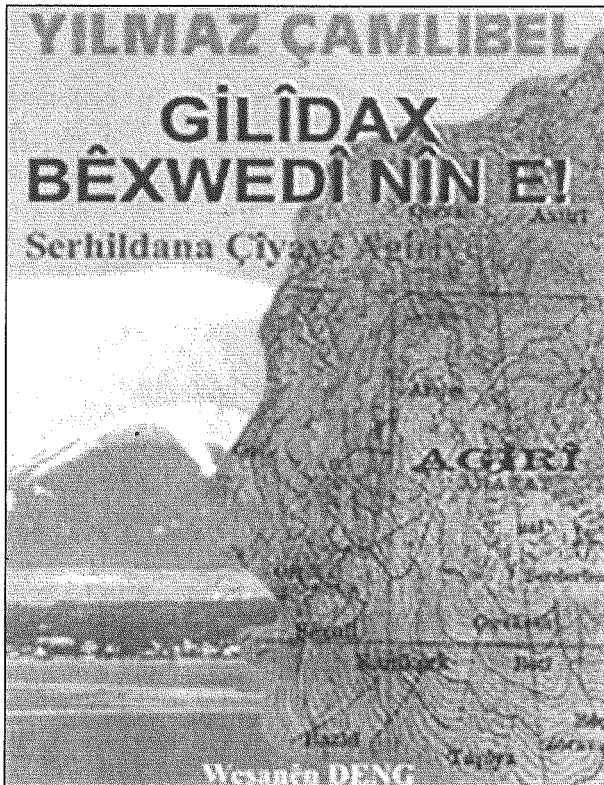
Özünde çok duygusal bir insanım. Belki dünyanın en çabuk ve rahat ağlayan erkeği benim. Kendilerinden kat be kat güçlü olan Türk ordusuna karşı büyük bir azim, kararlılık ve özveriyle savaşan bu kahramanlardan etkilenmemek mümkün mü? Özellikle bunlar üzerine yakılan ağıtları dinlerken yü-

reğim sızlıyor, kederleniyor, kahroluyorum. Ve de ağlıyorum.

Elinize, beyninize sağlık, bu tarihi olayı bize böyle ayrıntılarıyla sunduğunuz için. Bu güzel sohbet için size teşekkür ediyorum. Son olarak bir şey söylemek ister misiniz?

Sizlere başarı, okuyucularınıza ise esenlik ve mutluluklar diliyorum.

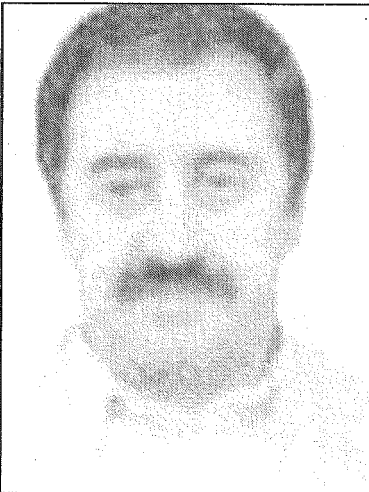

YILMAZ ÇAMLİBEL

“GİLİDAX
BÊXWEDÎ
NÎN E!”

DENG Yayınları

EFSENEYA ÇIYAYÊ AGIRÎ

■ Lokman Polat

Ji alî efsaneyan ve Grekî û Kurd gelek dewlemend in. Gelek efsaneyên Kurdan heye ku hêj qet nehatiye nivîsîn. Lê hinekên wan hatine nivîsandin.

Efsane di bingeha xwe de çîrokên dîrokî yên gelêrî ne. Lê qalkirina van çîrokan ji derveyê eqil e, mîtos e. Di bingeha van çîrokên dîrokî yên gelêrî de bûyerekî rast jî hebe, di qalkirinê de, gel bi xeyalan, bi îngeyan wan bûyeran digehurîne û ew bûyer ji rasteqînîyê derdikevin dibin tiştekî xeyalî û ji dûrê eqil û mantixê, dibin mîtos.

Gelek romannivîsên mezin yên navdar yên cîhanê, romanên xwe li ser hîmên bingeha efsaneyan dihonin û bi serdikevin. Nivîskarên Amerîka Latînî û di serî de jî Gabriel Marcues, çend romanên xwe li ser efsaneyan afirand û metoda herikandina Macîgrealîzmê bi kar anî û bi ser ket. Yaşar Kemal jî romana xwe li ser efsaneya Çiyayê

Agriyê dihone û bi rastî jî romanek bedew derdixê holê. Wek têt zanîn, jiyan û têkoşîna Abdalê Zeynikê jî di nav gelê Kurd de bûbû efsane. Mehmed Uzun li ser binge-ha vê efsaneyê û li gor metoda Macîgrealîzmê romana Abdalê Zeynikê afirand.

Nivîskarê navdar yê bi eslê xwe Kurd Yaşar Kemal, hinek berhemên xwe yên edebî li ser efsaneyên Kurdan ava kiriye. Nivîskarê kokKurd Yaşar Kemal di gelek berhemên xwe yên din de jî qala (behsa) gelek efsaneyên Kurdan dike.

Berhema Yaşar Kemal a bi navê Efsaneya Çiyayê Agirî'yê bi temamî li ser efsaneyekî Kurdan hatiye amadekirin. Yaşar Kemal vê efsaneyê bi zimanê tirkî û bi navê "Agirî Dagı Efsanesi" weşandibû. Wergervana Kurd şerefînaz vê romanê wergerandiye Kurdî û bi navê "Çiyayê Agirî" weşandiye. Ev roman di nav "weşanxaneya Çanda Kurdî" de hatiye weşandinê. Roman 128 rûpel e û bi wêneyan hatiye xemlandin. Wêneyên romanê Abîdîn Dîno çêkiriye.

Wergervana Kurd şerefînaz, romanê bi Kurdiyekî paqij û zelal wergerandiye. Wê zimanê ku di wergerê de bi kar aniye, zimanekî fesîh, vekirî û hêsan e. Xwendevan bi xwendina vê romanê qet zehmetî nakşîne û bi her awayî jê fêhm dike. şerefînazê di wergerê de bejeyên zor û zehmet, yên ku nayên

fêmkirin bi kar naniye, wê zimanê axiftinê yên gelêrî bi kar aniye û bi ser jî ketiye.

Çiyayê Agirî li Kurdistanê ye. Li der û dora vê çiyayê gelek gund û navçeyên Kurdan hene. Ehmed jî di gundekî Kurdan de dijî. Rojek hespekî boz ê kihêl têt û li ber deriyê wî radiweste. Sofiyê gund serê sibê zû radibe û hespê li ber deriyê mala Ehmed dibîne. Sofî dibêje qey mêvanek hatiye mala Ehmed. Sofî bangê Ehmed dike û jê pirs dike ku gelo ev mêvan kî ye hatiye mala Ehmed.

Ehmed ji malê derdikeve têt ber derî û ew jî hespê dibîne û ji xwe re şaş dibe. Ehmed ji Sofî re dibêje kesek, mêvanek nehatiye mala min. Gelo ev hesp hespê kî ye? Ehmed jî û Sofî jî ji xwe re şaş dimînin, lewra li wan doran kesekî ku xwediyê hespekî wisa bûna, tûnebû. Erê, gelo ev hesp hespê kî ye? Roman bi vê meraqê dest pê dike.

Sofî ji Ehmed re dibêje: "Ev hesp qismetê te ye. Ji ba xwedê ji te re diyarî hat."

Gelo ev belayek bû yan kêfxweşiyek bû ku ji Ehmed re hatibû? Ehmed di jiyana xwe de hespekî weha xweşik nedîtibû. Ev hesp bûbû ê wî û hendî li gorî tore, adet û ananeyan -tradistion- êdî xwediyê hespê kî bana jî Ehmed hespê nedida pê. Li gor adet û toreyan divê wî serê xwe bidana lê hespê nedana.

Hemû gundiyan Ehmed û gundiyan derdorê bihîstin ku hespekî kihêl hatiye û li ber deriyê Ehmed rawestiyaye. Gundiyan hatin hesp dîtin. Navûdengê hespê boz ê kihêl gihast temamê Kurdistanê û hetanî Îran û Turanê. Gelek Mîrên (Beglerên) Kurdan hatin hespê dîtin û çûn. Demekî dirêj derbas bû, ji xwediyê hespê deng derneket. Ehmed jî meraq dikir ku gelo xwediyê vê hespî kî bû?

Paşê fêhm dibe ku hesp hespê Paşayê Beyazîdê Mahmûd Xan e. Mahmûd Xan mirovên xwe dişeyne cem Ehmed, hespê jê dixwaze. Lê ehmed hespê nade. Mahmûd Xan bi leşkerên xwe ve diçe ku êrişê ser gund bike. Dibîne ku di gund de xeynê Sofî kesek tûne ye. Mahmûd Xan û leşkerên wî di-

gerin, nagerin Ehmed û gundiyên wî nabînin. Bi emr û fermana Mahmûd Xan, Sofî digrin û tînin di Beyazîdê de davêjin zindanê.

Sofî mirovek gelek zana ye, pîspor e. Helbestên Ehmedê Xanî hemû bi ezber dizane. Keça Mahmûd Xan, Gulbahar tim jê re xwarin dibe diçe zindanê û li cem Sofî dimîne, gohdariya axaftinên wî dike. Sofî ji Gulbaharê re dibêje: “Ev hespê boz ê kihêl hespekî bêyewm e, dê belayekî mezin derxe holê.”

Yaşar Kemal di romana xwe de bi berfîrehî qala malbata Mahmûd Xan dike. Mahmûd Xan, mîrekî (Begêkî) Kurd e. Yaşar Kemal li ser şexsiyeta wî, li ser psîkolojiya wî gelek baş disekine. Lê li ser şexsiyeta Ehmedê gundî nasekine, lê wek çînek qaraktera gundiyan û ya Mîrîtiyê (Begîti, Fedalî) datîne ber çavan û têkoşîna di nav herdu çînan de derdixe pêş. Wek têt zanîn, Yaşar Kemal nivîskarekî Sosyalîst e. Ew li gor bîr û baweriya Sosyalîstiyê li cîvakê dinêre.

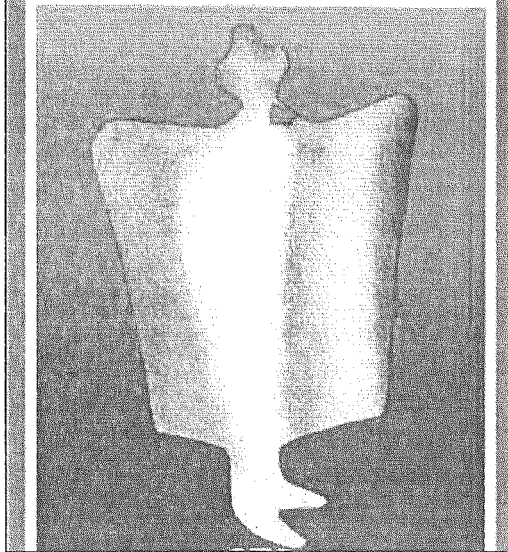
Mahmûd Xan bi saya Mûsa Begê, bi fen û fûtan Ehmed hanî Saraya xwe û wî girt avête zindanê. Mûsa Beg li dijî bêbextiya Mahmûd Xan derket e, wî jî avêtin zindanê. Lê hêj hesp neketiye destê Mahmûd Xan. Keça Mahmûd Xan, Gulbahar diçûn zindanê cem Sofî, Mûsa Begê û Ehmed. Gulbahar evîndar bûbû. Wê ji Ehmed hez dikir. Lê Gulbahar dizanibû ku paşayekî tu caran keça xwe nade yekî çiyayî.

Yaşar Kemal di vê berhema xwe ya hêja de qala Ehmedê Xanî, qala destana Siyabend û Xecê, qala Kurdên Ezîdî, kurdên ku baweriya xwe bi Zerdûş tînin, dike.

Mahmûd Xan 40 roj wext datîne ku; hetanî wê rojê -roja çilî- çiyayî hespê neynin dê serê Sofî, Mûsa Begê û Ehmed jêbike. Gulbahar li çareseriya xilaskirina Sofî, Mûsa Begê û Ehmed digere. Hiso Kurdekî Zerdestî ye. Gulbahar diçe cem û jê alîkarî dixwaze. Hiso qebûl dike ku pêre alîkarî bike. Hiso mohra şêxekî bi navûdeng digre û diçe nav çiyayîyan. Hiso ji çiyayîyan hespê distîne û tîne. Hiso hespê tîne û li ber deri-

Yaşar Kemal

AĞRIDAĞI EPSANESİ

yê Sarayê girê dide. Gulbahar gelek dilşad û bextiyar bûbû. Ew baz da çû cem Ehmed.

Mahmûd Xan li behaneyan geriya û got ev hespê mîn nîne. Hesp hespê wî bû, lê ji bo ku Mûsa Begê, Sofî û Ehmed bikûje li behanan geriya û xeber derxiste nav gel, bangker derketin bajêr û biryara kuştina wan kesan û sûcên wan xwendin.

Hisoyê ku çûbû hesp hanîbû, gelek aciz bû, bêhteng bû. Hiso çû ber deriyê sarayê û qêriya, got: “Ev zilm e paşa. Ev zilm e. Ev zilm weha berdewam nake. Hesp ê te ye. Ez derew nakim. Min hesp anî paşa ev ê te ye.”

Hiso ji hêrsan hevсарê hespê vekir û hesp berda. Hîrîniyek bi hespê ket. Ew hîrîni ûsa bû ku erd û ezman lerizî.

Yaşar Kemal di vê romanê de zimanekî mîtolojîk bi kar tîne. Ew qala hemû dewlemendiyên çandî yên Kurdan jî dike. Ji xalîçeyên Kurdan bigir hetanî pisîka Wanê ku çavek wê şîn e yê din zerê zêrîn e, bi zimanekî edebî qal dike.

Gulbahar xemgîn bû. Wê digot: “Heger sibê serê Ehmed jêbikin ez jî dê xwe ji gêlî bavêjim ser laşê wî.” Gulbaharê hewqas ku ji Ehmed hez dikir. Gulbaharê çû ji Memo'yê dergevan alîkarî xwest e. Ji Memo re

got: "Ehmed berde bila bireve, here. Ehmed berde bila bireve biçê, tu çî dixwazî ez dê bidim te."

Memo got: "Ez çî bixwazim tu dê bidî?"

Gulbaharê bersîv da, got: "Çî bixwazî ez dê bidim Memo, çî bixwazî... Hew bila Ehmed rizgar bibe."

Memo çû zindanê, qeyd û zîncîrên wan vekir û ji wan re got: "Bîrevin û azad bin."

Mahmûd Xan ku pê hesiya ku Memo wan daye revandinê Memo jî kuşt e. Piştî Mahmûd Xan bi her tiştî dihesê û Gulbaharê jî davêje zindanê.

Xelk -gel- pê dihesê ku Gulbaharê avêtine zindanê. Xebera-nûçeya- ku Gulbaharê avêtine zindanê li her alî belav dibe. Evîna Gulbaharê û Ehmed ji bo xelkê dibe destan. Dengbêjan li ser keçîka ku di zindanê de ye, stran çêkirin.

Di demekî kin de gundiyan li dij sazûmana Mahmûd Xan serî hildan. Gundî ber bi saraya Beyazîdê dimeşîyan. Gundiyan serîhildan çêkiribû. Ehmed jî di nav gundiyan de bû. Gundî ketin hundirê sarayê. Ber bi zindanê ve çûn. Gulbaharê ji zindanê derxistin.

Ehmed Gulbaharê digre û direvîne, diçe cem şêx. şêx jî wan dişeyine kela Xoşavê. Di vê romanê de baş xuya dike ku nivîskar Yaşar Kemal adet û toreynê Kurdan gelek baş dizane. Ew rastiya ku gava Kurdek jinek birevîne û xwe bavêje mala kî, ew bên kuştin jî wan teslîm nakin. Yaşar Kemal vê tiştî bi hawayekî gelek baş tîne zimên.

Ehmed û Gulbahar di kela Xoşabê de ne. Mahmûd Xan, ji Osmanîyan alîkarî dixwaze ku biçê kela Xoşabê xirab bike. Osmanî alîkarî nadin pê. Mahmûd Xan dizane bi leşkerê xwe ve biçê bavêje ser kela Xoşabê, dê nikaribe kelê fetih bike.

Rojek dengbêjekî bilûrvan di dîwana Mahmûd Xan de hem li bilûrê dixê û hem jî efsaneya Çiyayê Agirîyê dibêje. Ew qala xezêba Agirîyê, bela Agirîyê, laneta agirîyê dike. Mahmûd Xan û Îsmâil Axa piştê kû guhdariya wî dikin, ramanek tê heşê Îsmâil

Axa. Ew vê fikrê xwe ji Mahmûd Xan re pêşniyar dike. Îsmâil Axa dibêje: "Em ji kela Xoşabê re xeberê bişînin, bila Gulbahar û Ehmed bên vir. Heger Ehmed karibê derkeve serê çiyayê Agirî, em dê keçîkê bidin pê. Bi vî awayî em dê ji Ehmed xelas bibin."

Mahmûd Xan dizanibû yên ku çûne serê çiyayê Agirîyê venegeriyane. Mahmûd Xan got: "Ramanekê baş e. Bila herdu jî bîn."

Îsmâil Axa û hinek Begên din çûn kela Xoşabê, pêşniyarê ji Begê (Mîrê) Xoşabê re gotin. Mîrê Xoşabê ji Îsmâil Axa re got: "Çawa dibe Îsmâil Axa? Ev mirin e. Paşa Ehmed dişîne riya mirinê. Ma heya îro kesek heye ku çûye serê çiya û vegeriya? Kesekî dîtiye, bihîstiye?"

Begê Xoşabê got em dê ji Ehmed bipirsin ka ew çî dibêje. Ji Ehmed pirs kirin, pêşniyarê jê re gotin. Ehmed qebûl kir, got: "Baş e. Ez dê hilkişim serê çiyayê Agirî. Bi şev li wir agirekî mezin dadim. Dê Paşa jî bibîne."

Mîrê Xoşabê û Gulbahar li dij Ehmed derketin, gotin neçe! Lê Ehmed înad kir got ez dê biçim. Hem şêx û hem jî çiyayî hatin li ber Ehmed geriyan, jê re gotin; neçe, Paşa dixwaze te bikûje. Lê, Ehmed li kesî guhdarî nekir.

Ehmed çû. Roja çaran li serê çiyayê Agirî agir pê xist. Mahmûd Xan ji Îsmâil Axa re got: "Agirî Ehmed negirt, ma çî bû?"

Îsmâil Axa got: "Ehmed ji Agirîyê ye. Agirî tişteki bi wan nake."

Roja din, serê sibê Ehmed hate, li ber deriyê sarayê rawestiya. Paşê jî ew û Gulbahar li hespên xwe siwar bûn û ajotin çiya. Li navsera çiyayê Agirî, di bilindahiya çar hezar û dused mîtroyan de golek heye. Jê re gola Kûpê dibêjin. Ehmed û Gulbahar diçin ser vê golê û paşê jî di golê de wenda dibin. Dibin efsane.

Efsaneya çiyayê agirî, berhemekê heja ye. Ev romana Yaşar Kemal di nav romanên wî de yek ji wan romanên wî yên herî bi serketî ye.

'Sivil ve Demokratik Çözüm Arayışları Türkiye'nin Kürt Meselesi'

Bilgi Üniversitesi'nde Kürt sorunu tartışıldı...

İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde, Helsinki Yurttaşlar Derneği -Empati Gurubu tarafından "Sivil ve Demokratik Çözüm Arayışları Türkiye'nin Kürt Meselesi" başlığıyla düzenlenen Konferans 11-12 Mart tarihlerinde Dolapdere Yerleşkesi'nde yapıldı.

Konferans Düzenleme Kurulu: Ali Bayramoğlu, Murat Belge, Oral Çalışlar, Cengiz Çandar, Ali Değermenci, Yılmaz Ensaroğlu, Ümit Fırat, Haşim Haşimi, Şinasi Haznedar, Mustafa Karaalioğlu, Ercan Karakaş, Selahattin Kaya ve Sezgin Tanrıkulu

Panel ve Panelistler:

1. PANEL: KÜRT MESELESİNİN EVRİMİ ve TARİHİ ARKA PLAN

Oturum Yöneticisi: Mete TUNÇAY (Prof. Dr. İstanbul Bilgi Üniversitesi)

Ruşen Arslan (Hukukçu)
İsmail Beşikçi (Sosyolog Dr. -Yazar)
Sertaç Bucak (Uluslararası Kürt İnsan Hakları Merkezi Kurucusu ve Eski Başkanı)
Ayşe Hür (Araştırmacı)

2.PANEL: ÖRGÜTLENMELER ve DE-NEYİMLER

Oturum Yöneticisi: Ümit FIRAT (Yayıncı)

Haşim Haşimi (Eski Milletvekili)
Ercan Karakaş (Eski Bakan - Milletvekili)
Zozan Özgökçe (Van Kadın Derneği Başkanı)
Ahmet Türk (Eski Milletvekili, DTP Genel Başkanı)

**3.PANEL: GÖÇLER,
PSİKOLOJİK ve SOSYAL
SONUÇLARI**

Oturum Yöneticisi: Ali
BAYRAMOĞLU (Yazar, Ye-
ni Şafak Gazetesi)

Bilgin Ayata (Johns Hopkins University,
Doctoral Candidate)
Zübeyit Gün (Psikolog, Doctorat, Paris)
Engin Sustam (EHESS, Sosyoloji, Doc-
torat, Paris)

Fusun Üstel (Prof. Dr. Marmara Üniver-
sitesi)

Av. Rojda Tugan

Ayşe Betül Çelik (Sabancı Üniversitesi)

**4.PANEL: MİLLİYETÇİLİK ve
SOSYAL HAYAT**

Oturum Yöneticisi: Oya BAYDAR (Ya-
zar)

Nilüfer Akbal (Sanatçı)

Servet Gün (Ankara Üniversitesi SBF
Yüksek Lisans)

Ahmet İnşel (Prof. Dr. Galatasaray Üni-
versitesi)

Ferhat Kentel (Dr. İstanbul Bilgi Üni-
versitesi)

Muhsin Kızılkaya (Yazar)

**5.PANEL: IRAK DENEYİMİ ve
BÖLGESEL ETKİLERİ**
(17.15-19.00)

Oturum Yöneticisi: Özdem SANBERK
(Emekli Büyükelçi)

Ali Bucak (Avukat)

Ferda Cemiloğlu (İş Kadını)

Cengiz Çandar (Yazar, Bugün Gazetesi)

Hasan Yıldız (Dr. Siyaset Felsefesi Uz-
manı, Yazar)

Çetiner Çetin (Gazeteci, Cihan Haber
Ajansı)

İSTANBUL BİLGİ ÜNİ

Haşim Haşimi (eski Milletvekili)
12 MART 2006 PAZAR

**1.PANEL: KİMLİK HAKLARI,
SOSYAL ve KÜLTÜREL BOYUT**
(10.00- 11.15)

Oturum Yöneticisi: Kürşat BUMİN (Ya-
zar, Yeni Şafak Gazetesi)

Salih Akın (Doçent Dr. Rouen Üniver-
sitesi, Fransa)

Osman Baydemir (Diyarbakır Büyükşehir
Belediye Başkanı)

Fuat Keyman (Prof. Dr. Koç Üniversite-
si)

Nebahat Akkoç (KAMER Başkanı)

Zozan Özkökçe (VAKAD)

Ercan Karakaç (Siyasetçi)

2.PANEL: AZINLIK KAVRAMI
(11.30-13.00)

Oturum Yöneticisi: (Naz ÇAVUŞOĞ-
LU (Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi)

Zeri İnanç (Yazar)

Etyen Mahcupyan (Yazar)

Baskın Oran (Prof. Dr. Ankara Üniver-
sitesi, SBF)

İlter Türkmen (Eski Bakan, Emekli Bü-
yükkelçi)

**3.PANEL: YÜRKİYE'DE HUKUK
SİSTEMİ ve KÜRT MESELESİ**

Oturum Yöneticisi: Murat BELGE
(Prof. Dr. İstanbul Bilgi Üniversitesi)

Burhan Kuzu (Prof. Dr. Milletvekili, TBMM Anayasa Komisyonu başkanı)

Mithat Sancar (Doçent Dr. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Sezgin Tanrikulu (Diyarbakır Barosu Başkanı)

4.PANEL: KÜRT MESELESİ ve DEVLET POLİTİKALARI

Oturum Yöneticisi: Selahattin KAYA (Eski Bingöl Belediye Başkanı)

Mehmet Altan (Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi)

Hasan Cemal (Yazar, Milliyet Gazetesi)

Şerafettin Elçi (Eski Bakan – Milletvekili, Eski DKP Genel Başkanı)

Nihat Ali Özcan (Doçent Dr. Strateji Uzmanı)

Mesut Yeğen (Doçent Dr. ODTÜ)

5.PANEL: KÜRT MESELESİ VE MEDYA

Oturum Yöneticisi: Oral ÇALIŞLAR

Celal Başlangıç (Radikal Gazetesi)

Amberin Zaman (Gazeteci)

Nevzat Bingöl (SKYTURK TV - Diyarbakır)

Namık Durukan (Milliyet Gazetesi)

Yavuz Baydar (Sabah Gazetesi)

Mustafa Karaalioğlu (Yeni Şafak Gazetesi)

Derya Sazak (Milliyet Gazetesi)

Arif Sevinç (Dema Nû Gazetesi)

“KÜRT MESELESİ VE MEDYA”

“Kürtler barışçı, adil bir çözüm istiyor

■ Arif SEVİNÇ

**Dema Nû Gazetesi
Genel Yayın Yönetmeni**

Bunun en gerçekçi yolu Amasya’da 1919 yılında yapılan protokolün ruhuna uygun olarak bir Türk-Kürt federasyonudur. Böylece sınırlara gerek kalmadan iki halk bir arada barış içinde bir arada yaşamayı sürdürür.”

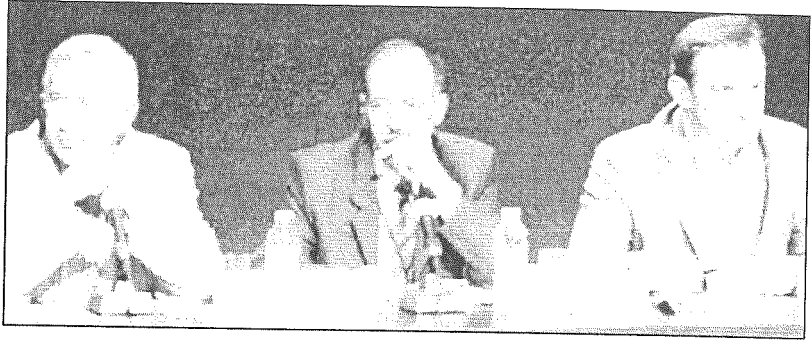
Sayın katılımcılar;

Türkiye’nin en önemli sorunu olan Kürt meselesinin çeşitli boyutlarıyla ele alındığı “SİVİL DEMOKRATİK ÇÖZÜM ARAYIŞLARI I- TÜRKİYE’NİN KÜRT MESELESİ” başlığıyla bir konferans düzenleme cesaretini gösteren kurulu, konferansa ev sahipliği yapan Bilgi Üniversitesi’ni yürekten kutluyorum.

Bu konferansın, şiddetle bastırılmaya çalışılan Türkiye’deki demokrasi ve özgürlük arayışlarına yol gösterici bir sonuç getirmesini diliyor, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Osmanlı İmparatorluğu 1.Dünya Savaşı sonrası parçalanmış, 10 Ağustos 1920’de imzalanan Sevr Antlaşması’nı takiben toprakları galip devletler tarafından paylaşılmıştı.

Bu atmosfer içinde, 1919 yılının Mayıs ayında Samsun'a çıkan Mustafa Kemal ve arkadaşları, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk temel taşlarını döşüyorlardı.

Mustafa Kemal, Temsil Heyeti adına, İstanbul Hükümeti başta olmak üzere, dönemin önder kesimleriyle 20-22 Ekim 1919'da Amasya'da, üçü açık ve ikisi gizli olmak üzere, toplam beş protokol yapmıştı.

Bu protokollerden 22 Ekim 1919 tarihli olanı Kürtlerle ilgiliydi.

Ve şöyle denmekteydi; "Beyannamenin birinci maddesinde Osmanlı Devleti'nin düşünülen ve kabul edilen sınırının (Türk ve Kürtlerin oturduğu araziye kapsadığı ve Kürtlerin Osmanlı toplumundan ayrılmasının imkansızlığı izah edildikten sonra bu sınırın) en asgari bir talep olarak kabul edilmesinin temini lüzumu müştereken kabul edildi. (Bununla birlikte, Kürtlerin gelişme serbestliğini sağlayacak şekilde ırk hukuku ve sosyal haklar bakımından desteklenmelerine, daha iyi duruma getirilmelerine izin verilmesine ve yabancılar tarafından) Kürtlerin bağımsızlığını gerçekleştirme amacını güder gibi görünerek yapılmakta olunan karıştırıcılığın önüne geçmek için bu hususun şimdiden Kürtlerce bilinmesi hususu uygun görüldü..."

Mustafa Kemal'in 16 -17 Ocak 1923 te İzmit'de gazetecilerle yaptığı sohbet toplantısında ise "Başlı başına bir Kürtlük düşünmektense, bizim Teşkilat-ı Esasiye Kanunu gereğince zaten bir tür yerel özellikler oluşacaktır. O halde hangi livanın halkı Kürt ise, onlar kendi kendilerini özerk olarak idare edeceklerdir." diyerek Kürt meselesinin bir tür özerklikle çözüleceğini belirtmişti.

"Kurtuluş Savaşı" döneminde, yine Mustafa Kemal,"Meclisi alinizi teşkil eden zevat yalnız Türk değildir, yalnız Kürt yal-

nız Çerkez, yalnız Laz değildir; fakat hepsinden mürekkep anası İslamiyedir..." diyor, Büyük Millet Meclisi'nde Kürt mebusları "Kürdistan Mebusu" olarak anıyordu.

Özetle bu dönemde kurucu kadroların, Kürtlerin- Kürdistan'ın varlığını, Kürtlerin haklarını inkar etmek gibi bir tutumları yoktu.

İşgale karşı ortak mücadele edilecek ve adil bir idari yapı oluşturulacaktı.

Türkiye Cumhuriyeti başta Türkler ve Kürtler olmak üzere bu topraklarda yaşayan tüm hakların ortak çabasıyla kuruldu.

Bilindiği gibi; Sevr Antlaşması'nın 62. ve 64. maddeleri Kürtlerin istemeleri halinde ayrılıp bağımsız bir devlet kurmalarını garanti ediyor, Osmanlı Devleti de bu anlaşmayı kabul ediyordu. Buna rağmen Kürtler birlikte ve özgür yaşama arzusunu ısrarla belirtmişlerdir.

Galip devletler tarafından ülkeleri işgal edilen Türkler ve Kürtler başta olmak üzere tüm kesimler sömürgeci tahakküme karşı direniyor, özellikle Kürtler çektikleri telgraflarla, Türklerle kader birliği yaptıklarını ilan ediyorlardı.

Lozan görüşmeleri sırasında da, Mecliste bulunan ve Mustafa Kemal tarafından geleneksel Kürt giysileriyle oturumlara katılmaları istenen "Kürdistan Mebusları" başta olmak üzere Kürt ileri gelenleri bu tutumlarında ısrar ettiklerini çeşitli vesilelerle tüm dünyaya duyuruyorlardı.

İsmet İnönü Lozan da "Türkler ve Kürtler Türkiye'nin ana unsurlarıdır. Kürtler bir azınlık değildir. Ankara Hükümeti hem Türklerin hem de Kürtlerin hükümetidir." diyordu.

Savaş bitti.

Türkiye Cumhuriyeti kuruldu.

Ve ne yazık ki Kürtlere verilen sözler tümünden inkar edildi. Kürt giysileriyle TBMM ye gelen mebuslar idam edildi. Kürtlerin en temel hak ve özgürlükleri gasp edildi.

Daha sonra;

Kürtler de, yaşadıkları ülke Kürdistan da, dili de, tarihi, kültürü de, hakları da, doğal olarak Kürt sorunu da tümünden inkar edildi.

Red -inkar ve imha politikalarıyla bu güne dek taşındı.

Kürt yoktur (!) Karda yürürken "kart -Kurd diye ses çıkaran dağlı Türkler vardır (!)

Kürdistan yoktur (!) Doğu ve Güneydoğu vardır

Kürtçe yoktur (!) dağ Türkçesi vardır.

Kürt Sorunu yoktur (!) irtica sorunu, bölücülük sorunu, asayiş sorunu ve nihayet terör sorunu vardır!

Türkiye’de Kürt sorunu rejimin uyguladığı bu red ve inkar politikasının ürünüdür.

Kürtler, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan bu yana hiçbir şekilde kendilerine dayatılan statüyü kabul etmediler. Her fırsatta başkaldırdılar, ayaklandılar. Tüm baskı ve sindirme politikalarına karşın direndiler, hak ve özgürlükleri için mücadeleden vazgeçmediler.

1925’te başlayan Şeyh Sait Ayaklanması’nı, Ağrı Ayaklanması ve 1938 de Dersim Ayaklanması izledi. İrili ufaklı başkaldırılarla, idamlar, tenkil hareketleri, hapisler ve sürgünlerle devam eden bu acılı süreç, rejimin Kürt hareketini "teamüden" terorize etme çabaları sonucunda 1984’te PKK tarafından başlatılan ve 21 yıldır aralıksız olarak devam ettirilen bir başka karmaşık ve acılı süreçle devam ediyor.

Buna rağmen, bu politikaların savunucuları, çeşitli rant çevreleri, statükocu güçler "Türkiye’nin Kürt Meselesi”nin tartışılmasını engellemeye, çarpıtmaya, statükonun devamını sağlamaya çabalıyorlar.

Ve ne yazık ki bu politikanın ısrarla

sürdürülmesinde, Kürt sorununun iç ve dış kamuoyuna çarpıtılarak sunulması, üzerinin örtülmesi, rejimin izin verdiği ölçülerde ve şekilde yansıtılmasında medya da önemli bir rol oynamıştır.

Kamuoyunu etkilemede oldukça etkisiz bazı sosyalist ve İslamcı muhalif gazeteler ile çok ender rastlanan dürüst ve objektif kalemler istisna olsa da "egemen medya" her zaman rejimin politikalarına tam bir paralellik içinde olmuş, Kürt ve Kürdistan kelimelerinin kullanılmasından özenle kaçınmıştır.

Kürtler söz konusu olduğunda küçümseyici, aşağılayıcı bir üslupla, ırkçı bir tutum izlemiştir.

Kürt kanaat önderleri ya da Kürt hareketlerine öncülük eden kadrolara eşkıya, çete, feodal, ilkel, yobaz gibi küfür ve hakaret boyutunda sıfatlar yakıştırılmış, olaylar militarist güçlerin talimatları çerçevesinde sunulmuştur.

Takriri Sükun yasasının kabulü ile, Türkiye’de, başta Kürtler olmak üzere tüm muhalefet sindirilmiş, yaratılan "sükunet" ortamında Kemalist rejim kurumsallaştırılmıştır. Takriri Sükun Yasası kaldırıldıktan sonra da etkisini uzunca bir süre devam ettirmiştir. Cumhuriyet,

Hakimiyeti Milliye, Tan, Vakit, Ulus vd. Gazetelerde Kürtlerle ilgili olayların ne zaman ve ne şekilde verileceğine karar veren her zaman ordu (iktidar) olmuştur.

Örneğin, basının Kürt meselesi ile ilgili olarak iktidarla olan paralelliği Dersim Ayaklanması sırasında (20.03.1937) tarihli Cumhuriyet Gazetesi’nde şöyle ifade ediliyor; "Birkaç aydır kamuoyunda bilinen bir olay, yetkili bir işaret beklerken, askeri tebdil ve tenkil de dikkate alınarak sessizliği koruduktan sonra, Başbakan İsmet İnönü’nün, Türk milletine, olayı bütün çıplaklığıyla açıklayan nutkunu okuyarak bu güne kadar ihtiyaten koruduğumuz ayrıntıları millete arz etmeği vazife bildik"*

Yine 13.07.1930 tarihli Cumhuriyet Gazetesi’nde, Yunus Nadi, Ağrı Ayaklanması’nı şu sözlerle yansıtıyor "Hakikati oldu-

ğu gibi görme ve söylemenin en kestirme yolu şudur; Bu bir Kürt İsyanı mı? Türkiye Cumhuriyeti dahilinde yaşayanların ırk ve din farkı olmaksızın genelde Türk olduklarını unutmamağa mecburuz... Doğu sınırımızı cahil bazı kimselerin saldırmaya cüret ettikleri bazı münasebetsiz hareketleri, bastırıp cezalandırırken onu bağımsız bir kavmin (milletin) hareketi gibi görmeyi, hem siyasete hem de gerçeğe uygun bulmayız... Türkiye Cumhuriyeti'nde Türk'ten başka camia yoktur. TC'nin yeni mahiyeti, muhtelif unsurlara verilen Türk mahiyetidir. Kürt isyanı yok... münasebetsiz, cahil hareketler var"***

Bu ifadeler, hemen hemen dönemin Türk basınının ortak tutumunu yansıtmaktadır.

Ne yazık ki Kürt sorunu konusunda basın yayın kuruluşlarının tavrı bu gün de benzerdir.

Gazete, dergi, televizyon ve radyolardaki çeşitliliğe rağmen Kürt meselesindeki ortak tutum hayret vericidir.

Zaman zaman, Genelkurmay tarafından organize edilen "bilgilendirme toplantıları"na "brifinglere" davet edilen Medya tem-

silcilerine, Kürt sorununa yönelik takınacakları tavır, kullanacakları üslup konusunda talimatlar verilmesi rutin bir uygulamadır.

Bu yönlendirme en uç noktalara kadar çıkmış, medya araçlarında haberlerin hangi ifadelerle, hangi resimlerle, hatta hangi "ımlalarla" verilmesi bile tarif edilmiştir.

Örneğin, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) nin, PE-KE-KE değil de PE- KA- KA olarak ifade edilmesi dahi istenmiştir.

Güneş Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Metin Münir, Tempo Dergisi'ne şu açıklamalarda bulunuyor: "1984'te PKK tarafından başlatılan silahlı mücadele, halk tarafından benimsenip Türk devleti için ciddi boyutlara varmıştır. Türk yetkililer, Türk milli basınından, insan hakları ya da habercilik aşkına da olsa, PKK'nin ve Kürtlerin verdiği mücadeleye ilişkin haberleri yazmamalarını; devletin o bölgede yapacağı her türlü insan hakları ihlalleri, katliam, baskı, zulüm ve köy boşaltmaları konusunda susmalarını istediler ve biz de kabul edip uygulamaya koyduk." ***

Medya bu konuda üzerine düşeni geçmişte olduğu gibi bu gün de layıkıyla yer-

Devletin amacı Kürtler eşittir PKK, O da eşittir terör imajını yerleştirmek, bu yolla iç ve dış kamuoyunun teröre karşı olan tepkisinden hareketle şiddet politikalarını meşrulaştırmaktır.

Devlet, yakılıp yıkılan 5000 Kürt köyünün dumanlarını, yüz binlerce Kürdün hiçbir tazminat ödemeksizin, her hangi bir sorumluluk altına girmeksizin sürülmesinin yarattığı sosyal dramı, binlerce faili meçhul cinayeti "terörle mücadele" örtüsünün arkasında yapmaktadır.

ne getirdiği ortadadır.

Sık sık "balans ayarı" yapılan medya, Kürt örgütleri söz konusu olduğunda, sağcısı, solcusu, şiddet yanlısı veya şiddet karşıtı olmasına bakılmaksızın mutlaka bölücü-ayrılıkçı terör örgütü açıklamasıyla başlayan isimlendirmelere gidilmesi tesadüf değildir.

Oysa basın da çok iyi biliyor ki Kürtler arasında bağımsızlığı savunanlar olduğu gibi bir arada yaşamayı, Kürt sorununun adil demokratik bir çözüme kavuşturulmasını savunan örgütler de vardır.

Şiddeti savunanlar ve uygulayanlar olduğu gibi, şiddete karşı olan barışçı demokratik mücadele tarzını benimseyenler de vardır.

Kürtlerin farklı örgütleri olmasına rağmen, hatta bunların önemli bir kesiminin, PKK karşıtı olmasına rağmen, hemen her örgütün, Kürtler adına hak talebinde bulunan her aydının mutlaka PKK'li olarak gösterilmesinin, "terör örgütü"nün yan kuruluşu veya "hizmet edeni" olarak lanse edilmeye çalışılmasının yalnızca bilgi eksikliğinden kaynaklanmadığı ortadadır.

Elbette ki bu tutum bilinçli bir çarpıtmadır. Bir yandan Kürtlerin farklı seçeneklere yönelmesi engellenirken, denebilir ki PKK'ye yönlendirilirken, diğer yandan devlet, kendi kamuoyundan ve dış dünyadan gelebilecek tepkileri azaltmayı hatta

yanına çekmeyi amaçlamıştır. Devletin amacı Kürtler eşittir PKK, O da eşittir terör imajını yerleştirmek, bu yolla iç ve dış kamuoyunun teröre karşı olan tepkisinden hareketle şiddet politikalarını meşrulaştırmaktır.

Devlet, yakılıp yıkılan 5000 Kürt köyünün dumanlarını, yüz binlerce Kürdün hiçbir tazminat ödemeksizin, her hangi bir sorumluluk altına girmeksizin sürülmesinin yarattığı sosyal dramı, binlerce faili meçhul cinayeti "terörle mücadele" örtüsünün arkasında yapmaktadır.

Maalesef bu örtüyü kaldırarak kamuoyunu olaylar hakkında bilgilendirmesi beklenen medya genellikle örtünün bizzat kendisi olmuştur.

Kürt, sosyalist ve kimi İslamcı muhalefetin egemen medyaya alternatif yaratma çabaları bin bir engelle etkisiz kılınmıştır.

Bu alan, adeta yasaklarla, hapis ve para cezaları ile, gazete ve dergilerin toplatılması, kapatılması, hatta bombalanması ile, gazetecilerin "terörist" damgasıyla öldürülmesine dek varan bir mayın tarlasına dönüştürülmüştür.

Zaman zaman bu politikalara karşı çıkan onurlu yazarlar ise kendilerini adliye koridorlarında, sanık sandalyelerinde bulmuşlardır.

Yeri gelmişken rejimin tüm baskı ve tehditlerine rağmen, her türlü bedeli ödemeyi göze alarak gerçeği yazmaya, yansıtmaya çabalayan yayınları ve yazarları saygıyla anmak istiyorum.

Bu kalemler var oldukça umut her zaman olacaktır.

Uygulanan ve ısrarla sürdürülen ret, inkar ve imha politikaları, asimilasyon çabalarının sonuç vermediği ortadadır.

Red ve inkar politikaları; başkaldırıları, şiddet ise karşı şiddeti doğurmuştur; sorun daha da büyüyerek Türkiye'nin her alanda önünü tıkamış, militarizmin ve ırkçılığın

güçlenmesine neden olmuş, demokratikleşmeyi, huzuru ve refahı engellemiştir.

O halde sorunun sivil-barışçı bir zeminde çözümüne olanak verilmelidir.

Bu nedenle sorun ön yargılardan arınarak, özgür bir atmosferde gerçek boyutlarıyla tartışılmalı, iki halkın çıkarları esas alınarak çözüme kavuşturulmalıdır.

Türkiye'yi yönetenler Kuzey Kıbrıs'da ki yüz bin Türk için önerdikleri çözümü sınırları içinde yaşayan 20 milyon Kürd için de düşünceleri halinde sorun kalmayacaktır.

Kürtler, Türkler, Araplar ve Farslarla birlikte Ortadoğu'nun büyük uluslarından biridir. Nüfusları günümüzde 40 milyona yakındır. Kürdistan Türkiye, İran, Irak ve Suriye arasında parçalanmış ve paylaşılmıştır.

Nüfus ve toprak açısından en büyük bölümü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindedir.

Kürt sorunu bu gün Avrupa Birliği süreci dolayısıyla iktidarın lütfettiği Kürtçe kurslar, günde yarım saatlik TV yayınlarıyla, insan hakları ya da azınlık hakları çerçevesinde ele alınıp çözülecek bir sorun değildir.

Kürt sorunu bir ulusal sorundur ve çözü-

mü, dünyada çözüme kavuşan tüm benzer sorunlarda olduğu gibi Kürtlere ulusal haklarının tanınmasıyla mümkündür.

Türkiye'nin mevcut sınırları iki ulusu kapsıyor: Türkler ve Kürtler. Ayrıca başka küçük etnik gruplar, yani azınlıklar da var. Politik, idari ve kültürel yaşam da ülkenin bu gerçekliğine uygun olarak biçimlenmelidir. Sorun eşitlik temelinde ve uluslararası ilkelere uygun olarak çözülmelidir.

Kürtler barışçı, adil bir çözüm istiyor.

Bunun en gerçekçi yolu Amasya'da 1919 yılında yapılan protokolün ruhuna uygun olarak bir Türk-Kürt federasyonudur. Böylece sınırlara gerek kalmadan iki halk bir arada barış içinde bir arada yaşamayı sürdürür.

Basın barışa, barışçıl çözüme katkı sunmalıdır, red ve inkara değil.

Saygılarımla...

11-12 Mart 2006

Bilgi Üniversitesi -İstanbul

Notlar; * Faik BULUT -Türk Basınında Kürtler

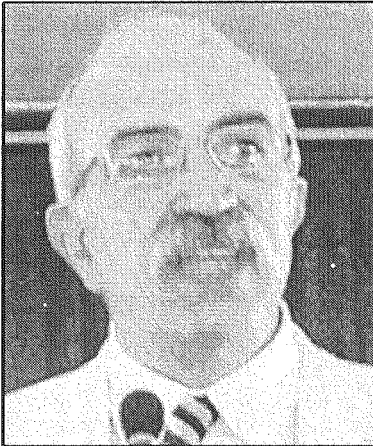
Evrensel Basım Yayın -Şubat 2005

** Age

*** Age

KÜRT MESELESİNİN EVRİMİ ve TARİHİ ARKA PLAN

Türkiye'nin AB üyeliği Kürt sorununun adil çözümüne bağlıdır

■ Sertaç BUCAK

“...Kürt sorununun Avrupa ve uluslararası normlar ile güvence altına alınması uzun vadede federatif bir çözüm ile olanaklıdır. Federalize olan bir AB de Türkiye niye olmasın?”

Sayın Başkan,
Değerli Katılımcılar,

1. Kurtuluş Savaşı'na fiili olarak katılan Kürtler, 1924 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin asli unsuru olarak görülüyor ve haklarından bahsediliyordu: “Bu nedenle başlı başına bir Kürtlük düşünmektense, bizim Teşkilat-ı Esasiye Kanunu gereğince zaten bir tür yerel özerklikler oluşacaktır. O halde hangi livanın halkı Kürt ise, onlar kendi kendilerini özerk olarak idare edeceklerdir. Bundan başka Türkiye'nin halkı söz konusu olurken onları da beraber ifade etmek gerekir. İfade olunmadıkları zaman bundan kendilerine ait sorun yaratmaları daima mümkündür. Şimdi

Türkiye Büyük Millet Meclisi, hem Kürtlerin hem de Türklerin yetki sahibi vekillerinden oluşmuştur. Ve bu iki unsur, bütün çıkarlarını ve kaderlerini birleştirmişlerdir. Yani onlar bilirler ki, bu ortak bir şeydir. Aynı bir sınır çizmeye kalkışmak doğru olmaz" [1] Benzeri ifadeyi Lo-

zan Konferansı sırasında TC delegasyon başkanı İsmet İnönü'nün açıklamalarında da görüyoruz. Ancak sonra 1924 Anayasası'nın 88. maddesiyle "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) ıtlak olunur" denilerek Türkiye ve hükümetleri o günden bu yana farklı, özü Kürtlerin varlığını inkara dayanan, güvenlik hassasiyeti üzerine kurulu devlet politikasını tüm kurumları ile uygulama koydu. Bu politikaya karşı meydana gelen Kürt ayaklanmaları başarıya ulaşamadı. Ancak Türkiye'nin de Kürtlere yönelik geleneksel devlet politikasında başarılı olduğu söylenemez. Bu politikanın ağır bedelini başta Kürtler olmak üzere, bu ülkenin insanları ödedi. İçinde bulunduğumuz dönemde Kürt sorunun AB normlarına göre çözümü Türkiye'nin bu değerler topluluğunun parçası olma isteminin anahtarıdır. Yani Türkiye'nin AB üyeliği Kürt sorununun adil çözümüne bağlıdır.

2. 84 yıllık deneyim Kürt kökenli milyonlarca Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı ile devlet arasında bir güven bunalımına yol açmıştır. Çünkü Kürt sorunun çözümü için atılacak adımların gecikmesi, kurtuluş savaşı dönemindeki sözlerin unutulması, yurttaşlığın temelinde olan topluluğa güven ve ona bağlılık duygusu tahrip olmuştur. Güven bunalımının aşılması için AB ve kurumları ile yapılan üyelik müzakereleri süreci, bu bağlamda Kopenhag Kriterleri'nin eksiksiz uygulanması, Katılım ortaklığı belgelerinde dile getirilen koşulların yerine getirilmesi sorunun tarihsel açıdan demokratik ve sivil çözümü için bir fırsattır, anahtardır. Ancak güven bunalımının aşılması, Kürtlerin uluslararası standartlar ile hakla-

Yukarıda değindiğim gibi var olan güven bunalımından ötürü Kürt sorununun Avrupa ve uluslararası normlar ile güvence altına alınması uzun vadede federatif bir çözüm ile olanaklıdır. Federalize olan bir AB de Türkiye niye olmasın?

rının güvence altına alınması ile mümkündür. Bu da bir statüye kavuşması ile ilintilidir. Federal bir örgütlenme olan AB, bir çok Federal devleti bağrında toplayan ortak değerler topluluğudur. Örneğin Belçika, İspanya, Büyük Britanya, vb. var olan sorunlarını AB standartları çerçevesinde demokratik ve sivil bir biçimde çözdü. Zaman zaman çıkan sorunların çözümünü uluslararası hukuk çerçevesinde aradı. Topluluğa üye olan çok uluslu ülkelerin birliğinin çimentosu AB'dir. Kuskusuz, Türkiye'nin birliğinin çimentosu da AB dir. Ancak 84 yıllık politikada, statükoda, direktmek ile AB normlarını uygulamak olanaklı değildir.

Yukarıda değindiğim gibi var olan güven bunalımından ötürü Kürt sorununun Avrupa ve uluslararası normlar ile güvence altına alınması uzun vadede federatif bir çözüm ile olanaklıdır. Federalize olan bir AB de Türkiye niye olmasın?

3. Kürt sorununun geldiği aşamada çözüme kavuşması için Kürtlerin de değişen koşullara uygun politika yapmasının gerekliliğine inanıyorum. Silahlı mücadele dönemi bitmiştir. Sorunun çözümü şiddeti kesin bir dil ile reddetmekten ve buna uygun bir politikadan geçiyor. Kaldı ki, içinde bulunduğumuz koşullarda silahlı mücadelede direktmek çıkmaz bir sokaktır. "Demokratik Cumhuriyet", "anadilde ders hakkı", "Üniter devlette yaşam" gibi istemler için silahlı mücadelenin mantığı, haklı gerekçesi yoktur. Bunda direktmek bu ülkede sivil ve demokratik ortak yaşamın karşıtları olan ve değişime her türlü yolu deneyerek karşı çıkan statükocu güçlerin politikası ile örtüşmektedir. Son üç dört gün içinde yaşanan gerilim ortamında, Batman'daki silahlı ey-

Kürt siyasal kuruluşları sorunun demokratik çözümü için görüşlerini açık bir biçimde deklere ederek Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde Kürt sorununun çözümünü savunduklarını ifade etmişlerdir. Bu sorunun başlı başına çözümlenmesi ve siyasi bir zemine taşınması açısından önemlidir. Türkiye'nin sınırları içinde Kürt sorununun çözümünü savunan Kürtleri "bölücülük" ile suçlamak doğru bir tavır değildir.

lemin nasıl dikkatleri asıl sorundan saptırdığını ve kontraproduktif bir eylem olduğuna hep birlikte bir kez daha tanık olduk. Onun için sivil ve demokratik çözümün önünde bugünkü politikası ile engel olan PKK, silahları derhal bırakmalıdır. Eğer sivil ve demokratik çözümde inandırıcı olmak istiyorsa aynı zamanda kendisinden farklı düşünen eski yol arkadaşlarına ve kendisinden farklı yaklaşım sergileyen diğer Kürt örgüt ve bireylerine karşıda tahammüllü olmalı ve şiddetten vazgeçmelidir. Demokrasi çok sesli ve katılımcıdır. Tekciliği reddeder.

4. İstisnasız tüm Kürt siyasal kuruluşları sorunun demokratik çözümü için görüşlerini açık bir biçimde deklere ederek Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde Kürt sorununun çözümünü savunduklarını ifade etmişlerdir. Bu sorunun başlı başına çözümlenmesi ve siyasi bir zemine taşınması açısından önemlidir. Türkiye'nin sınırları içinde Kürt sorununun çözümünü savunan Kürtleri "bölücülük" ile suçlamak doğru bir tavır değildir.

5. Kürt sorununun geldiği aşamada çözümlenmesi konusunda bugün Türkiye'de statükocular hariç, çözümden yana bir tavır söz konusudur. AB ile müzakerelerin başlamasına önemli katkı sunan Sayın Başbakan Recep Tayip Erdoğan ve hükümetinin de çözümden yana olduğunu düşünüyorum. Yaşanan sıkıntıları doğum öncesi sancılara benzetiyorum desem çok iyimser bir yaklaşım mı olur bilemiyorum. Zaman bunu gösterecek. Ancak, Türkiye'nin üye olmak için çaba harcadığı AB ve üye ülkeleri,

Türkiye'nin üyesi olduğu Avrupa kökenli tüm hükümetler arası kurumlar, Türkiye'nin NATO'daki müttefikleri Kürt sorunun çözümünü açık bir dil ile ifade ediyor. Eskiden diplomatik kodlar ile ifade edilen görüşler bugün daha

açık bir biçimde dile getiriliyor. ABD'nin Ankara Büyükelçisi sayın Ross Wilson Milliyet gazetesi yazarlarından Fikret Bila ile yaptığı röportajda bakın ne diyor:

- Sorunla mücadelede tek seçeneğin askeri olmadığı, siyasi seçeneğin de düşünülmesi gerektiği yorumlarına katılıyor musunuz?"

- Burada birbirinden ayrı iki konu var. Bir yandan PKK terörizmine ilişkin sorun çok ciddi ele alınıyor ve uğraşılıyor. Burada yapılacak olan PKK terörüne bölge dışından verilen desteği kesmek ve sorunu tümüyle ortadan kaldırmak olacaktır.

Türkiye'ye gelince, uğraşılan birçok sıkıntı vardır. Kürt kökenliler de dahil Güneydoğu'daki vatandaşların beklentilerinin karşılanması da bunlardan biridir.

Başbakan Erdoğan bu konuda Ağustos 2005'te konuştu. Daha geriye gidersek eski liderler de benzer yorumlarda bulundular." [2]

6. Çözüm konusunda siyasal alanda bir çözüm kapısı aralayabilmek için çözüm amaçlı genel af ilan edilmelidir. Burada sayın Ahmet İnsel'in dediği gibi "Kürt sorununa sıra gelince neden pişmanlık ötesinde bir adım" [3] atılamadığı sorgulanmalıdır. Şiddeti bitirme konusunun genel aflu ilişkilendirilmesi gerekiyor. Kürtçe dilinde eğitimi ve bu dilin her alanda özgürce kullanımı, Kürt kimliğiyle siyaset yapmak isteyenlere siyasal alanın açılması, Köye dönüşlerin belirli bir program çerçevesinde - UNDP, BM IDP sorumlusunun ve TESEV - gibi sivil toplum kuruluşlarının önerileri dikkate alınarak çözümlerin üretilmesi ge-

rekmette ve koruculuk sistemi kaldırılmaktadır. Türkiye'nin hukuka dayalı bir demokrasiye geçebilmesi bu dönemle ilgili yaşanan hukuksuzluklarla yüzleşmesiyle mümkündür.

7. 84 yıldan beridir Kürt sorunu Türkiye'de çözüme kavuşmayı bekliyor. Türkiye'de hakim olan "Kürt fobisinin" her alanda Türkiye'nin önünde sağlıklı adım atmada, çağdaşlaşmada, demokratikleşmede, bir hukuk devleti olmada ve en önemlisi böylesi bir gelişmenin taçlandırılacağı AB üyeliğinin gerçekleşmesinde nasıl bir handicap oluşturabileceğini günlük (ulusal ve uluslararası) siyasi gelişmelerde görmek mümkün. Irak'ta Saddam rejiminin yıkılması ile Kürtler ABD ile komşu oldular. Bölgede bir siyasi aktör konumuna geldiler. Irak'ta demokrasinin, özgürlüğün sigortası oldular. Irak Anayasası ile de resmiyet kazanan "Federal Kürdistan Yerel Hükümeti" 1992 den bu yana 14 yıl gibi kısa bir sürede yerel hükümetin bölgesinde yaşayan tüm etnik ve dinsel azınlıkların siyasal, demokratik ve kültürel haklarını güvence altına aldı. Örneğin 2002 "Kürt Yerel Hükümeti - KRG" verilerine göre Süryani Çocuklar için Erbil'de 5 ve Duhok vilayeti sınırları içinde 10 ilköğretim ve Lise dengi okul var. Bu okullarda o dönem 4.002 öğrenci öğrenim görmekte ve bu öğrenim için 201 Süryani öğretmen çalışmaktadır. Aynı şekilde Erbil'de 14 ve Duhok'ta 1 Türkmen okulu var. Bu

okullarda toplan 2238 öğrenci 249 Türkmen öğretmen tarafından eğitilmektedir. Bu eğitim kurumları o zamanki KYH (KRG) tarafından finanse edilmiştir. Federal Almanya'da Bremen, Aşağı Saksonya, Kuzey Ren Westfalya eyaletlerinde

Kürtçe anadilde ders okul müfredatı çerçevesinde eyalet hükümeti tarafından desteklenmektedir. Bu derslerde kullanılmak üzere kitaplarda ilgili bakanlığın bütçesinden finanse edilmiştir. 45 dakikalık Kürtçe radyo yayını 10 yıldan beridir FAC de yapılıyor. İsveç'te Uppsala üniversitesi'nde Kürtçe öğretmen yetiştiren bölüm var. Türkiye'de milyonlarca Kürt kökenli insanlar yukarıda saydığım hakları henüz daha ya elde etmiş değil veya elde edeli çok kısa bir dönem oluyor (TV gibi). Yalnız burada Avrupa ülkelerindeki Kürtler göçmen işçi statüsündedir, oysa biz bu ülkenin "1. sınıf yurttaşlarıyız" Bu önemli bir çelişki değil mi? Eğer bu böyle giderse veya başka bir ifade ile komşumuz Irak'ta "Federal Kürt Yerel Bölgesi'nde" yaşayan sayın Dışişleri Bakanı Gül'ün ifadesi ile "akrabalarımızın" yıllık ortalama geliri 10.000 Doları geçerse, orada yaşayan dinsel ve etnik azınlıklar doğal haklarını özgürce kullanır, demokrasi ve özgürlükleri yaşarsa, Türkiye'deki Kürt kökenli yurttaşlar yüzünü Ankara yerine Erbil'e çevirmesin demek ne kadar gerçekçi olur?

8. Sayın Ahmet Altan'ın bir yazısında şöyle diyor: "Ne yazık ki bizim devlet yöneticilerimiz zekadan, akıldan çok kurnazlığa yatkındır. (...) Anlık çözümlerle sürekli geçiştirdiğimiz, sorunun temeline inmekten kaçındığımız durumlarda karşımızdaki sorun kanser gibi büyür. Bunun örnekleri

yakın tarihimizde hep görürüz.

En son Kürt meselesinde gördük.” [4] der. Umut ederim Türkiye’de siyasi irade bu geleneği bozma cesaretini gösterir. Türkiye’de yok sayılan Kürtler 84 yıldır daha da büyüyen sorunlar yumağı ile hala gündemde.

Bu yumağı çağdaş yöntemler ile çözme görevi ile karşı karşıyayız. Yukarda çözüm olabilecek adımları sıralamaya çalıştım. Türkiye, daha doğrusu sivil siyasi irade, yani hükümet, Kürt sorunun çözümü için ciddi, kalıcı, adımlar atmalıdır. Bu konuda hem ülke içinden, hem de ülke dışındaki tüm medeni dünyadan ve ülkeler topluluğundan destek görecektir.

Sayın Başkan,

Türkiye, daha doğrusu sivil siyasi irade, yani hükümet, Kürt sorunun çözümü için ciddi, kalıcı, adımlar atmalıdır. Bu konuda hem ülke içinden, hem de ülke dışındaki tüm medeni dünyadan ve ülkeler topluluğundan destek görecektir.

Böylesine önemli konferansı düzenliyenlere ve beni sabır ile dinleyen sizlere teşekkür ederek sözlerimi noktalamak istiyorum.

Teşekkür ediyorum.

Sertaç Bucak, İstanbul
11. Mart 2006

[1] Mustafa Kemal’in 14 Ocak 1923’de başlayan

Batı Anadolu gezisi kapsamında, 16 Ocak akşamı başlayıp 17 Ocak sabahına kadar, İzmit Kasrı’na davet ettiği dönemin ünlü gazetecileriyle yaptığı sohbet toplantısından. Ayşe Hür, Mustafa Kemal ve Kürt Sorunu, Radikal 2, 25.12.2005

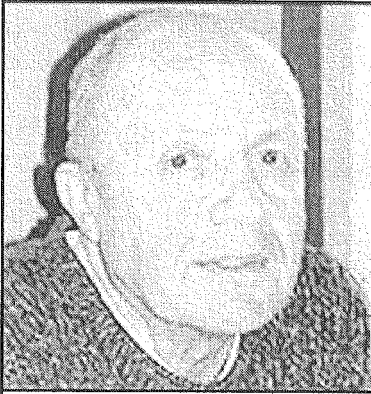
[2] Milliyet, 04.03.2006

[3] Ahmet Insel, Radikal 2, 05.03. 2006

[4] Ahmet Altan, “Derin Devlet, Devlete Karşı” 01.03.2006, www.gazetem.net

KÜRT MESELESİNİN EVRİMİ ve TARİHİ ARKA PLAN

Kürt Sorununda Ana Soru?..

■ Dr. İsmail BEŞİKÇİ

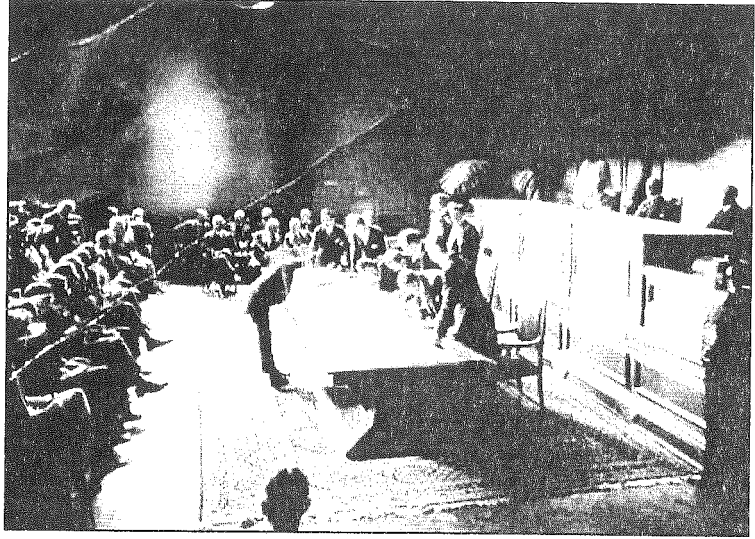
Kürt sorununda Türkiye’de en çok konuşulan konu “çözüm”dür. Çözümü şüphesiz Kürtler konuşmaktadırlar, Kürtler tartışmaktadırlar. Fakat çözümden daha önce gelmesi gereken bir konu daha vardır: Sorunun esas niteliği nedir? Sorun ne zamandan beri bir sorundur, günümüze kadar neden çözülmemeden gelmiştir? Sorunun kaynaklandığı tarihsel dönem hangisidir? vs..

Bu konuşmada, bu temel konuya değinmeye çalışacağım. Kürt sorununun kaynaklandığı ana dönem I. Dünya Savaşı, yani paylaşım savaşı ve sonrasıdır. Buna kısaca Milletler Cemiyeti’nin kuruluş dönemi demek mümkündür. Milletler Cemiyeti Misakı’nın, Paris Barış Konferansı’nda gerçekleştirilen barış antlaşmalarının ilk bölümü olarak değerlendirildiği bilinmektedir. Milletler Cemiyeti

Misakı, Versailles Antlaşması'yla birlikte 10 Ocak 1920 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1921-1921 yıllarında, Milletler Cemiyeti çerçevesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Arapça konuşulan kesimlerinde ve Kürtçe konuşulan kesimlerinde yeni devletler kuruldu. Irak, Ürdün, Filistin, Büyük Britanya'ya bağlı manda devletlerdi. Suriye ve Lübnan

ise Fransa'ya bağlı manda devletler olarak kuruldu. Manda kavramını bir çeşit sömürge olarak değerlendirmek mümkündür. Burada Kürtlere ilişkin temel soru şu olmalıdır. Paris Barış Konferansı'nda veya Milletler Cemiyeti çerçevesinde bir Kürdistan kurulması neden engellenmiştir? Kürtlerin istemine ve mücadelesine rağmen bir Kürdistan kurulmasına neden karşı çıkılmıştır? Büyük Britanya'ya veya Fransa'ya bağımlı bir Kürdistan kurulmasına, manda (sömürge) Kürdistan kurulmasına neden karşı çıkılmıştır? Bu dönemde Irak, Suriye mandası gibi, Filistin, Ürdün, Lübnan mandaları gibi bir Kürdistan mandası neden kurulmamıştır? Kaldı ki bu dönemde Şeyh Mahmud Berzenci liderliğinde, bağımsız bir Kürdistan kurulması konusunda yoğun bir mücadele vardır. Kürdistan kurulmamış ama Kürdistan yeni kurulan Irak, Suriye manda devletleri ve Türkiye arasında paylaştırılmıştır. Böylece Büyük Britanya (Irak), Fransa (Suriye), Türkiye komşu devletler haline gelmişlerdir. Bu, ülke ve halk olarak Kürdistan'ın yutulduğu anlamına gelmektedir. 1920'li, 1930'lu, 1940'lı yıllarda Türkiye, Irak dolayısıyla Büyük Britanya ile, Suriye dolayısıyla da Fransa ile komşudur. Her iki emperyal devlet de kendi bölgele-
rindeki Kürtlere karşı yoğun bir baskı sürdürmektedir. Kürtlerden gelen millî istekleri karşılamamak için özen göstermektedir.

Bu bakımdan bölme ve paylaşma politikası Kürtler üzerinde çok ağır, çok yıpratıcı sonuçlar ortaya koymuştur. Bu, bir insanın iskeletinin parçalanması gibi, beyninin dağılması gibi bir sonuçtur. I. Dünya Savaşı'na paylaşım savaşı da deniyor, aslında bu savaş sürecinde ve sonrasında bölünen ve paylaşılan esas olarak, Kürtler olmuştur, Kürdistan olmuştur. Birinci Paylaşım Savaşı sürecinde ve sonrasında bölme ve paylaşma, Osmanlı İmparatorluğu'nun Arap kesimlerinde de görülen bir durumdur. Ama Araplar, ayrı ayrı devletler ve manda devletler olarak yapılandırılmıştır. Kürtlerse adıyla sanıyla tarihten silinmek için bölünmüş ve paylaşılmıştır. Bu bakımdan klasik böl yönet politikası Kürtlerde böl-yönet-yok et olarak yaşama geçmiştir. Böylece uluslararası barışı kurmak amacıyla çaba sarf eden Paris Barış Konferansı ve Milletler Cemiyeti Kürdistan olayında barışın, istikrarın tam karşıtı bir durumun yaratılmasını sağlamıştır. Zira daha ileriki yıllarda, Kürtlerin de hakları ve özgürlüklerini aramak için çaba sarf edecekleri, bunun da çatışmalara yol açması doğaldır.

1919 yılı sonlarından 1921 yılı başlarına kadar süren bir zaman diliminde, yani 18 ay kadar olan bir zaman diliminde Büyük Britanya'da Sömürgeler Bakanlığı'nda, Dışişleri ve Hindistan bakanlıklarında, Savaş ve Hava bakanlıklarında, kapalı kapılar arka-

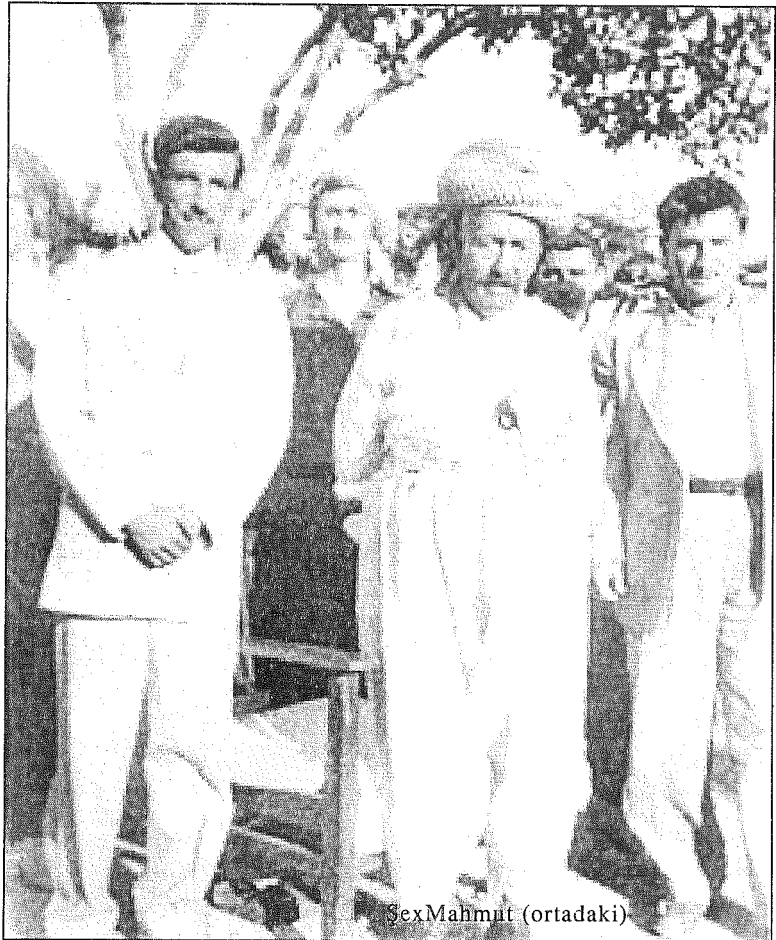
sında Kürtler ve Kürdistan konusunda bir dizi tartışma yapıldığı kanısındayım. Bu tartışmalar Bağdat'ta Kahire'de, Yeni Delhi'de, Londra'da, İstanbul'da yapılıyor. Kürtlerin defterinin dürülmesinin bu tartışmalar sonunda kararlaştırıldığı kanısındayım. İngiliz belgelerine dayanılarak bu dönem aydınlatılabilir.

Kürdistan'ın 17. yüzyılın ilk yarısında, 1639'da Kasr-ı Şirin Antlaşması'yla Osmanlı İmparatorluğu ve İran İmparatorluğu arasında bölündüğü bilinmektedir. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde ise Doğu Kürdistan'ın kuzey kesimlerinin Çarlık Rusyası-İran savaşları sonunda Rus İmparatorluğu sınırlarına dahil edildiği görülmektedir. 1828 yılında bu iki devlet arasında yapılan anlaşmayla Kafkaslardaki Kürdistan Rus denetimine girmiştir.

Büyük Britanya ve Fransa... Yirminci yüzyılın ilk çeyreğindeki bu iki emperyal devlet her zaman Kürt karşıtı olmuşlar, Kürt karşıtı politikalar geliştirmişlerdir. I. Paylaşım Savaşı sırasında, Mayıs 1916'da imzalanan Sykes-Picot anlaşmasında, Nisan 1920'deki San Remo Konferansı'nda bu açıkça görülmektedir. Bu iki emperyal devlet de bu yıllarda ve sonrasında yönetime gelen bütün hükümetler Kürt karşıtı bir politika izlemişlerdir. İktidara ister sağcılar, ister liberaller ister solcular-komünistler gelsin bu böyledir. Fakat bu iki emperyal devlet Kürtleri baskı altında tutan devletlerle de her zaman iyi ilişkiler içinde olmuşlardır.

1920'lere baktığımız zaman Sovyetler Birliği'nin Kürt politikasının da Büyük Britanya'nın ve Fransa'nın politikalarından farklı olmadığı görülmektedir. Gerek ABD başkanı Woodrow Wilson'un 14 Noktasında dile getirdiği, Osmanlı imparatorluğu egemenliği altındaki ulusların kendi geleceklerini belirleme hakları, gerek Sovyetler Birliği'nin yöneticileri tarafından dile getirilen ulusların kendi geleceğini belirleme hakkı Kürtler için hiç yaşama geçmemiştir. Sovyetler Birliği de Kürtleri baskı altında tutan devletlerle daha sıcak, daha yoğun bir ilişki içindedir.

Bu iki emperyal devletin Kürtlere ilişkin politikaları elbette ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir. Bunun Arap, Fars ve Türk yönetimleriyle birlikte geliştirilen bir politika olduğu da açıktır. Bu inceleme yapılırken Ermeni sorunu, Asuri-Süryani-Keldani so-

Şex Mahmut (ortadaki)

runu, Milli Mücadele-Sovyetler Birliği ilişkileri gibi konular elbette dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Böl-yönet politikasına hedef olan bir halk şüphesiz zaaf içinde olan bir halktır. Emperyal ve sömürgeci güçler bu zaafardan yararlanarak o halkı ve o ülkeyi bölüyorlar, bu ortamda da kendi çıkarlarını üretmeye çalışıyorlar. Ama bu zaaf, örneğin kendi insanlarına boyun eğmemesi Araplarda da görülen, daha doğrusu, aşiret hayatı yaşayan bütün topluluklarda görülen bir zaaftır. Ama bu durum Arapların devlet olmasını, ayrı ayrı devlet olmalarını engellemiştir.

Az önce ifade etmeye çalıştığımız temel soruya bağlı olarak birkaç soru da sorabiliriz. Büyük Britanya, bütün sömürgelerinde özerk yönetimler kuruyordu. Hindistan'da, Güney Afrika'da, Güney Rodezya'da, (Zambiya) Kuzey Rodezya'da (Zimbabve)... Ama özerk yönetimi Musul'da, daha doğrusu Kürdistan'da kurmadı. Halbuki Ağustos 1921'de, Irak manda yönetimi kurulurken, Faysal Bağdat'ta krallık tacını giyerken, Milletler Cemiyeti, Kürtlere özerklik verilmesi gerektiğini dile getiren bazı kurucu normları da ortaya koymuştu. Buna rağmen Büyük Britanya, Kürtlerden gelen özerklik, otonomi taleplerine gerek Milletler Cemiyeti önerilerine hiç olumlu karşılık vermedi. Bu elbette irdelenmesi gereken bir durumdur. Bu yıllarda Kürdistan'da yoğun bir mücadele vardı. Mücadele, Şeyh Mahmud Berzenci yakalanıp, yargılanıp idam hükmü aldığı anda, daha sonra Hindistan'a sürgün edildiğinde de (1919) mücadele sürdü. Şeyh Mahmud Berzenci'nin Hindistan'dan getirilip Kürt yönetiminin başına geçirilmesinden sonra da (1922 sonları) sürdü. Kürtlerin ulusal ve demokratik bütün istemleri kanla bastırıldı. Kürdistan, İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin en son teknolojik silahların kulla-

nıldığı bir alan oldu. Hasan Yıldız'ın "Fransız Belgeleriyle Sevr-Lozan-Musul Üçgeninde Kürdistan" (genişletilmiş 4. baskı, Doz Yayınları, 2005) kitabında Şeyh Mahmud Berzenci'nin ve Kürtlerin mücadelesi ayrıntılı bir şekilde dile getirilmektedir.

Lozan Konferansı'nda, Boğazlar sorunu, İstanbul'un durumu, azınlıklar gibi birçok konu konuşulmuştur. Konferansta konuşulan önemli konulardan biri de Musul sorunudur. Musul sorunu adı altında konuşulan aslında Kürt sorunudur. Fakat Musul, yeni kurulan Irak mandasına yasal bir şekilde bağlı bir toprak parçası olarak ele alınmakta, bölgede gelişen Kürt ayaklanmalarına değinilmemekte, Kürt istekleri bilmezlikten, duymazlıktan, görmezlikten gelinmektedir. Kürtler, istekleri, iradesi olan bir siyasi özne olarak değil, bölgede bir çıban başı olarak değerlendirilmektedir. Böyle değerlendirildiği için de yok edilmesi, etkisiz bırakılması gereken bir kategori olarak ele alınmaktadır. Halbuki bölge Kürt bölgesidir. Bölgede gerek Büyük Britanya, gerek Türk yönetimi tarafından yapılan bütün nüfus sayımlarına göre Kürtlerin nüfusu Arap, Türkmen, Süryani, Keldani nüfusuna göre daha çoktur. Milletler Cemiyeti tarafından 30 Eylül 1924 tarihinde oluşturulan komisyon raporunda da bu açıkça görülmektedir. Milletler Cemiyeti tarafından 30 Eylül 1924 tarihinde oluşturulan Komisyon Raporu. Rapor "Musul Kerkük Sorunu ve

Kürdistan'ın Paylaşımı" isimli kitapta yayınlanmıştır. Kitabın "Milletler Cemiyeti Belgelerinden" ibareli bir üst başlığı da vardır (Med Yayınları, Eylül 1991, İstanbul, s. 236 vd.).

Ama Lozan Konferansı'nda Kürt temsilciler yoktur. Konferansta Kürtlerin isteklerini dile getiren temsilciler yoktur. Bu temsilcilerin konferansta yer almamasına büyük bir özen gösterilmiştir. Türk delegasyonu başkanı İsmet İnönü "Biz Kürtleri de temsil ediyoruz" demiş ama hep Türk isteklerini dile getirmiş, Kürt karşıtı görüşleri savunmuştur. Esasında, ta 1919 sonlarında, Paris Barış Konferansı'na Kürt temsilcilerin katılması engellenmiştir. Şeyh Mahmud Berzenci'nin iki temsilcisinin Paris Barış Konferansı'na katılmasına bölgedeki Büyük Britanya ve Fransa yetkilileri büyük bir engel çıkarmıştır. Suriye'den deniz yoluyla Fransa'ya gitmeye çalışan Kürt temsilciler, İngiliz ve Fransız yetkililer tarafından çeşitli yöntemler kullanılarak engellenmişler, oyalanmışlardır. Önümüzdeki günlerde hava bozuk, gemi bozuldu, tamire alındı vs. gibi oylamalar da vardır... Paris Barış Konferansı'nda Kürtlerin temsilcisi olduğu söylenen Şerif Paşa'nın ise bölgedeki Kürtlerle hiçbir organik bağı yoktur. Lozan Konferansı'nda konuşulan önemli konulardan bir de Musul sorunu ol-

Kürtlere ilişkin olarak 1920'lerin değerlendirilmesine, fiilen yaşanan olaylarla yapılan incelemeler, irdelemeler arasında büyük bir zıtlık vardır. Kürtler emperyalizmin ajanı, işbirlikçisi olarak anılmaktadır. Halbuki o dönemde Kürtlerle Büyük Britanya arasında büyük bir savaş vardır. Büyük Britanya Kürtlerin bağımsız devlet olma ve özerklik istemlerini kabul etmemekte, bu istekleri bastırmak için her türlü önlemi yaşama geçirmektedir.

duğu halde, bölgede etkili bir Kürt ayaklanması da sürdüğü halde konferansta Kürt isteklerini dile getirecek Kürtler neden yoktur? Kürtlerin konferansa katılmasına neden engeller çıkarılmaktadır? Kürtler neden istekleri ve iradesi olan bir siyasi özne değil de, bölgede herkesi etkileyen bir çıban başı olarak değerlendirilmekte-

dir. Kürtler konusunda temel soruya bağlı olan, temel soruyu açılabilen mahiyette olan bir soru da bu olmalıdır.

1920'lerde Milletler Cemiyeti çerçevesinde Irak, Ürdün, Filistin Suriye, Lübnan gibi manda veya sömürge bir Kürdistan kurulsaydı "manda Kürdistan" veya "sömürge Kürdistan" denirdi. "Falancanın mandası Kürdistan" "falancanın sömürgesi Kürdistan" vs. Buysa, alt düzeyde de olsa bir siyasal statüyü bir siyasal kişiliği gösterir. "İngiliz Mandası Irak", "Fransız Mandası Suriye" bir siyasal statüyü göstermiyor mu? Halbuki Kürtler 1920'lerde ve sonrasında küçük bir siyasal statünün bile sahibi değildir. Statüsüz bırakılması için büyük bir özen

gösterilmiştir. Bu bakımdan Kürdistan sömürge bile değildir. Buradaki "bile" edatı üzerinde dikkatli bir şekilde durmak gerekir.

Temel soruyu açıklayıcı mahiyette olan bir soru daha sorabiliriz. Bu da Sovyetler Birliği ile ilgilidir. 1923 yılında, Er-

menistan'la Yukarı Karabağ arasında kalan Laçın, Qelbejer, Kubatlı, Zengilan gibi yörelerde Kızıl Kürdistan adında bir özerk bölge kurulmuştu. Bu yapı 1928'e kadar yaşamını sürdürdü. 1928'de bu özerk yapı dağıtıldı. Kafkasya'dan Orta Asya'ya doğru Kürt sürgünleri başladı. Sovyetler Birliği'nin Türkiye ile siyasal ilişkileri ister iyi olsun, ister kötü olsun Kafkasya'dan Orta Asya'ya Kürt sürgünlerinin devamlı olarak yapıldığını görüyoruz. 1937'de, 1944'de sürgünler devam etti. Kızıl Kürdistan özerk yapısının neden kurulduğu neden yıkıldığı incelemeye değer bir konudur.

Kürtlere ilişkin olarak 1920'lerin değerlendirilmesine, fiilen yaşanan olaylarla yapılan incelemeler, irdelemeler arasında büyük bir zıtlık vardır. Kürtler emperyalizmin ajanı, işbirlikçisi olarak anılmaktadır. Halbuki o dönemde Kürtlerle Büyük Britanya arasında büyük bir savaş vardır. Büyük Britanya Kürtlerin bağımsız devlet olma ve özerklik istemlerini kabul etmemekte, bu istekleri bastırmak için her türlü önlemi yaşama geçirmektedir. İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri, 1910'lu yılların sonlarında, 1920'lerde, 1930'larda, 1940'larda en çok Kürdistan'da kullanılmıştır. Şeyh Mahmud Berzenci'nin mücadelesi bu bakımdan dikkate değer. Ama Büyük Britanya ile hiç çatışmaya girmeyen Kuva-yı Milliye'nin emperyalizme karşıt bir mücadele yürüttüğü vurgulanmaktadır. Daha sonraki yıllarda da durum böyledir. Kürtler zaman zaman Büyük Britanya'nın, Fransa'nın yardımını aramıştır. Ama bu yardım Kürtlere hiçbir zaman verilmemiştir. Bu devletlerin, Kürtlerin istedikleri yardımın karşılanmayacağına dair yazıları da vardır. Ama emperyalizme karşı mücadele ettiği vurgulanan Kuva-yı Milliye de bu iki devletten yardım istemiştir. Bu istekler her zaman olumlu şekilde yerine getirilmiştir. 1920'lere ilişkin olguları ve bu olguları ele alan incelemeleri değerlendirdiğimizde bu kavrayışları da irdelene gereği vardır.

1920'lerde siyasal bakımdan üç katego-

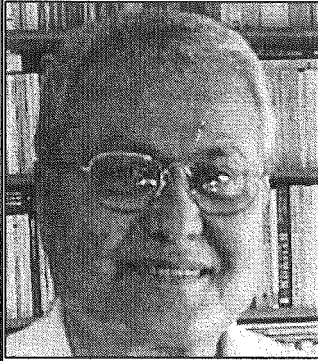
rinin olduğu görülmektedir. Birinci kategoride Büyük Britanya, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği gibi devletler vardır. İkinci kategoride Türkiye, İran gibi bağımsız devletler ve Büyük Britanya, Fransa gibi emperyal devletlere bağımlı olan manda devletler vardır. Türkiye, İran gibi bağımsız devletlerin de ekonomik bakımlardan şu veya bu şekilde birinci kategorideki emperyal devletlere bağımlı olduğu görülmektedir. Üçüncü kategoride ise devletleşmemiş, daha doğrusu devlet kurma hakkı gasp edilmiş olan halklar yer almaktadır. Kürt halkı böyle bir halktır. Uluslararası ilişkiler konusunda analiz yapanlar her zaman birinci ve ikinci kategoride yer alan devletlerin ilişkilerini ele almışlar, üçüncü kategoride yer alan halkları dışlamışlardır. İkinci kategoride yer alan devletler tarafından bu halklar bir çıban başı olarak değerlendirilmiştir. Yani bu halklar, ikinci kategoride yer alan devletleri zayıflatmak, onları başarılı kılmamak için birinci kategoride yer alan Büyük Britanya, Fransa gibi emperyal güçler tarafından meydana sürüldüğü söylenmektedir. Örneğin Kürtler kendilerini baskı altında tutan devletler tarafından "eşkiya", "haydut" "emperyalizmin uşağı" "emperyalizmin piyonu" "emperyalizmin işbirlikçisi" "sergerde" "feodalitenin savunucusu" "modernliğe karşı geri toplumsal ilişkilerin direnci" "ilerici ve laik devlete karşı irticanın, mürtecilerin savunucuları" gibi kavramlarla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kürtlerin, gerek iç kamuoyuna gerek dış kamuoyuna, özellikle de dış kamuoyuna bu kavramlarla anlatılmasına büyük özen gösterilmiştir. Halbuki, üçüncü kategoride yer alan halklar, örneğin Kürt halkı, siyasal istekleri ve siyasal iradesi olan siyasal bir öznedir. Fakat bu halkların siyasal istekleri, özellikle ikinci kategoride yer alan devletler tarafından yoğun bir şekilde baskı altında tutulmaktadır. Bu isteklerin yaşama geçmemesi için çok ağır bir devlet terörü uygulanmaktadır. Bu terör karşısında halklar zaman zaman birinci ka-

tegoride yer alan emperyal devletlerden imdat isteyebilmektedir. Örneğin Saddam Hüseyin rejiminde, soykırıma varan Enfal operasyonları sırasında böyle bir ortam vardır. Ama böyle durumlarda bile genel olarak bu isteklerin karşılanmadığı görülmektedir. Ama ikinci kategorideki bu devletler, üçüncü kategoride yer alan halkları daha iyi ezebilmek için onların siyasal isteklerini ve siyasal iradelerini daha iyi kırabilmek için birinci kategoride yer alan devletlerden her zaman politik, ekonomik ve askeri yardımlar talep etmişlerdir. Bu istekler de genel olarak karşılanmıştır. Burada kısaca söylemek istediğim şudur. Gerek Ortadoğu'ya ilişkin olarak, gerekse genel olarak uluslararası ilişkiler analizine üçüncü kategoride yer alan halklar da dahil edilmelidir. Bunlar "çıban başı" olarak değil, siyasal istekleri ve iradesi olan, siyasal özne olarak dahil edilmelidir. Temel soru kanımca "Kürtler devlet kurmak istiyor mu, istemiyor mu, ne zaman kuracaklar?" değildir. Temel soru şu olmalıdır. "Bunca nüfusa rağmen Kürtler günümüze kadar neden devlet kuramamışlardır?" 450 bin nüfuslu Lüksemburg, Orta-

doğu'da 40 milyona varan nüfusu olan Kürtlerin geleceğini nasıl belirleyebilmektedir? Kürtler böylesine Kürt karşıtı bir uluslararası düzeni neden ciddi bir şekilde eleştirememişlerdir? Kürtleri baskı altında tutan devletlerin Kürt karşıtlığını anlamak mümkündür. Ama, batılı demokrasilerin Kürt karşıtlığı üzerinde durulması gereken önemli bir konu olmalıdır.

Milletler Cemiyeti çerçevesinde Ortadoğu'da kurulan düzen şöyle bir sonuç ortaya koymuştur. Kürdistan'ı müştereken denetlemelerinden dolayı Büyük Britanya (daha sonra Irak), Fransa (daha sonra Suriye), Türkiye ve İran arasında sıkı ilişkiler kurulmuştur. Bu devletler başka konularda ne kadar anlaşmazlık içinde olurlarsa olsunlar Kürtler konusunda yoğun bir işbirliği içindedirler. Bunun Kürt karşıtı bir işbirliği olduğu açıktır. Ortadoğu'nun ortasında istikrar bu şekilde kurulmuştur. Ama bu "istikrar" görüntülerinin bir istikrarsızlık yarattığı da ortadadır. Çünkü Kürtler, elverişli bir fırsat yakaladıkları zaman hakları ve özgürlükleri için mücadeleye atılmaktadırlar. Bunun da bir istikrarsızlık kaynağı olduğu açıktır.

KÜRT MESELESİNİN EVRİMİ ve TARİHİ ARKA PLAN

■ Ruşen ARSLAN

Değerli Konuklar!

35 yıl önce İsmail Beşikçi Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde yargılanırken, avukat olarak savunuculuğunu yüklenmiştim. Bu davada Beşikçi'nin araştırmaları, üniversitede verdiği dersler, konferanslardaki konuşmaları yargılama konusu yapılmıştı. Kendisini kürsü profesörü ihbar etmiş, fakülte dekanı, rektörü ve öğretim üyeleri ile ülkücü öğrenciler aleyhine tanıklık etmişti. Davası, on üç yıl ağır hapis cezası ile sonuçlanmıştı.

Beşikçi'nin aldığı bu kadar yüksek cezanın; benim başarısız bir avukat olmamdan mı, yoksa Türk hukuk mevzuatının anti-demokratikliğinden mi, o dönem üniversitelerde, hafiyeliğin bilimin önünde olmasından mı kaynaklandığını, Beşikçi'nin ve sizlerin takdirine bırakıyorum.

12 Mart'ın tam da 35. yıldönümünde, bir bilim yuvasında Beşikçi ile aynı panelde "Kürt Sorunu"nu tartışmamızı, gecikmiş de olsa ilerleme ve mutlu bir tesadüf sayıyorum. Bu nedenle bir ilki gerçekleştiren konferans düzenleyicilerine huzurunuzda teşekkür ediyorum.

Değerli konuklar!

Panel konumuz olan "Kürt Meselesinin Evrimi ve Tarihi Arka Planı"na, Bitlis Kadısı İdrisi Bitlisi'nin mimarı olduğu, Kürt beylerinin Yavuz Sultan Selim ile yaptıkları anlaşma ile başlamak gerekeceği kanısındayım. Söz konusu anlaşma şu hükümleri içeriyordu:

1- Bu anlaşmayı imzalayan beyliklerin her biri kendi bağımsızlıklarını koruyacaklardır.

2- Kürt Emirliklerinde yönetim babadan oğula geçecek veya eskiden beri devam etmekte olan örf ve adetlere dayanılarak yeni emir seçilecek ve Padişah'tan onaylanan fermanla bu emirin yetkisi kabul edilecektir.

3- Kürtler, Osmanlıların bütün savaşlarına katılacaklardır.

4- Osmanlılar, Kürt Beyliklerini bütün dış saldırılardan koruyacaklardır.

5- Kürtler, Halifelik'in ananevi dini hediyelerini ödeyeceklerdir.

Bu anlaşmayla Kürt Beyliklerinin bağımsızlığa yaklaşan özerklik konumları, Osmanlı Devleti içinde hukuki bir statüye kavuşmuş oluyordu. O dönemde Kürdistan'da üçlü bir statü doğmuştu:

- 1- Kürt Hükümetleri,
- 2- Kürt Beylikleri,
- 3- Sıradan Osmanlı Sancakları.

Osmanlı Devleti ile Kürtler arasındaki bu ilişki, 1800'li yılların başına kadar, genelde sorunsuz yürüdü. Üç yüz yıl süren bu ilişki, "Tanzimat"la birlikte Osmanlı Devleti tarafından tek yanlı olarak bozuldu. İşleri iyi gitmeyen, batıda sürekli toprak kaybeden devlet, yenilenmeyi ve merkezileşmeyi önüne koymuştu. Bu nedenle Kürdistan üzerinde egemenlik kurmak istiyordu.

Osmanlı devletinin işte bu tek yanlı merkezileşme isteği; günümüze kadar süren Kürt sorununun esas nedenidir.

Ermeni Tarihçi Garo Sasuni, Kürtler için; "Kürt Ulusu kendi bağımsızlığına aşiktir, fakat bu, anarşiye yaklaşan bir bağımsızlık anlayışıdır" diyor. Bu sözün genişçe tahliline zamanımız elvermez. Ancak Kürtlerdeki bu bağımsız yaşama sevdasıdır ki, Kürtleri 19. yüzyılın başından günümüze kadar merkezi devletlerle ihtilafa ve savaşa sürüklemiştir.

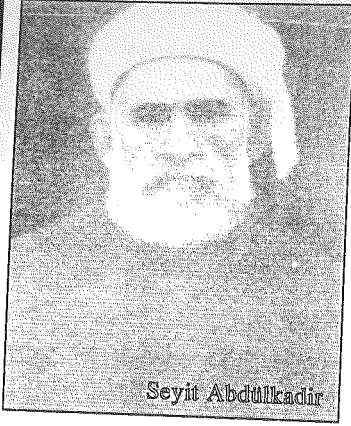
27 Şubat 2006 tarihli Milliyet'te, Prof. Mete Tunçay ile yapılan bir söyleşi yayınlandı. Sayın Tunçay da söyleşide; "Kürtler, Tanzimat'la alışık olmadıkları merkezîyetçi yönetime tabi tutuldukları için sorun çıkıyor..." şeklinde bir tespitte bulunarak; yukarıda belirtmeye çalıştığım tezi doğrulamaktadır.

Osmanlı Devleti, Kürt beylerine karşı yürüttüğü savaşlarda istediği sonuçları tam olarak alamamakla birlikte, Kürt Emirliklerini ortadan kaldırmayı başardı. Bu da 1850'den itibaren şeyhlerin önem kazanmasına, şeyhlerin ve seyyitlerin Kürtlük mücadelesinde öne geçmelerine neden oldu. 1880'de bağımsızlık isteğiyle yola çıkan ve geniş bir kesimi harekete katan Übeydullah Nehri, bu şeyhlerden ilkidir.

Değerli Konuklar,

Kürt tarihinde önemli dönüm noktalarından biri de, Abdulhamit'in tahta çıkışıyla başlayan ve 1921 yılına kadar süren; Kürtlerin Ermenilere karşı örgütlenmesi ve kullanılması sürecidir.

Sultan Abdulhamit tahta çıktıktan sonra, Müslüman unsurları devlete bağlı tutma yolunda bir siyaset izlemiştir. Aşîret Mektebi ve Hamidiye Süvari Alayları, bu siyaseti gerçekleştirme aracı olarak düşünülmüştür. Türkmen, Arap, Karapapak ve Kürt aşîretlerinden oluşturulmak istenen Hamidiye Alaylarından, güç ve fonksiyon açısından en önemlisi, Kürt aşîretlerinin oluşturdukları alaylardır. Çünkü bu alaylar, hem Ermenilere karşı kullanılacak, hem de Kürtlerin merkeze bağlanmalarında önemli

Seyit Abdülkadir

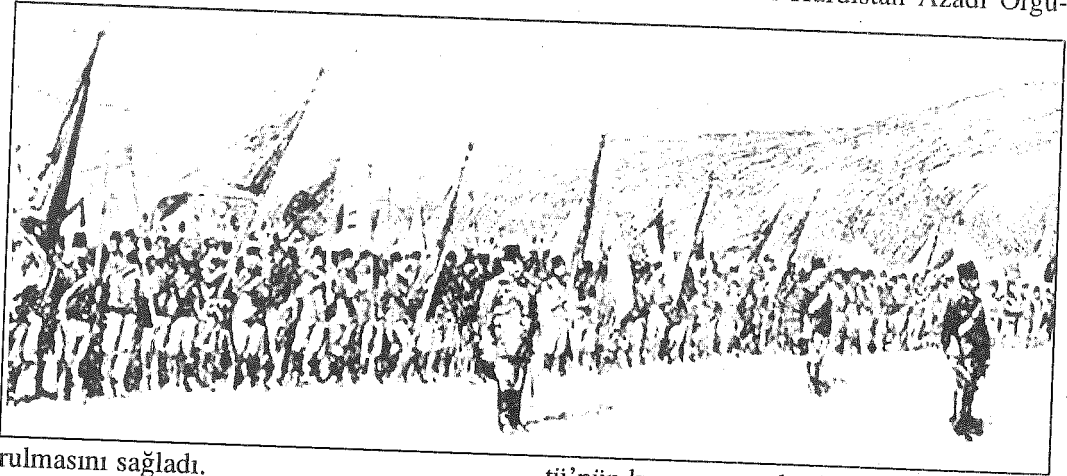
Hamidiye Alayları döneminde, saltanatla Kürtler arasında yeniden sıcak bir ilişki ku-

bir fonksiyon yüklenmiş olacaktı. Nitekim devlet, Ermenilere karşı mücadelesinde Hamidiye Alayları'ndan çokça istifade etti. Abdulhamit,

1915'de başlatılmış olan etnik temizlik yürütülürken; yeni Türk devletinin kurumları da yavaş yavaş oluşmaya başlamıştı. Ne var ki, Kürt örgütleri ve bu örgütlerle ilişkili olanlar, bilinçli bir şekilde yeni oluşumun dışında tutuluyordu.

Şark Cephesi Komutanı Kazım Karabekir, Kürtlerin Ermenilere karşı kullanılmasındaki amacı; "Şark harekâtına Kürt aşiretlerini de iştirak ettirdiğimden, artık Kürt-Ermeni dostluğu meselesi de kalmamıştı" diyerek açıkça ortaya koyuyordu.

Yeni Türk devletini kuracak kadroların, nasıl bir devlet kuracakları ortaya çıkmıştı. Öyle ki, sonradan Kürdistan Azadi Örgü-

rulmasını sağladı.

Birinci Dünya Savaşı'nda ve sonrasında Kürtlere, Kürdistan'ı da içine alan bir Ermenistan kurulacağı korkusu işlendi. Amaç, savaşta Kürtlerin Türklerle birlikte hareket etmesini sağlamaktı. Bunda başarı da sağlandı. Öyle ki, Kürt Teali Cemiyeti bu yüzden bölünmeye uğradı. Başta Cemiyet Başkanı Seyit Abdülkadir olmak üzere, üyelerin çoğunluğu; "Türk kardeşlerimizi böyle dar bir zamanda yalnız bırakamayız" diyerek, savaşta Türklerin yanında yer aldılar.

Kürtlerin, Türklerle birlikte hareket etmesine, yalnızca Kürdistan'ın büyük bir kısmını da içine alan Ermeni Devleti kurulması korkusu değil; kendilerini özerk olarak yöneteceklerine dair verilen sözler de etkiliydi

Doğu Cephesi'nde Ermenilere karşı

tü'nün kurucusu ve başkanı olacak Miralay Halit Bey, Ermenilere karşı yürütülen politika başarıya ulaştıktan sonra; "Biz, ileride boynumuzu kesecek kılıçları bileedik" diyecektir.

Kurulmakta olan yeni Türk devletinin ideolojisi de açığa çıkıyordu. 1924 Anayasası'nda somutlaşan bu ideoloji, "tek ulus, tek dil ve tek devlet"ti. Ulus ise Türk ırkına dayanıyordu. Bu ilkenin açılımını, Başbakan İsmet Paşa'nın 27 Nisan 1925'te Türk Ocağı Kon-

Miralay Halit Bey

gresi'ndeki konuşmasında buluruz. İsmet Paşa "Biz açıkça milliyetçiyiz ve milliyetçilik bizi birleştiren ye-gâne unsurdur. Türk çoğunluğunun yanında diğer unsurların hiçbir etki-si yoktur. Her ne pahasına olursa ol-sun, ülkemizde yaşayanları Türk-leştirecek, Türklere ve Türkçülüğe karşı çıkanları yok edeceğiz..." di-yordu.

Kürtlerle Türk devletini kuranların yol-ları ayrılmıştı. Tanzimat'ın merkezileş-me-sini bile kabullenemeyen Kürt halkının, yok sayılmayı ve yok edilmeyi kabul etme-si mümkün değildi. İsyan, tedip ve tenkil dönemi başlıyordu.

Değerli Konuklar!

Cumhuriyet döneminde 29 Kürt isyanı olduğu hep söylenip durur. Bu, tarihsel bir yanlıştır. Bunun, Devletin Kürtlere yönelik imha siyasetini perdelemek ve Kürt halkını durup dururken isyan eden, eli silahlı, silah-tan başka bir çözümden anlamayan bir halk olarak göstermek için ortaya atıldığı inan-cındayım. Yeni devletin kuruluşunu TBMM'nin açıldığı 23 Nisan 1920 olarak kabul edersek; o günden bugüne dört isyan yaşanmıştır. Bunlar sırasıyla 1921'deki Koçgiri, 1925'deki Şeyh Sait ve 1930'daki 2. Ağrı isyanı ile son olarak PKK'nın 1984'de baş-lattığı isyandır. Diğer 24'ü devletin "tedip ve tenkil" harekâtlarıdır.

Bunu daha iyi anlamak için tedip ve ten-kilin sözlük anlamlarına bakalım:

Tedip : edeplendirme, terbiyesini ver-me, haddini bildirme, yola getirme

Tenkil : örnek olacak bir ceza verme, te-peleme

Genelkurmay'ın resmi belgelerinde sö-zü edilen 29 olayın çoğundan tedip ve ten-kil diye söz edilir. Sason olayı da Cumhuri-yet tarihine "Sason İsyanı" olarak geçmişt-ir. Harekâta görevli Emekli Korgeneral Cemal Madanoğlu, anılarında olayı şöyle anlatıyor:

"... Teteri Bedik'in evinde erkek yok; gelin harıl harıl akşam yemeği hazırlıyor.

Cumhuriyet tarihinde tenkil olmasa da tedip, yalnız Kürtlere değil; muhaliflere ve resmi ideolojiden sapan kişi ve kurumlara karşı da uygulanmıştır. Terakkiperver Cum-huriyet Fırkası ve Serbest Fırka ile Türkiye İşçi Partisi'nin kapatılışını; kurumlara yö-nelik tedip olarak örneklendirebiliriz.

Tam o sırada yüzbaşı geline yaklaşmak iste-yince olay çıkı-yor. Kadın dire-niyor, başlıyor bağırmaya, yüz-başı kaçıyor, peşinden koşan-ları korkutmak için birkaç el ateş ediyor.

Yüzbaşı tepeye yerleşmiş birliğin de yardımı ile canını kurtarıyordu, ama olayın aslından habersiz kaymakam vekili ve di-ğerleri bu tecavüzle ilgili zannedilerek Har-baklılarca öldürülüyor... Sonrasında jan-darma yüzbaşısı olayı rapor ediyor. Ne var ki gerçeği olduğu gibi yazmıyor. Sason ha-rekât emri bu gerekçe ile veriliyor"

Tedip ve tenkil, devletin günümüze dek uzanan değişmez bir siyaseti olmuştur. 3. Ordu Müfettişi General Kazım Karabekir, Milli Savunma Bakanlığı'na gönderdiği 29 Temmuz 1339 (1923) tarihli raporda tedip ve tenkilin fikri temelini atmıştır. Rapor "Kürtler taltif ve tehditten aynı derecede müteessir olan bir millettir. Ancak tehdit, taltiften ziyade müessir ve faydalıdır. Bun-ları hükümete ısındırmak için ruhlarını ne kadar kazanmak lâzım ise, icabında pek şe-dit surette tecziye edileceklerini bilmeli ve hatta buna dair misaller gözü önünde olma-lıdır" demektedir. Cumhuriyet tarihi boyun-ca hep bu rapora uygun davranılmıştır.

Tedip ve tenkil, devletin devamlı günde-minde olmuştur. Son köy boşaltmaları ve faili sözde belirsiz cinayetleri de bu kap-

samda değerlendirmek gerektiği inancındayım. Bunun kanıtını önceleri avukatı, sonra da sanığı olduğum Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) dava dosyasında görmüştüm. Orada iki tane istihbarat raporu vardı. Bunlardan birisi “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Bir Harekât Sırasında İlk Elde Tecrit ve İmha Edileceklerin Listesi” idi.

Cumhuriyet tarihinde tenkil olmasa da tedip, yalnız Kürtlere değil; muhaliflere ve resmi ideolojiden sapan kişi ve kurumlara karşı da uygulanmıştır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Fırka ile Türkiye İşçi Partisi’nin kapatılışını; kurumlara yönelik tedip olarak örneklendirebiliriz.

Süleyman Demirel’in Erdal İnönü ile birlikte çıktığı Diyarbakır gezisinde, Kürt kimliğiyle ilgili söylediği sözlerinin üzerine yatması, Tansu Çiller’in ortaya attığı ve sonra inkâr etmek zorunda kaldığı “Bask Modeli”, Mesut Yılmaz’ın Başbakanken “AB’nin yolu Diyarbakır’dan geçer” sözlerinden sonraki davranışları, tedip edildiklerinin kanıtı değil midir?

Başbakan Erdoğan’ın, Aydınlar Bildirgesi’nin temsilcileriyle yaptığı görüşmede sarf ettiği sözlerle ne oldu? Şimdiki moda deyimiyse “derin devlet”, benim deyimimle de “Teşkilât-ı Mahsusa’sı ile hiç iktidardan düşmemiş ve gerçek iktidarı elinde tutan İttihat ve Terakki’nin” engeline takıldı. Sakıp Sabancı’nın hazırlattığı “Doğu ve Güneydoğu Raporu”ndan sonra, nasıl tehdit edilip susturulduğunu ise tüm kamuoyu biliyor.

Değerli Konuklar!

Cumhuriyetin Kürt varlığını inkâr politikası, bugün devleti yönetenlerde, politikacılar ve bilim çevrelerinde şaşkınlığa neden olmuştur. Doğal olarak, yok sayılan bir halkın statüsü olamaz. Onun için, gerek siyasi ve gerekse bilim çevrelerinde Kürtlere statü aranmaktadır. “Birinci sınıf vatandaş”, “anayasal vatandaşlık”, “kurucu asli unsur”, “azınlık”, “alt kimlik-üst kimlik” tartışmaları, Kürtlere statü bulma gayretleridir. Dev-

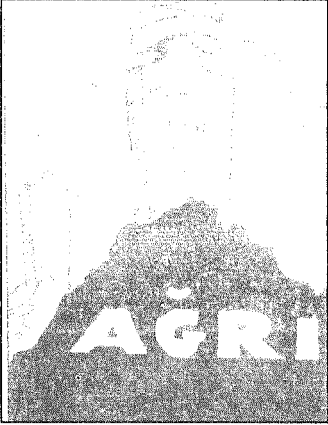
letin kuruluşundan 86 yıl sonra Kürtlere statü aranmasını, statüsüz bu halkın bireyi olarak yadırgamamam elimde değil. İşte bu statüsüzlük, bence Kürt sorununun çözümü önünde en büyük engeldir.

Yeri gelmişken, Kürt halkı gibi, Kürdistan’ın yok sayıldığına da değinmek gerekir. Sanki Osmanlı arşivlerindeki Kürdistan yok olmuş, Birinci Meclis’te Kürdistan mebusları görev yapmamışlardır. Bunca hengâmeden sonra, Türkiye’de Kürt sözcüğüne alışıldı. Ama Kürdistan sözcüğü, büyük bir suç olup, ihanetle eş anlamlı olmaya devam ediyor.

1930 yılında Cumhuriyet gazetesinde, Türk Solu dergisinin de geçen yıl kullandığı, Büyük Ağrı ve Küçük Ağrı’nın Kürdistan’ın mezar taşı olarak gösterildiği “Muhayyel Kürdistan burada meftundur” yazılı bir karikatür çıkmıştı. Basu badel mevte (Ölümden sonra dirilişe) inanmak gerekecek. Çünkü Habur Sınır Kapısı’nı geçip, İbrahim Halil’e vardığınızda; karşınıza üstünde “Kürdistan’a Hoş Geldiniz” yazılı büyük bir levha çıkar.

Kürt varlığını yok sayma nasıl büyük sorunlar doğurduysa, Kürdistan’ı yok sayma da, devlet yönetiminde sorunlara neden olur ve oluyor da. Federe Kürdistan Devleti buna en iyi örnektir. Devlet yöneticilerinin, siyasetçilerin, üniversite hocalarının ve basın dili bir türlü Kürdistan demeye varmıyor. “Kuzey Irak” diyerek geçiştiriyorlar. Geçen haftaki gazeteler “Federe Kürdistan Devleti tanındı mı, tanınmadı mı” haberleriyle doluydu. İktidardakiler “ABD Federal bir devlettir. Biz Teksas’ı ayrıca tanıyor muyuz?” diyorlar. Devletler hukuku açısından söyledikleri doğrudur. Ama devletler hukuku açısından başka bir doğru daha var: Teksas’ın adını değiştiremediğiniz gibi, Federe Kürdistan Devleti’nin adını da değiştiremezsiniz.

Sözlerimi bir konuya dikkatinizi çekerek bağlamak istiyorum. Yakın tarihte Kürtlerin hak istekleri, her zaman bir neden gösterile-

hepsi değil, ama çoğu için neden; “Sosyalizm geldiğinde ulusal sorunu çözecek, şimdilik ulusal hak isteklerini ertelemek gerekir” düşüncesi olmuştu.

PKK silahlı eyleme başladıktan sonra devlet yöneticileri; “Bir takım demokratik haklar vermek istiyoruz. Ama, öncelikle terörün durması gerekir” diyordu.

Bizde söz verip de yerine getirmeyenler için çok kullanılan bir söz vardır: “Ağam, seni aşağıda da, yukarıda da gördük!” San-ki 1940-1984 arası Kürdistan’da silahlı mücadele vardı ve devlet onun için Kürtlerin durumunda iyileştirme yapamıyordu. Halbuki devletin gözünde Kürtler bir şamar oğlanıydı. Bunun en çarpıcı örneğini 1959’daki 49’larla ilgili tutuklamalarda görürüz. MİT Ankara Bölge yetkilisinin verdiği ve dava dosyasında bulunan raporda; “Eğer Kürtlere yönelik bir operasyon yapar ve Komünist-Kürtçüler yakalandı diye açıklarsak; ABD’den daha faz-

rek ertelenmek istenmiştir. Bu neden, bir zamanlar Ermenilerin devlet kurma “tehlikesiydi”.

Türkiye’de sosyalist hareket gelişince, bu kez sosyalistlerin

la yardım alırsak” deniyordu. İçte ve dışta büyük ekonomik ve siyasal sorunlar yaşayan Demokrat Parti, bu rapora can simidi gibi sarılmıştı.

Son zamanlarda da “Kürtler haklarını isterken ölçülü davranmaya dikkat etmelidir. Yoksa Türk milliyetçiliğini körüklemiş olurlar” söylemi sık sık duyulmaya başlandı. Bu, daha çok Kürt sorununun çözümünden yana olan Türk aydın ve demokratlarından gelen bir istektir.

Sayın konuklar!

Bu, “Evinin kapısını kitleme, hırsıza ayıp olur!” demekle aynı şeydir. Sokaklarda linçe girişecek kadar gözü dönmüş Türk milliyetçiliğiyle mücadele, en başta demokrat Türk aydınlarının, yazarlarının, bilim adamlarının, ilericilerinin, sosyalistlerinin, üniversitelerin, sivil örgütlenmelerin ve kurumların görevidir. Türk milliyetçiliğini geriletmenin yolu, Kürtlerin hak isteklerini sınırlandırmasından ve geri adım atmasından değil; Jean Paul Sartre’in cesaretini ve kararlı mücadelesini herkesin örnek almasından geçer.

Hepinize saygılarımı sunuyorum.

Değişen jeopolitik yapılar ve değişmeyen kırmızı çizgiler

■ **Dr.Hasan YILDIZ**
(Siyaset Bilimi Uzmanı)

Kürt sorununun “Tarihsel arka planında” ağırlıklı olarak hissedilen bir “yabancı parmağı” fobisi vardır. Eğer gerçekten bu sorunun içinden yabancı parmağını çekip almak istiyorsak öncelikle sorunun ekonomik, tarihsel ve sosyolojik boyutunun bu topraklar üzerinde yükselen bilim kurumlarınca, özgürce araştırılmasının önünü açmak gerekiyor. Bizde bu kurumlar olmadığı için genel olarak önyargılarla dolu olan toplum, Kürt sorununu anlamakta zorlanmakta ve Kürtler de kendilerini tanımakta ve tanımlamakta güçlük çekmektedirler. Başvurulan tek kaynak yabancı araştırmalar olmaktadır. Bu araştırmaların bilimsel boyutuna ilişkin söylenecek fazla bir şey olmasa da, yapılan analizlerde toplumsal ruha ilişkin eksiklikleri rahatlıkla görebilmekteyiz. Araştırmalara bu psikolojiyi katabacak olan insanlar ancak bu topraklarda doğan, büyüyen

ve bu havayı nefes alıp veren insanlar olabilir. Çünkü toplumun kendisi tarih içindeki kayıtlı bir belgeden çok farklıdır. Bir tarihçi için bir belgeyi çözmek kolay olabilir. Ama belgenin arkasındaki ruhu yakalamak her tarihçinin başarısı olamaz. Bu nedenle, bu topraklar üzerinde yükselen bilim kurumlarınca ve bu topraklarda yetişen bilim adamlarınca sorunun özgürce ele alınması, doğru sonuçlara varmak için temel bir kistas olmalıdır. Bütün önyargılardan kurtulmanın tek ve başlangıç yolunun bu olduğunu düşünüyorum.

Sayın İsmail Beşikçi'nin "Doğu Anadolu'nun Düzeni" adlı bilimsel çalışmasıyla başlayan bu aydınlanma sürecinin önü hemen kesildi. Son dönemlerde bazı sivil toplum kuruluşlarınca ısmarlama yaptırılan Kürt sorunu üzerine olan çalışmalar ise sadece bugüne ilişkin değerlendirmelerle yetindiklerinden sorunun kaynağından oldukça uzakta durmaktadırlar. Bu konuda üniversitelerimizin araştırma alanları açması artık kaçınılmazdır.

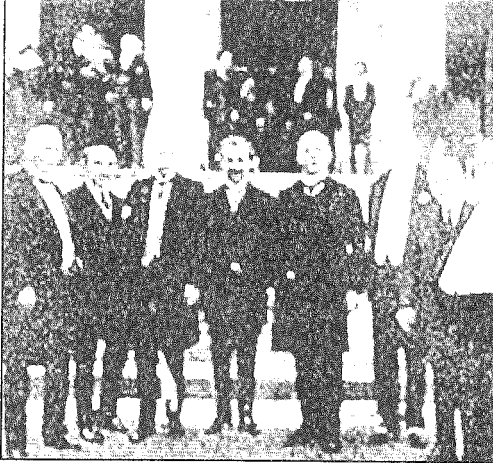
Irak Krizi ve sonuçlarına değinirken bu krizin dünyadaki değişimlerden bağımsız olmadığını, sadece bir bölgeye özgü gelişme olmadığını altını çizmekte yarar vardır.

Sorun sadece sözü çokça edilen "Büyük Ortadoğu Projesi" de değildir. Eğer sadece bu projeyle ilgili olarak ele alınır ve değerlendirilirse ortada da projenin aktörleri olarak belli güçlerden başkasını görme şansımız olmayacaktır. Oysa Türkiye tam da bu başlık altında, bölgede etkin devletlerden biri olarak farklı roller oynama şansına sahiptir. Burada figüran olmakla aktör olmak arasındaki farkı, döneme özgü izlenecek politikalar verecektir. Ancak Türkiye'nin dış politikasında dünyamızda baş gösteren köklü değişimlerin yansımaları görememekteyiz. Cumhuriyet tarihiyle birlikte Batı'ya dönük kurumlaşmalar geriye dönülmez bir sistem haline getirilmiş ama 1963 Ankara Antlaşması'yla Avrupa Ekonomik Topluluğu ve devamında siyasal birliğiyle alınan yol adeta kaplumbağa yürüyüşüne

dönmüştür. Türkiye'den çok sonra Avrupa Birliği'ne başvuran devletler üyelik statüsünü elde ederlerken, Türkiye geçmiş ilişkilerin verdiği birikimleri kullanmakta oldukça ketum davranmıştır.

Şüphesiz ki bir ülkenin stratejik eğilimleri söz konusu edildiğinde bunların günümüzde birlik değişimleri olmadığı konusunda hemen herkes hemfikir. Bu tip stratejik değişimler için önemli ve köklü verilerin ortaya çıkması gerekmektedir. Bu konuda elimizde dünyadaki en büyük değişim olarak Sovyet sisteminin yıkılmasının sonuçları vardır. Bunun ardından gelişen küreselleşme verilerin diğer boyutunu oluşturmaktadır. AB ile olan yol arkadaşlığı ise küreselleşme konseptiyle birlikte ele alındığında, birbirlerine yakınlığından ötürü, çok daha verimli sonuçlar doğurmaktadır.

Oysa bütün bu değişimlere karşın Türkiye'nin Ortadoğu bağlamındaki kırmızıçizgileri 80-85 yıl önceki çizgilerle aynıdır. Hiç kimse ve hiçbir kurum, tabu haline getirilen bu çizgilerin çağın gerçekleriyle ne kadar çatışmalı olduğunu soru altına almamaktadır. 1920'li yılların özel koşullarında çizilen bu çizgilerin gerekçeleri tek tek ortadan kalksa bile kendileri bir realite olarak devam etmektedirler. Kurulu bir sistem, hiçbir yeniden değerlendirmeye uğramadan devam ettiriliyorsa, onun seneler sonra tabu olarak dokunulmazlığı da alışkanlık haline getiriliyor demektir. Zamanla devletin varlık nedeni haline getirilen bu çizgilerin bırakın dosyalarını yeniden açmayı, onlarla ilgili kalem oynatmak bile riskli olmaktadır. Çünkü bu tarzdaki değişimleri hantal ve risk almayı sevmeyen bürokrasiden beklemek boşunadır. Stratejik değişimler için tarih, karizmatik liderlere her zaman ihtiyaç duymuştur. Eğer konunun tarihsel arka planı yeterli bilimsel araştırmalarla topluma kazandırılmazsa bu liderlerin de başarısız kalmaları muhtemeldir. Örneğin Türkiye'de Sevr ve Lozan kutuplaşması hiçbir bilimsel ölçüt tanımayan önyargılarla doludur. Önyargılı yaklaşım ve kutuplaşma bir kısım Kürtleri hiçbir değerlendirmeye baş-

vurmadan Sevr'i savunmaya itmiştir. Eğer Sevr'i iyi okursak orada ünlü 62. 63. ve 64. maddelerde bir Kürt devletinin neden kurulamayacağına ilişkin maddelerin ironik olarak nasıl ifade edildiğini görürüz.

AB ile olan görüşmelerde ise birçok çevre Lozan'a sarılarak savunmaya geçmektedir. Evet; bir ülkenin tarihinde önem verdiği anlar ve antlaşmalar olabilir. Ama bunları değişmez –stagnant- değerler olarak almak, yorumlamak devlet adabıyla uyuşmayan ölçülerdir. Devlette kendini yeniler. Lozan denince akla sadece azınlıklar ile ilgili maddelerin gelmesi, tamamen toplum psikolojisinin yanıltılmasıyla ilgilidir. Oysa Lozan Antlaşması'nda onlarca başlık altında ekonomiyi, ticareti, sosyal yaşamı, bireysel hakları, medeni kanunu ilgilendiren yüzlerce madde vardır. Bu maddeler cumhuriyet tarihinde kaç kez revizyona uğradı... Hiç kimse Lozan'ı söz konusu bile etmedi. Diğer konularda Lozan akla gelmez ama azınlık hakları denince hemen Lozan'a başvurulur.

Ortada Paris Şartı ve Kopenhag Kriterleri varken azınlık haklarıyla ilgili maddelerin de revize edilmesi son derece doğaldır. Bunu sadece AB değil, bugünlerde BM'de istemektedir. Modern ve demokratik devlet kendisini çağın gerçeklerine göre düzenleyen devlettir.

Yürürlükteki politikanın ana hatlarını anlayabilmemiz için Irak ve buna bağlı olarak Kürt sorununda Türkiye'nin ilk kırımı-

zıçizgilerinin tarihsel nedenlerine kısaca değinmemiz yerinde olacaktır. Söz konusu politikayı Mustafa Kemal, ilk kez 22 Temmuz 1922 tarihinde Elcezire Komutanlığı'na gönderdiği bir genelgeyle resmiyete geçirmiştir. Bu genelgenin hepsini okuyacak değilim. İsteyen Meclis gizli belgelerinden isteyen merhum Uğur Mumcu'nun araştırmalarından bulup okuyabilirler. Benim burada ele alacağım bu genelgede yer alan 3. maddedir.

Bu maddede şunlar yazılmaktadır:

“Kürdistan'da Kürtlerin Fransızlar ve özellikle Irak sınırında İngilizlere karşı husumetini silahlı çatışma ile değiştirilmeyecek ölçülere vardırmaq ve yabancılarla Kürtlerin uyuşmalarına engel olmak, göreceli olarak yavaş yavaş yerel yönetimler kurarak bu nedenleri açıklamak ve bu yolla içtenlikle bize bağlılıklarını sağlamak, Kürt liderlerine mülki ve askeri görevler vermek, bize bağlılıklarını güçlendirmek gibi genel ilkeler benimsemiştir.”

Burada dikkati çeken bir nokta, Mustafa Kemal'in iç politikada Kürt sorununu ele alış tarzı olarak, Lozan görüşmeleri sırasında yaptığı 16-17 Ocak 1923 tarihli ünlü İz-

mit konuşmasının ilk özetini bize sunmasıdır. Bunlar gerçekleşmeyen satırlar olarak belgelerde kaldılar. Ancak dış politikanın kökleşen kalıplarını veren belirlemeler de bu satırlar içinde yer etti. Satırları dikkatle okursak şunu görmekteyiz: Mustafa Kemal Kürtlerle İngilizlerin husumetini silahlı çatışmalarla kızıştırmaya dayanan bir politika izlemektedir. Yani Güney Kürdistan'da Mahmut Berzenci önderliğinde İngiliz emperyalizmine karşı süren Kürt isyanını desteklemektedir!.. Sadece bunu değil, Mustafa Kemal İran'da süren Kürt ayaklanmasının önderi SİMKO'yu da desteklemektedir.

Şimdi biz Kemalistlerin Kürt isyanlarını kışkırttıklarını, silah, cephaneye, asker, para vererek ve hatta danışmanlar göndererek yönettiklerini söylesek, sadece sokaktaki insanı değil, entellektel kesimi de inandırmayacağımızı açıklıkla söyleyebilirim. Çünkü bu ülkede 7 den 70 e herkes İngilizler'in Kürt isyanlarını nasıl kışkırttıkları hakkında size çok sözler söyleyebilirler ama Kemalistlerin Kürtleri isyana teşvik ettikleri konusunda buna "olacak bir şey mi" diye gülüp geçerler. Çünkü bu konuda verilen eğitim tamamen tek yönlüdür. Üniversitelerin ise bu resmiyeti aşmaları bugüne dek mümkün olmamıştır. Olmadığı gibi daha da ağırlaştırılmış olarak, üstelik üniversiteler aracılığıyla topluma yansıtılmaya devam edilmiştir. Örneğin, Şeyh Sait isyanıyla ilgili olarak İngilizlerin rolleri konusunda elle tutulur bir tek belge olamamasına karşın, a priori olarak herkes bu konuda kesin yargılara sahiptir. Üniversiteler buna dâhildir. Ayaklanmada İngiliz parmağı olduğunu gösteren bir belge çok ilginçtir: Türk birliklerinin Diyarbakır'a girdiği gün kontrol altına alınan Postanede Londra'dan postayla gönderilen İngilizlere ait silah katalogları ele geçirilmiştir. Zarfın üzerindeki adres ise çok ilginçtir: "Kürdistan Kraliyet Harbiye Nazırlığı" sanki dersiniz ki Şeyh Sait silah ihalesi açıyor ve dünyadan habersiz İngiliz silah firmaları da Kürdistan kraliyetinin açtığı bu ihaleye katılıyorlar... İşte

dosyalarda bu tür komik yanlar vardır...

Yine örneğin 1937-38 Dersim İsyanı'nı hiçbir belgeye sahip olmadan sadece zaman karşılaştırması yaparak Hatay sorununa bağlayıp bu isyanın Fransızlar tarafından çıkartıldığı ve desteklendiği Üniversite hocalarından Profesör Bayram Kodaman söyleyebilmektedir. (15 temmuz 1987 Tercüman gazetesi). Belge var mı ? Hayır yok... Sadece mantık yoluyla yapılan yaklaşımlar vardır. Oysa bu devletin ilk kurucularından olan bütün devlet mekanizmalarında görev alan İsmet İnönü yıllar sonra yazacağı anılarında Şeyh Sait İsyanı'nda İngilizlerin rolü konusunda söylentilerin olduğunu ama bunun doğrulanmadığını bir devlet adamlığı sorumluluğuyla açıklayabilmektedir. Bilim çevreleri için bu açıklamalar belgesel araştırmaların ilk verileri olmasına karşın, hiç te gerektiği ilgiyi görmeyerek anıların sayfalarında kapalı tutulmuşlardır.

Daha da ileri giderek sadece İnönü değil, Mustafa Kemal'in de aynı düşündüğünü gösteren önemli veriler bugün elimizdedir. İngilizlerin bir Kürt devleti peşinde koşmadıklarını bilen tek 'kişi'nin o dönemde Mustafa Kemal olduğunu kuvvetle söyleyebilirim...

Düşününüz bir Kürt devleti kurmak için isyan eden Kürtler, Kürt devleti projesi olduğu söylenen İngilizlere karşı ayaklanıyorlar!.. Bir Kürt devleti kurulmasına karşı olan Kemalistler ise bağımsız bir devlet kurmaları için Kürtlere lojistik destek vererek ve danışmanlar göndererek destekliyorlar. Sonuçta Kürtler ne devlet kurabildiler ne de Irak sınırları içinde otonom haklar veya anayasa içinde siyasi haklar elde edebildiler. 1925 yılında Londra'da hazırlanan Irak Anayasası'nda Kürtlere yer verilmedi. Irak Anayasası'yla resmiyete geçen siyasi durumun, Türkiye açısından petrol sorunundan daha öncelikli olduğunu belirtmekte fayda vardır. Kürt siyasi tarihinin anlaşılabilir olması için buradaki düğümün çözülmesi gerekir.

Eğer İngilizler bir Kürt devleti peşinde

koşuyorlarsa, bunu zaten isteyen bir Şeyh Mahmut Berzenci'yle niçin silahlı bir mücadele içine girip, Irak'ta aradığı istikrarı bozsun? Hangi stratejik eğilimlerden ötürü İngilizler bir Kürt devleti kurulmasını çıkarlarına uygun bulmamışlardır? Ve bu eğilimlerini II. Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkan, bugün 60. yıldönümünü andığımız Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin yıkılmasında da göstermişlerdir!..

İşte Kürtler böylesi bir tarih terörü, daha doğrusu, entellektüel tarih terörü altında kendilerini savunmaya itilmektedirler.

Bütün bir tarihi geçmişe maksatlı anlamlar yükleyen ve bunu bıkkınlık derecesinde alışkanlık haline getiren bir anlayışın, dünyanın yeni düzenine neden ayak uyduramadığını, Batı'yla ekonomik ve sosyal ilişkilerinde birçok eski Doğu Bloğu ülkelerinden daha ilerde olmasına karşın bu süreci neden en gerilerden takip ettiğinin de elemanlarını bize vermektedir.

Sovyet sisteminin yıkılmasıyla Kafkaslarda ortaya çıkan yeni devletler I. Dünya Savaşı sırasında İngiliz politikasının bu bölgede yaratmaya çalıştığı tampon devletler örneğidir. Ortaya çıkan bu yeni devletler, eski Sovyet ya da bugün Rusya tehdidine bağlı olarak Kuzey'den gelecek saldırı konseptini de değiştirmiş bulunmaktadır. İran ile olan sınır 1639 Kasr-ı Şirin anlaşmasından beri bu ülkedeki her türlü iktidar değişimine karşın bir istikrar içindedir. Cumhuriyet döneminde de bu değişmemiştir. AB ile siyasal müzakerelerin başlaması Yunanistan ile olan sorunları da askeri olmaktan çıkarmış, siyasal bir düzeye çekmiştir. Kıbrıs sorununun da bu çerçevede çözüleceği artık anlaşılmıştır. Bulgaristan'daki Türk azınlığın sorunları dışında bu ülkeyle bir sınır sorunu olmamıştır. Türk azınlığa tanınan haklarla bu ülkede demokrasi alanında önemli adımlar atılmış ve AB'ne tam üyelik yolunda kararlıca ilerlemektedirler.

Ancak sıra Güney sınırlarına gelince sorunların daha da karmaşılaştığına tanık olmaktadır. Bir kez bu iki sınır komşusu olan

Irak ve Suriye'de devlet ve demokrasi sorunu vardır. Bu iki ülkenin devletleşme deneyleri manda yönetimleri dışında 40-50 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bunlar da modern tarzda bir bürokratik devlet örgütlülüğünden çok, parti veya kabile ağırlıklı egemenliklerdir. Ünlü İngiliz casusu Lawrence bölgede bu devletleri kurarlarken, Türkiye'de sanıldığının tersine rasgele değil, (-çünkü bizde bu devletler çetvelle çizilmiş diye hep küçümsenir-) Arap toplumunun birbirleriyle olan çelişkilerini temel alarak kurduklarını söylemektedir. Hem iç ilişkilerindeki çelişkiler, hem de dış ilişkilerindeki çelişkiler hesaba katılarak bu devletler kurulmuştur. Yani bu devletlerin kuruluşunda sosyolojik ve ekonomik faktörler göz önüne alınmıştır. Irak'ta azınlık Sünni yönetiminin Şiiler üzerindeki egemenliği ve Suriye'de azınlık bir Esat iktidarının Sünni çoğunluk üzerinde egemenlik kurması ancak dış desteklerle mümkün olabilmıştır. Ortadoğu'daki tüm iktidarların bu tür zaafı vardır. Devlet geleneğinin de zayıf olmasından ötürü bir dış güce sürekli ihtiyaç duymaktadırlar.

Eğer ABD dünya kamuoyunu hiçe sayıp tek başına Irak'a askeri bir müdahalede bulunabiliyorsa, bu devletin sahip olduğu toplumsal yapıyı iyi analiz ettiğindendir. Bunun başında da İngiliz diplomasisinin manda yönetiminden beri geriye bıraktığı siyasi yapılar gelmektedir. Gelecekteki bölge devletleri içinde en saldırgan ve en tehlikeli devletin, petrol geliriyle şişen ve tarım ve yan sektörleri bu gelirle besleyip büyütecek bir Irak olduğunu İngiliz diplomasisi daha 1922 yılından beri Lawrence'ın bölgeyle ilgili raporlarına dayanarak çok iyi biliyordu. Irak'ın böylesi bir tehlike aşamasına ulaşabilmesinin elli yıldan önce olamayacağını da altını çizen Lawrence'ın bu raporları emperyalist güçler için Ortadoğu'daki olabirlik senaryolarına temel klavuzdurlar. Ve tarihi olarak Irak'ın Suriye ile çelişkileri, İran ve Kuveyt'e yaptığı saldırılarla Lawrence'ın tezleri doğrulanmıştır.

Bugün kendilerini kamuoyuna karşı

olumlayabilmek için ileri sürdükleri "Büyük Ortadoğu Projesi" içindeki demokrasi kavramı ise esas sorunu kamufle etmekten başka bir şey değildir. Bu ülkelerde demokrasi sorununun gelişebilmesi için önce devletleşme olgusunun particilik ya da tribal etkilerden kurtarılması gerekmektedir. Aksi takdirde yapılacak olan her türlü seçime demokrasi adıyla onay verilmesi halinde bu-

gün askeri örgütten devletleşmeye bir türlü geçemeyen Filistin'de olduğu gibi Hamas'ın, yarın Müslüman Kardeşler'in veya El Kaide'nin bir dizi ülkede iktidar olmaları demek olacaktır ki, bu Ortadoğu'da istikrarın değil, yeni kaosların habercisi olmaktadır. Irak'ta mezhep farklılığıyla bölünmüş bir tablo çizilse de, yarın Arap milliyetçiliğinin kırılma noktası olan mezhep farklılığının yumuşatılarak milliyetçi eğilimlerin güçlenmesi halinde bile sorunlar iç içe geçmiş olarak gelip kapımıza dayanacaktır. Böylesi bir durumda Türkiye'nin en hassas sınırları olarak Güney karşımıza çıkmaktadır. Sadece bu ülkelerde başgösterecek radikal akımların yaratacağı sorunlar açısından değil, geleceğin en önemli çatışma nedeni olabilecek olan su kaynaklarının kullanımı bu sınırları daha da hassas hale getirmektedir. Dolayısıyla Türkiye bu bölgede kendisine ve Batı değerlerine yakın yaklaşımları dikkatle izlemek zorunda kalacaktır.

Ortadoğu'da laik ve demokratik bir toplum olarak göze çarpan en önemli yapı ise sadece Güney Kürdistan'da görülmektedir. Radikal İslami akımlar Güney Kürtleri arasında yer edinmeye çalışıyorlarsa da bugüne kadar başarılı olamamışlardır. Ve bunun Türkiye tarafından iyi değerlendirilmesi gerekir. Güney Kürtleri'nin Batı'yla olan olumlu diyalogları da göz önüne alındığında jeostratejik değişiminin tarihsel motifleri de açığa çıkacaktır. O halde soruyu şu tarzda sormanın zamanı gelmiş, geçmektedir:

"Güney Kürdistan'da kurulacak bir Kürt devleti, Türkiye'nin çıkarlarına aykırı mıdır?" Bu başlık altındaki bir düşünce egzersizini soru olarak Öcalan'ın yakalanıp Türkiye'ye getirildiği günleri takiben, 1999 yılında tartışmaya açmıştım.

Bunu bir hayal olarak görenler var. Sadece kırmızı çizgileri savunanlar açısından değil, Kürtler açısından da durum vahimdir... Çeşitli sol örgütlerin bilinen ideolojik yaklaşımlarıyla birlikte onlar da kendi örgütleri aracılığıyla Güney Kürdistan'da kurulacak bir Kürt devletini, feodal-gerici güçler olarak, emperyalistlerin veya siyonistlerin kuklası ikinci bir İsrail devleti olarak göstererek kamuoyu gözünde rencide ediyorlar ve şaşırtıcı bir tarzla, resmi söylemle aynı sonuçta birleşme becerisini gösterebiliyorlar.

Bundan 80 yıl önce, kaygıların belirli bir anlaşılır nedeni olabilir... Devlet kaygısı, cumhuriyetin kurum ve kurallarının yerleştirilmesi kaygısı, askeri denetim kaygısı... Birçok neden sayılabilir, sıralanabilir... Ama hiçbir şey var olanla, var olması gereken arasındaki ilişkiyi incelememize engel olamaz. Çünkü tarihte öyle anlar vardır ki, yüzyıllarca uğraşsak, binlerce senaryo bile hazırlasak, tarihin bize bir nimet olarak sunduğu o anları yaratabilme kuvvetimiz olmayabilir. Ama hiçbir emek sarfetmeden ayağımıza gelen var olanı doğru dürüst kullanamadığımız zaman da, bir daha yakalayamayacağımız dramatik durumlara düşer-

biliriz. Türkiye’de Kürt sorununun çözümünde Kurtuluş savaşı günleri çözüme en uygun durumdaydı. Eğer gerçekten “milli-ci” bir konseptle sorun ele alınsaydı sorun olmaktan çıkabilirdi. Bu konuda yapılan açıklamalar başka, uygulamalar ise başka oldu. Ama sorun da çözülmeden bugüne kadar geldi.

Bugün ise bir başka tarihsel an, yine çözüm için Türkiye’nin önünde durmaktadır. Güney Kürtleri’ni devletleşme konusunda endişelendiren ülkeden biri İran ise diğeri ve denebilir ki en çok dikkate alınan Batı’yla siyasi ve ekonomik diyalogu güçlü olan Türkiye’dir. Eğer Kürtler Irak’ın bugün içinde bulunduğu kaos ortamında en uygun çözüm olarak bağımsız devlet ilanını yapmıyorlarsa bu onların Araplarla birlikte yaşamak isteminden gelmemektedir. Düşünce olarak Araplardan çoktan kopmuşlardır. Kürtleri endişelendiren en önemli etmen Türkiye’nin tavrıdır. ABD ve hele İngiltere için artık bu bölgede bir Kürt devletinin kurulup kurulmaması “de facto” duruma bırakılmıştır. Ancak bölgesel dengeler açısından Türkiye’nin hassasiyetini dikkate almak zorunda olduklarını da bilmektedirler. İran’ın bugün için içinde bulunduğu uluslararası durum Güney Kürtlere yönelik bir yaptırımını imkansız kılmaktadır. Ancak Türkiye’nin mevcut geleneksel politikasını iyi bilen bu devlet, Türkiye’nin kaygılarını kendi kaygıları olarak algılayarak süreci geçiştirmeye çalışmaktadır. Oysa Türk politikasındaki olası bir değişikliğe karşın da, İran’ın bugün için yapabileceği pek bir şey yoktur. Dolayısıyla Türkiye açık inisiyatif almak zorunda bile kalmadan, hiçbir komşu riski de almadan, sadece suskunluğunu belirterek Güney Kürtlere bu yolu açabilir. Bu nedenle Güney’de bağımsız bir Kürt devleti politikasının uygulanabilir hale getirilmesi için Güney Kürtleri’nin de Türkiye’ye güvence veren politikalar üretmeleri stratejik değişimler için son derece önemlidir.

Türkiye’nin kendisi demokrasi konu-

sunda ağır aksak ilerlese de, henüz hiçbir devlet geleneği taşımayan Güney Kürtlerine önemli katkılar sunacağı açıktır. Özellikle AB’nin demokratik değerlerini ve kazanımlarını Ortadoğu’da paylaşabileceği tek güç, yine Batı’yla diyalogu gelişen, laik, demokratik ve çoğulcu bir toplum olma yolunda ilerleyen Güney Kürtleri olacaktır. Gelecekte Kürtlerle ilgili varolabilecek sorunların ele alış ve çözülüş tarzı, dini motiflere veya aşırı milliyetçi eğilimlere bürünmüş Arap siyasetinin taşıyacağı sorunlardan daha az komplikasyonlar taşıyacaktır.

Kürtler tarihlerinde birçok kez, bir çok nedenle ayaklandılar. Ancak bu ayaklanmalar sonunda hiçbir somut hak elde edemedikleri gibi, var olanı da kaybettiler. Buna İran ve Irak Kürtleri de dahildir. Ancak uluslararası durumun uygun olduğu şartlarda Kürtler somut haklara kavuşabilmişlerdir. Türkiye ve Irak’taki Kürt sorununda görülen değişimler bu sürecin devamıdır. Yarın İran ve Suriye’de de aynı şeylerin olması şaşırtıcı olmayacaktır. İşte Türkiye kendi Kürtleriyle ağır aksak bir yola girmişken, dışında kalan Kürt hareketiyle ilgili tarihsel şüphelerini devam ettirmektedir. Oysa Türkiye, kendi Kürtleriyle olan ilişkisini, AB ile olan yolculuğu, küreselleşme ve Ortadoğu’daki yeni değişimler ışığında ele alma yeteneğini pekala gösterebilir. Bugün de böylesi bir tarihsel fırsat var olmasına karşın, kuşkulardan arınıp doğru olanı yapamamaktadır. En büyük korku Güney’de bağımsız bir devlet kurulursa bunun kendi Kürtleri için bir örnek olacağı noktasında düğümlenmektedir.

Daha kuruluş aşamasında olan bir devletin yarın AB’nin sınırlar olacak olan bir devlete karşı hasmane davranacağı ne kadar gerçek olabilir? Osmanlı bürokrasisini bir bütün olarak devralsa bile, yeni bir devlet kurmanın ne kadar zor olduğunu Türkiye kendi pratiğiyle çok iyi bilmektedir. Güney Kürdistan sadece iç sorunlarla değil, Araplarla olacak çelişkilerden ötürü Türkiye’ye karşı olabilecek “Büyük Kürdistan” gibi id-

dialara giremezler. Bu konunun daha iyi anlaşılması için Türkiye'deki Kürtlerin sosyo-ekonomik kaynakları ve iç dinamiklerin ve sınıfların tarihsel ve toplumsal planda edindikleri yerler kelimenin tam anlamıyla bilimsel bir analizi hak etmektedir. Türkiye'de bu tarzda bir çalışma bilimin ilgisi dışında tutulmaktadır. Doğan boşluğu ise siyasi gurupların ideolojik yaklaşımları doldurmaya çalışmaktadır. Sayın İsmail Beşikçi üniversitede bir ilk oldu ve bedelini hala ödüyor.

Bu konulardaki bilimsel analiz eksikliği korkunun da kaynağı olmaktadır. Tarih bize bilinmeyenden insanların korktuğunu göstermiştir. Modern devlet varlık nedenini bilgiyle doyuran devlettir. Eğer Türkiye'de Kürtlerin toplumsal yapısı, tarihi ve sınıfların ekonomik yapı içindeki dağılımları ve rolleri iyi analiz edilirse Osmanlı'dan beri süren ve özellikle Cumhuriyet dönemindeki Kürt isyanlarının neden başarısız kaldıklarının sosyo-ekonomik yanları görülecektir. Kürtlere özgü olan bu durumun temel sorumlusu "Kürtlerin babası" olarak ta anılan Sultan Abdulhamit'in uyguladığı doğu politikasının kendisidir. İttihat ve Tekakki yönetimi Abdulhamit karşıtı bir politikayla iktidara gelse de, O'nun uyguladığı Kürt politikasını devam ettirmiştir. Cumhuriyet döneminde ise bu politikanın modern ve merkezi devlet anlayışıyla çelişen yanları revize edildi.

Sonuçta iç dinamiksel gelişmesi, dış müdahalelerle engellenen, bütün zenginlik kaynakları merkezden yönetilen bir toplumla karşı karşıya kalınmıştır. Ve burada Fransa modeli yeniden karşımıza çıkmaktadır. Bu model içinde Fransız Baskları'nın neden İspanyol Baskları'yla birleşme dertlerinin olmadığını, ya da bugünlerde bir tek kurşun bile sıkmadan daha fazla otonom haklar elde eden Katalanlar'ın sınırın hemen ötesindeki Fransız Katalanları'yla birleşme gibi politik maceralara giremediklerini anlayabilmekteyiz. Çünkü İspanya'da Basklar ve Katalanlar tarihlerinde belirli bir

bağımsızlık veya otonomi geleneğiyle yaşamışlardır. Bu nedenle sınıfların gelişimi kendi iç dinamikleri yoluyla olmuştur. Her iki ülkede gelişkin bir yerli burjuva sınıfı vardır. Bask ve Katalan bölgesi İspanya'nın en gelişmiş sanayi ve turizm bölgeleri olarak ta dikkati çekmektedir. Fransa'da ise toprak ve ulus temelinde bir burjuvalaşmaya her iki bölgede jakobenci gelenek izin vermemiştir.

Tam bu noktada Kuzey Kürtleri'yle Güney Kürtleri arasındaki farkı görmekteyiz: Kuzey'de Kürtler Abdülhamit döneminden beri sıkı bir merkezi denetime alınmışlar, aşiretlere dayalı Hamidiye Alayları'yla ulusal deformasyona uğratılmışlar, toplumun öncüsü olabilecek olan feodal ve aristokratların ise kendi topraklarında üretim, denetim ve yönetim kurmaları engellenerek, bu unsurlar sürgün yerlerinde yaşamaya zorlanmışlardır. Ancak aynı Osmanlı'nın Musul'dan Süleymaniye'ye kadar olan geniş topraklarda yaşayan aşiretler üzerinde denetim kuramadığını görmekteyiz. Merkez eğilimlerden uzak yaşayan bu sınıflar, feodal, yarı feodal karakterlerine karşın teoride kendilerinden beklenmeyecek bir ulusallıkla Irak'ta Kürt sorununu uluslararası diplomasiye sokma başarısını göstermişlerdir.

Yukarda ifade ettiğimiz nedenlerden ötürü Güney Kürtleri'nin Kuzey'dekilere örnek olacağı korkusu gerçekleri yansıtmaktadır. Türkiye'deki Kürt nüfusunun yoğunluğuna karşın, sorununun geldiği aşama gözler önündedir. Evet 15 yılda 30 bin ölü çoktur!.. Ama 40 yıllık tarihinde üç darbe geçirerek korkularını aşmaya çalışan bir sistem karşısında savunmaya itilen bir toplumun verebileceği tepki de anlaşılır olmalıdır. Eğer sorunun yoğunluğu ve uluslararası şartların verdiği avantajları hesaba kattığımızda, bir Yugoslavya örneğinden, bir Çeçenistan örneğinden, bir Cezayir örneğinden bu sayı kat kat gerilerdedir.

Yine de siyasi planda kırmızıçizgilerini değiştirmemekte ısrar eden Türkiye'yi ekonomik kurallar dinlemiyor. Ekonomik ola-

rak Türkiye bu bölgeye siyasetten önce girmiş durumda... Koç ve Sabancı Holdingleri yarın reklâm afişleri ve filmleri yaptırdıkları zaman bunları hangi dille yapacaklar. Ticari ve belki de istikrarlı bir ortamın ardından gelişecek olan sanayi yatırımlarını hangi organlarla imzalayacaklar? Türkiye'nin şu veya bu organla anlaşma yapmayın diye bir dayatması olabilir mi ve olursa da, bu holdingler böylesi bir yaptırımını kabul edebilirler mi?

Oysa Türkiye 1984 yılından beri ve on yılı aşkındır süren Irak Krizi boyunca sürekli PKK faktörünü kullanarak bu olayda müdahaleci bir güç olarak yol almaya çalıştı. Körfez Krizi'yle birlikte Türkmenlerin de bu ülkede yaşadıklarını öğrendi!.. Güney Kültleri'ni bağımsızlıklarını alacakları en hassas noktalarda, merkez Bağdat hükümetleriyle diyaloga zorladı. Bu aynı zamanda Kürt dinamiğinin süreç içinde Arap formasyonu altında kırılması anlamına geliyordu.

İşte yaratılan "kırmızı çizgi" esprisi ne kadar güçlü olursa olsun, bu konsept bölgeimizdeki gelişmelere yanıt vermekten uzak olduğu için pratik olarak değerini kaybedecek, ama gelişmeleri yakalayamayan bir diplomasi kısırlığı olarak ta tarihe geçmekten kurtulamayacaktır.

Sonlarken konuyla ilgili sorulacak soruları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1- Güney Kürtleri'nin Türkiye'deki Kürtlere örnek teşkil edebilmeleri için hangi tarihsel kıstaslara sahibiz? Henüz devlet bile kuramamış bir toplumun "Büyük Kürdistan" gibi maceracı projelerle uğraşması mümkün müdür?

2- AB'ye girecek olan bir Türkiye'yi Güney Kürtleri kendileri için bir tehdit olarak görüyorlar mı? Böylesi bir süreçte Türkiye'ye karşı ne türden yaklaşımlar göstermelidirler. Daha- sı Türkiye'ye hangi güvenceler

verilebilir: Bunların analizleri yapılmış mıdır?

3- AB'ye katılım sağlanması durumunda Türkiye'nin bölgesel rolünde ne gibi değişimler beklenmektedir?

4- Türkiye'deki Kürt toplumunun Türkiye ortalamasının üstünde seyreden AB yanlısı görüşlerine nasıl bir yaklaşım gösteriliyor? Belli başlı Kürt siyasi guruplarının AB konusundaki yaklaşımları değerlendirmeye alınıyor mu?

5- Dini motiflerle beslenmiş bir Arap milliyetçiliğinin güney sınırları boyunca uzanmasının riskleri nelerdir?

6- Güney sınırlarında radikal İslami akımların egemen olması halinde Türkiye'yi hangi sorunlar bekleyebilir?

7- Kürtler'in kaderinin sonu bilinmez bir Arap rejimine terkedilmesinden Türkiye'nin artık bir çıkarı var mıdır?

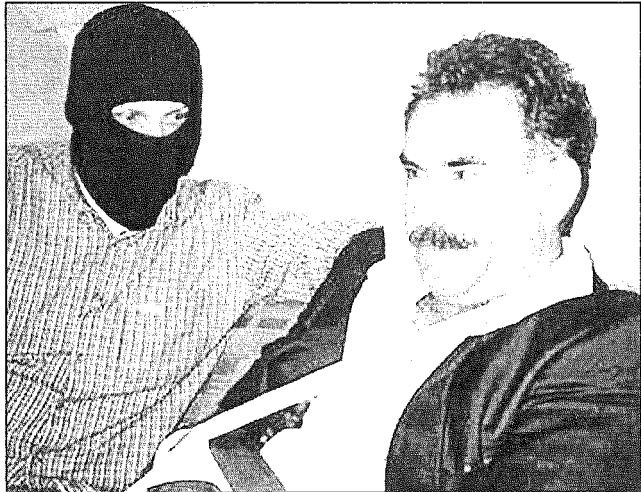
8- Irak'taki devlet tecrübesi ve demokrasi güçleri hakkında ne gibi bilgilere sahibiz?

9- Bir Kürt devleti varlığı bölgede ne gibi ekonomik ve siyasi alternatifler üretebilir?

10- Rezervleri belli olan petrolün stratejik değeriyle, sınırsız rezervleri

olan su kaynaklarının hangi sorunları birlikte ve farklı olarak ele

alınmasına olanak vereceği tesbit edilmiş midir?

KİMLİK HAKLARI, SOSYAL VE KÜLTÜREL BOYUT

Avrupa azınlık dillerini koruma önlemleri ve Kürtçe'nin Türkiye'deki durumu

Doç. Dr. Salih AKIN

Rouen Üniversitesi
Dil ve İletişim Bilimleri
Bölümü
Salih.Akin@univ-rouen.fr

Plan

- 1- Dilin işlevleri.
- 2- Dil siyasetlerindeki değişimler.
- 3- Uluslararası sözleşmelerde anadille eğitim ve anadilli eğitimi hakkı.
- 4- Avrupa azınlık dillerini koruma önlemleri.
- 5- Kürtçe'nin Türkiye'deki durumu.
- 6- Perspektifler.
 - 1-Dil nedir?
 - Dil insanların düşündükleri ve duyduklarını bildirmek için işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan (Türkçe sözlük)
 - Bir sosyal ve etnik organizasyon aracıdır.
 - Sosyal entegrasyon faktörüdür.
 - İnsanları etkileme aracıdır.

- Bir iktidar kaynağıdır.
- Her dil kendisine özgü ve diğer dillerdekinden farklı bir dünya analizini kapsar (Humboldt)
- Dil kültürün aynasıdır. (Vossler)
- Dillerimizin sınırları, dünyamızın sınırlarıdır. (Wittgenstein)

2- Dil siyasetlerindeki değişimler.

Devlet - Ulus ikilemi ve asimilasyon politikaları

Yeryüzündeki diller, insanlığın kültürel mirasıdır.

Dünyadaki 6500 dilin yarısı, yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Eğitmediğimiz dil, öldürdüğümüz dildir.

(F. de Varennes)

21 Şubat Uluslararası Anadil Günü (UNESCO, 1999)

Çok kültürlü ve çok dilli devletler

İsviçre : Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romans dili İspanya : Kastilyan, Bask, Katalan, Galler dilleri, Belçika : Flamanca ve Fransızca.

3- Uluslararası sözleşmelerde anadille eğitim ve anadili eğitimi hakkı.

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948) Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (1966) BM Ulusal veya Etnik, Dini ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesi (1992)

AGİT İnsani Boyut Konferansı Kopenhag Toplantısı Belgesi (1990)

Ulusal Azınlıkların Eğitim Hakları Hakkında Lahey Önerileri (1996)

Ulusal Azınlıkların Dilsel Hakları Hakkında Oslo Önerileri (1998) AK Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme (1995)

Sözleşmelerde belirtilen bazı haklar

Kamu ve kişisel faaliyetlerde, azınlık dillerinde yayın ve ilan Kamu ve özel okullarda, azınlık dilini kullanma Devlet okullarında, azınlık dillerinde eğitim-öğretim görme Devlet dairelerinde, azınlık dillerinde hizmet

- Kişisel aktivitelerde, azınlık alfabelelerini kullanma
- Medya ve basında, azınlık dillerinde yayın
- Azınlık dillerinde, isim ve soyisim koyma
- Azınlık dillerinde, yer isimlerini (şehir, köy, cadde) kullanma

AK Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı (1992)

- AK üyesi 19 devlet tarafından onaylandı
- Yerel olmayan ve göçmen dilleri de korunma kapsamında.
- Bu dillerin yararına saygı ve olumlu davranış gösterilmesi.

- Bu dillerin öğretilmesi ve bu dillerde öğrenim görme garantisi.
- Ayrımcılığın kaldırılması.
- Dil grupları arasında karşılıklı saygı ve anlayışın arttırılması.
- Bu dillerin çıkarlarını temsil edecek organların kurulması.
- Kürtçe, Ermenistan ve Azerbeycan' ın, onaylama enstrümanlarında koruyacakları diller arasında.

Anadil eğitiminde İsveç modeli

1977 Anadil eğitim reformunun 5. Maddesi

• Aile evinde, çocuğun ebeveynlerinden birisi, İsveç dilinden başka bir dil konuşur ve bu dili günlük iletişim aracı olarak kullanırsa, çocuk anadil eğitimi alma hakkına sahiptir. Belediyeler, bu hakkın kullanımı için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler.

• Okul öncesi eğitimden başlayarak liseyi bitirene dek anadili eğitimi hakkı vardır. İsveç'te hem anadil eğitimi, hem de anadilde eğitim veriliyor.

En az 5 kişilik bir grup oluşturmak gerekiyor.

Lise öğrencilerinden oluşan bir grubun, haftada 2.5 saat ders hakkı vardır.

Tüm anadili dersi öğretmenleri beledi-

yelere bağlıdır.

Eğitim ve öğretim işlerinden belediyeler sorumludur.

Her belediye, bazen her okul kendi öğretmenini kendisi işe alır.

2004 yılı verilerine göre

157 göçmen dili, eğitim hakkına sahip 143 665 potansiyel öğrenci mevcut.

5187 öğrenci Türkçe eğitim görme hakkına sahip, 3044 (% 59) öğrenci Türkçe eğitimine katılıyor.

9046 öğrenci Kürtçe eğitim görme hakkına sahip, 5745 (% 64) öğrenci Kürtçe eğitimine katılıyor, 452 Kürtçe öğretmen

Avrupa ülkelerinde Türkçe eğitimi ELCO (Anadil ve Kültür Eğitimi) eğitim programına katılan devletler

Fransa, Almanya, Belçika ve Danimarka.

Öğretmen gönderen ülkeler:

İspanya, Portekiz, İtalya, Cezayir, Fas, Tunus ve Türkiye.

Paris Başkonsolosluğu Eğitim Müşavirliğinin 2002 itibarıyla ilettiği verilere göre :

19315 Türk öğrenci ELCO derslerine katılıyor.

Haftada 1,30 saat

208 ilkokul

59 Kolej

173 Türk öğretmeni (aylık maaş : 2000_)

4- Kürtçe'nin Türkiye'deki durumu

Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerin Öğrenilmesi Hakkında Kanun (RG, 05.12.2003)

7 dersane (Diyarbakır, Ş. Urfa, Batman, Van, İstanbul, Kızıltepe, Adana)

1780 stajyer,

1178 mezun.

Kürtçe özel kurslar deneyimi başarısızlığının bazı nedenleri

Kursların hiçbir devlet ve kamu desteğinden yararlanmaması,

Kürtçe'nin Anayasal güvencelerden yoksun olması,

Kürtçe'nin ekonomik ve ticari işlevinin olmaması,

Siyasal ve derneksel aktivitelerde yasak olması,

Kürtçe konusunda medyalar tarafından yayınlanan önyargılı kilişelerin halen kabul görmesi,

Kürtçe'nin toplum ve devlet düzeyinde sosyal prestijinin olmaması.

5- Perspektifler

- Anadili eğitiminin önemi
- Araştırmalara göre, anadillerinde eğitim gören çocuklar daha başarılı.
- Yeni Zelanda'da, kendi dillerinde temel eğitim gören Maori çocukları, sadece İngilizce eğitimi gören çocuklardan daha başarılı. (Don Long)
- Amerikalı iki bilim adamı Virgina Collier ve Wayne Thomas, 20 yıl boyunca 40 bin çocuğu izleyerek şu sonuca varmıştır: Okul başarısının olmazsa olmaz koşulu, öğrencilerin çok güçlü bir anadili ve çok güçlü bir çoğunluk diline sahip olmalarıdır.

İki dilli eğitiminin bazı faydaları

İsveç hükümetinin, anadili eğitimi ve bu eğitimin öğrencilerin başarılarındaki önemine ilişkin 18 belediyeyi kapsayan bir alanda yaptırdığı araştırmanın (15 Mayıs 2002) sonuçlarına göre, anadili eğitimine katılan öğrencilerin :

- İsveççe, İngilizce ve matematik notları, katılmayanlarınkinden daha yüksektir.
- İsveççe'yi, katılmayanlardan daha iyi konuşuyorlar.

- Okulda kendilerini daha güvenli ve huzurlu hissediyorlar.
- Soyut kavramları daha iyi kavlıyorlar.
- Yeni ülke ile ilgili daha çok şey öğreniyorlar.
- Entegrasyona uzanan bir köprü oluşturuyorlar.
- Kimliksel gelişmeleri daha belirgindir.
- Kendilerine güvenleri daha fazladır.
- Başka kültürlere karşı daha hoşgörülüdürler.

Bu bağlamda, Kürtçe için alınabilecek bazı önlemler Kürtçenin Türkiye'nin ikinci resmi dili olarak kabul edilmesi Anayasa'nın 42'inci maddesinin değiştirilmesi ve Kürtçenin anadil olarak öğretilmesine olanak tanınması Kürtçenin eğitim öğretiminin, Türkçe gibi, kamu eğitim sistemi tarafından yapılması, Kürtçe eğitiminin tüm giderlerinin devlet bütçesinden karşılanması, İlkokuldan üniversiteye kadar, iki dilli bir eğitim - öğretim sisteminin inşa edilmesi,

Kürt dilinde öğretmen yetiştirilmesi, ve ders kitaplarının hazırlanması,

Kürtçe'nin ekonomi ve pazar dili olarak desteklenmesi ve devlet dairelerinde kürtçe bilencilere kadro açılması.

GÖÇLER, PSİKOLOJİK VE SOSYAL SONUÇLARI

ZORUNLU GÖÇ VE RUH SAĞLIĞI

■ Zübeyit GÜN

(PSİKOLOG)

Türkiye’de göç, ülke kültürünün önemli bir parçasıdır. Anadolu toprakları tarih boyunca önemli göçlere tanıklık etmiştir. Cumhuriyetin kuruluş aşamasında büyük nüfus mübadeleleri olmuş, 1950’ li ve 1960’ lı yıllarla beraber köyden kente göç artmaya başlamıştır. 1980’li yıllarla beraber köyden kente göçün oranında düşme gözlenmeye başlansa da, 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye için yeni olan –bölgede yaşanan olaylardan dolayı- zorunlu göç görülmeye başlanmıştır ve süreçte giderek kitleselleşmiştir. Öyle ki, dünyada zorla yerinden edilmiş nüfus bakımından Türkiye günümüzde ikinci sıradadır.

Zorunlu Kürt göçü.

1980'li yıllarla beraber yaşanan göçün adının doğru konması gerekliliğine inanıyorum. Bu göç sadece zorunlu göç değildir, diğer yandan sadece Kürt göçü de değildir, "zorunlu Kürt göçüdür". Öyledir, çünkü zorunlu diyerek istemli, gönüllü göç ile farkını belirtmiş oluyoruz, Kürt göçü diyerek de göç edenlerin kültürel özelliklerine vurgu yapmış oluyoruz. Çünkü, zorla göç ettirilenlerin önemli bir kısmının batıdaki metropollere göç ettikleri düşünülürse, bu süreçte kültürel karşılaşmaların da olduğu anlaşılabacaktır.

Zorunlu göç ve travma.

Zorunlu göç, toplumsal ve ruhsal olarak travmatik bir süreçtir. 1990'lı yıllarla beraber kitlesel zorunlu göçler yaşanmıştır. Zorunlu Kürt göçünde göç edenler sadece göç sürecinden dolayı değil, göçten öncede herkesin malumu olan savaş ortamından dolayı da travmalar yaşamışlardır. Öyle ki, bu süreci 17 Ağustos depreminde yaşanan travmanın 25 yıla yayılması olarak düşünebiliriz. Diğer yandan zorunlu göç travmasını diğer tavlmalardan ayırmak lazım, bu tarz travmalar birikimseldirler, gizlilik dönemleri yaşayabilirler ve çok sonra da ortaya çıkabilirler. Aynı formda olmasa bile, farklı formlarda, farklı bağlamlarda ortaya çıkacaklardır ve hayatın her alanına sirayet edeceklerdir. Eş, iş, aile ilişkilerine de yansıyacaktır. Bu travmaların etkileri sadece bölgede değil Türkiye'nin Metropollerinde de hissedilecektir, çünkü bu travmayı yaşayanların önemli bir bölümü oralara göç etmek zorunda kaldılar.

Bu konuda yapılmış çok az çalışmadan ikisini örnek vermek istiyorum:

Örneğin, Bayram Yener bölgede yetişkinlerle yaptığı çalışmada göç edenlerde travma oranını % 66 olarak tespit etmiştir. Diğer bir çalışmada, T. AKER ve arkadaşları tarafından işkence mağdurları ile zorunlu göç mağdurlarını yaşadıkları travma

açısından karşılaştırılmışlar ve birbirine yakın düzeyde travma tespit etmişlerdir, yani zorunlu göç işkence kadar travmatize etkiye sahip olabilmektedir.

Çocuklar, Ergenler, Gençler ve Zorunlu Göç.

Zorunlu göç, isteğe bağlı olmayan, aniden, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik hazırlıklar olmadan yapılan göçtür. Bölgedeki süreçten kaynaklı ekonomik zorluklarda göçü tetikler, bu nedenle yapılan göçler için de dolaylı zorunlu göç terimini kullanabiliriz. Diğer bir boyuttan bakarsak, göç çocuklar için hemen her zaman zorunludur. Çünkü, karar verme süreçlerine katılmazlar, göç edilecekken fikirleri sorulmaz, bu tespit önemli oranda kadınlar için de geçerlidir.

Çok az ve çok yetersizde olsa göçün yetersizlikler üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Fakat, genç ve çocuklar çok az söz konusu edilmektedirler. Bu nedenle, bu grup hakkında konuşmayı tercih ettim. Çocuk ve gençlerdeki risklere değindikten sonra ergenlerle yapılmış bir alan araştırmasına yer vereceğim, sonuç yerine genel olarak göç konusundaki önerilerimi sunacağım

Uluslararası alanda yapılan göç çalışmaları bize göstermiştir ki, göç edenler arasındaki en riskli grup çocuklar, ergenler ve kadınlardır. Çocuk, ergen ve gençler en riskli grupları oluşturmaktadırlar. Çünkü, gelişim süreçlerinin riskli zamanlarını yaşamaktadırlar. Sosyalizasyon süreçlerinin ortasındadırlar. Göç durumunda, ergenler ve çocuklar büyük bir alt üst oluş yaşarlar, bu durumda hem büyümenin hem de yer değiştirmenin oluşturduğu stres ile baş etmek zorunda kalırlar. Bu gelişim dönemlerinde beklenen/yaşanan normal gelişimsel problemler (kimlik gelişimi, benlik kavramı, kendilik algısı ve ebeveynlerle ilişki alanlarında) göçün etkisiyle daha da ateşlenebilir.

Göç, basit anlamda fiziksel bir yer de-

ğıştirme değildir, bir sosyo-ekonomik sistemden diğeri-ne, bir kültürel örüntüden diğeri-ne geçmeyi de içerir. Göç etmiş çocuk, ergen ve gençler göçle beraber, kendilerini yeni ve eski kültürleri arasında bir seçim yapmak zorunda oldukları bir pozisyonda bulmaktadırlar. Bu zor seçimler, çocuk, ergen ve gençlerde davranış problemleri ve patolojilerin gelişmesine neden olabilir.

Göç eden ergen ve çocuklarda en sık

rastlanan problemler şunlardır; geleceksizlik ve güven-sizlik duygusu, uyku problemleri, benlik çatışması, benlik algısında düşüklük, kişilik problemleri, ebeveynlerle yoğun çatışma, psiko-somatik semptomlar, iki dillilikten kaynaklı dil problemleri, örneğin kekelemelik, okul başarısızlığı, davranım bozuklukları, anxiyete bozuklukları,

depresyon, somatik bozukluklar, enurezis (altını ıslatma) ve travma sonrası stres bozuklukları.

ALAN ARAŞTIRMASI.

Alan araştırmasını tasarlarken daha çok sosyal psikolojik ve gelişimsel öğelerle çalışmaya karar verdik.

Bahsedilen çalışmada göç etmiş çocuk ve gençlerle göç etmemiş olanların yaşam

doyumunu, benlik saygısı, sosyal destek ağları ve kültür şoku (kültürlenme) açısından karşılaştırılmalarını amaçladık ve yaşanan problemlere açıklamalar getirmeye çalıştık.

Araştırma kurgusunda bölge içi zorunlu göç ile metropollere olan zorunlu göçü birbirinden ayırdık. Araştırmaya toplam 305 kişi katılmıştır. Bu araştırma kurgusu ile amaçlanan bölge içi zorunlu göç ile bölge dışına olan zorunlu göç arasındaki benzerlik ve farklılıkları tespit etmektir. Çünkü kanımca sadece göç etmek değil göç edilen yerin özellikleri de göç eden kişiyi olumsuz etkileyebilmektedir.

Yaşam Doyumu Ve GÖÇ.

Göçle beraber ergenin ekonomik statüsünde düşme olmaktadır. Benlik saygısında düşme, sosyal destek ağlarında parçalanma ve daralma meydana gel-

mektedir. Bu duruma kültürel değişmelerle baş etme ve yeni koşullara uyum görevleri de eklenince ergenlerin, çocukların ve gençlerin yaşam doyumlarının düştüğünü söyleyebiliriz.

Metropollere göç etmiş ergen ve gençlerin yaşam doyumlarının diğer gruplardan daha düşük olduğu görülmektedir. Diğer yandan bölge içi göç edenlerin yaşam doyumunda belirgin bir düşme gözlenmemiştir.

Türkiye metropollerine göç eden ergenlerin yaşam doyumlarının düşük olmasının bir nedeninin göçün mesafesi olabileceği düşünülürken, diğer neden ise göç edilen yer ile göç edenlerin kültürleri arasındaki büyük farktır. Sosyal destek kaynakları da kurumustur, ekonomik güçlükler de göç eden ergenlerde yaşam doyumlarını olumsuz etkilemektedir.

Benlik Saygısı.

Çocuk ve ergenin benlik saygısı oluşumunda sosyal ilişkiler, sosyal ilişkilerin nitelikleri ve toplum-sal o-nay önemli yer tutarken, kişi göçle beraber bu bağlamını tamamen terk etmek zorunda kalmaktadır. Eski toplumsal ve sosyal ilişkilerindeki beceri ve deneyimleriyle, göç ettiği yeni ilişkilerde kendini var etmesi ve o-nay alması zor olacağından, yaşayacağı başarısızlıklara koşut olarak benlik saygısında düşme beklenebilir.

Düşük benlik saygısı, ergenin duygusal, bilişsel ve davranışsal gelişiminde önemli problemlere yol açabilmektedir. Ayrıca, düşük benlik saygısının intihar, depresyon, anti-sosyal davranışlar gibi psikolojik problemlere uygun ortamı hazırladığı düşünülmektedir. Bölgede yaşanan intiharlarda, bu sürecin de etkili olduğu söylenebilir.

Araştırma sonuçlarından biri de, bölge içinde göç eden ergenlerin benlik saygılarında önemli bir düşmenin gözlenmemesidir. Çünkü, benzer kültürel değerleri paylaşan, aynı dili kullanan insanların yaşadığı bir mekana göç edilmiştir. Yaşanılan göç kısa mesafelidir ve mesafeden dolayı göç edilen mekanla daha önceden ilişkilerin geliştirilmiş olması da olasıdır. Diğer yandan, metropollere göç edenlerin benlik saygılarında önemli düşüşlerin olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Destek Ağları ve Göç.

Stresli yaşam olaylarını araştıran araştır-

macılar sosyal desteğin, yaşam değişikliklerinin neden olduğu stres etkilerini önemli ölçüde azalttığı yönünde bulgulara ulaşmışlardır. Stresli yaşam olayları karşısında sosyal destek, olayın algılanış biçimini değiştirerek stres verici etkisini hafifletebilmektedir.

Göç, çocuk, ergen ve gençlerde strese yol açan bir olaydır. Göç sürecinde yaşanılacak zorluklarla baş etmede ve göçün olumsuz etkilerini telafi etmede sosyal destek ağlarının önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte göçle beraber göç eden kişinin sosyal destek ağlarında bir parçalanma ve daralma meydana gelmektedir. Bunun da kişiyi, göçün olumsuz etkileri karşısında daha güçsüz kılması olasıdır. Araştırmamızın verileri de bunu destekler niteliklerdir.

Okul ve Göç.

Göç etmiş çocuk, ergenler arasında okula gidenlerin kültürlenme düzeyleri, benlik saygısı ve yaşam doyumları daha yüksek bulunmuştur.

Aile kurumundan sonra eğitim kurumu mevcut toplumun kültürünü, değerlerini kişiye aktarmada önemli işlev yüklenmektedir. Göç eden çocuk ve ergenin bu noktadan o topluma katılmasının, o-nun uyum sürecini hızlandıracağı düşünülebilir. Ayrıca, göç eden çocuk ve ergene sağlayacağı sosyal ortam ve göç etmemiş çocuklarla ilişki kurma şansının önemli olduğu düşünülmektedir. Göç eden ergen ve çocukların okul sürecine katılmaları istenirken, anadilde eğitimin önündeki engellerinde kaldırılması gerekmektedir.

İş ve göç.

Çalışan çocuk, ergenlerin çalışmayanlara oranla göç edilen yere uyum ve entegrasyonlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Sürekli, yani tüm gün çalışan kişilerin toplumla olan ilişkilerinin sınırlandırıldığı dü-

şünölmektedir. Evden işe, işten eve şeklinde gelişen sürecin, göç eden kişinin göç edilen toplumla olan uyum sürecini sekteye uğrattığı düşünülmektedir. Göç eden kişilerin çalıştıkları sektörlerde (örn: tekstil) genellikle kendisi gibi göç etmiş olanlar çalışmaktadır. Beraber çalıştığı insanların göç edilen toplumdan olmaması kişinin kültürlenme olanaklarını kısıtlayabilmektedir.

Anadil ve Göç.

Göç söz konusu olunca, anadil çok önemlidir. Anadil ve göç edilen yerdeki dil ile kurulan ilişkinin çocuk ve ergenlerin uyum ve entegrasyonlarında önemli olduğunu gösteren bir çok çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmada, Anadil bir değişken olarak ele alınmıştır. Kürtçeyi her fırsatta konuşan çocuk ve ergenlerin benlik saygıları, yaşam doyumları ve kültürlenme düzeylerinin, kullanmayanlara oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Yapılan bir çok çalışma, ergen ve çocukların kültür şoku (kültürlenme) sorunlarıyla baş etmesinde, aileye ilişkin geleneksel ve kültürel değerlerin korunmasının olumlu etkide bulunduğunu bildirmiştir.

Bu çerçevede anadil becerisi, geleneksel-kültürel bir değer olarak alınırsa; göç eden ergenin kültürel normlarıyla barışık olmasının o-nun benlik saygısını, yaşam doyumunu olumlu etkileyebileceği ve ayrıca bu barışıklıktan dolayı göç edilen kültürle daha cesur ilişkiler kuracağı için, kültürlenme düzeyinin yükselebileceği düşünülebilir. Kendi kültürel değerleriyle barışık olma durumu/düzeyi, kendini dışa açmaya olumlu etkide bulunacağı düşünülebilir. Ülke genelinde farklı kültürlerle duyarlılığın gelişmesi, kültürel köklerle barışıklığı besleyeceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda

anadiller önündeki tüm engellerin kaldırılması olumlu olacaktır

Göç zamanı.

Zaman olarak daha önce göç etmiş ergen ve çocukların yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

1990-95 yılları arasında göç eden çocuk ve ergenlerin yaşam doyumlarının 1995 ve sonrasında göç edenlerin yaşam doyumlarından yüksek olması; göç edenlerin, zamanla göç ettikleri topluma uyum sağladıklarını ve ekonomik ilişkiler kurduklarını düşündürmektedir. Diğer yandan göç edilen toplumla sosyal ilişkiler geliştirdikleri, kültürel ve sosyal normları öğrendikleri söylenebilir. Bu gelişmelerden dolayı daha önce göç etmiş çocuk ve ergenlerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE TARTIŞMA.

Araştırma sonuçları, göç edilen yerin ergen ruh sağlığı açısından önemli bir faktör olduğunu bildirmektedir. Göç edilen yer ile göç veren yer arasındaki kültürel, sosyal ve ekonomik farkların büyüklüğü böyle bir göçün şeklen iç göç, fakat nitelik olarak dış göç olduğunu düşündürmektedir. Türkiye'deki zorunlu göç dış göç özelliklerini gösteren iç göçtür, hatta bunlar için İÇ SI-

GINMACI terimini kullanmak yerindedir. Bu yöndeki bir tespitin, daha sonra yapılacak çalışmalar için önemli olduğu düşünülmektedir.

Göç eden ergenlerin, hem kendileri hem de üretme becerileri açısından köye göre donanımlı olan ebeveynleri, göç ederek emek açısından atıllaşmaktadırlar. Marjinal işlerde çalışmak zorunda kalan ebeveynlerin gelirleri giderleri karşılamayınca, ergen de iş hayatına atılmak zorunda kalmaktadır. Bu durumda aile düzeni tamamen parçalanıyor, babanın otorite kaybı ile sonuçlanıyor. Kızlar, kadınlar ve çocuklar ucuz iş gücü olmalarından dolayı daha çok iş buluyorlar. Ayrıca, sokakta çalışsan çocukların bir nedeni de, bu sürecin kendisidir.

Neler yapılmalı?

1999 Kocaeli depremindeki ulusal ve uluslararası güçlerin harekete geçişine tanıklık ettik, bu nedenle zorunlu Kürt göçünün doğal afet kapsamında değerlendirilmesi düşünülebilir.

Her düzeyde göçmenlere yönelik psikolojik tedavi ve destek çalışmalarına başlanmalıdır. Ama, psikolojik destek diğer alanlardaki desteklerle beraber yürütülmezse çokta etkili olmayacaktır. Bu nedenle, her alana yönelik bütünlükçü müdahale programlarının uygulanmasına başlanmalıdır.

Devlet, Yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri farklı yaklaşımlar geliştirmeli; göç edenleri kente kazandırmak için tampon kurumlar oluşturmalıdır. Bu kurumlar, göç edenleri kent olanaklarının kullanılmasına konusunda eğitebilir, sosyalleşme ve uyum süreçlerini hızlandıracak faaliyetler yürütebilir. Diğer yandan, üretim becerisi olarak kente uygun donanımları olmayan ebeveynlere meslek edindirmek amacıyla, ciddi organizasyonlar geliştirilmelidir. Ailenin ekonomik statüsündeki yükselmeyle beraber, çocuk ve ergenler kültürlenmelerini olumsuz etkileyen iş yaşamından çekilebilecektir. Ayrıca, benzer bir şekilde, ergen

ve çocukların yaşam doyumunu olumlu etkileyen okul hayatı önündeki ekonomik engeller kalkmış olacaktır.

Türkiye’de hayatın her alanında ırkçılığa rastlamak mümkün olmasına rağmen, bu çok da dillen-dirilmez. Hem halk arasında, hem de yöneticiler ve kolluk kuvvetleri düzeyinde önemli oranda ırkçılığa rastlamak mümkündür. Bu ırkçılık, kendini gizli ırkçılık olarak gösterebileceği gibi, açık ırkçılık şeklinde de gösterebilir.

Sahip olunan kültür ve kökene yönelik ırkçılık, aşağılama ve dışlama tutumları etkilerini yetişkinlerde gösterse de, çocuklarda ve ergenlerde daha etkilidir. Öyle ki, aşağılama, ırkçılık ve dışlanma sonucu oluşan öfke ve utanma yön değiştirir ve aileye yönelir. Daha belirgin şekilde anne-babaya yönelir. Aşağılanmanın nedeni kültürel özelliklerin devam ettiricileri ve taşıyıcıları o-nlar görülür. Çünkü sahip olunan dil, köken ve kültürün sorumlusu olarak görülen o-nlardır, bu kuşaklar arasında radikal kopuşlara neden olmaktadır. Çocuk iki dil arasında bocalamaya başlıyor. İki kültür, özetle iki dünya arasında bocalamaya başlıyor, intiharların bir kısmına bu sürecin neden olduğunu söyleyebiliriz.

Bu nedenle, göç sonrası dönem açısından göç edilen yerin özelliklerine de bakılmalıdır. Göç edilen yer ne kadar kucaklayıcıysa, ne kadar az dışlayıcı, ırkçı ve ayrımcıysa, kayıpları telafi etmeye ne kadar müsait ise, göçün olumsuz etkileri o kadar azalacaktır. Göç edenlerle yerleşiklerin birbirlerini sahiden tanımamaları ve önyargılarla yüklü bir şekilde şiddete dek varabilen gerginlikler üretmeleridir. Bu bir karşılaşmadır ve o karşılaşmadan önce Türkiye örneğini düşünürsek, bir çok önyargının yerleşik olduğu söylenebilir. Göç edenlere yönelik önlemler ve projelere ek olarak göç alan yerdekilerin ırkçılık, ayrımcılık ve ötekileştiren tutumlarına yönelik de bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Sağlıklı bir uyum ve adaptasyon için tüm tarafları içeren programların uygulanması şarttır.

Ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katı-
lımdaki tüm önleyici, ayrımcı ve ırkçı tu-
tumların tespiti için geniş sosyolojik çalış-
malara ihtiyaç vardır. Oluşacak veriler ile
müdahale programları oluşturulmalıdır.

Göç dillendirilirken, daha çok geri dön-
dürme anlayışıyla hareketle geri dönmenin
yollarının açılmasına vurgu yapılmaktadır.
Fakat, bu yaklaşım doğru olmakla beraber,
eksiktir. Çünkü, bir çok araştırma bize gös-
termektedir ki, göçün geri dönüşü yoktur.
Zorunlu göç açısından durumun, göçe karar
verme sürecinden dolayı görece farklı oldu-
ğu savunulabilir. Türkiye coğrafyasında gö-
çün, özellikle gençler için geri dönüşü olma-
yan bir süreç olduğu kesindir. Bu durumda
sadece geri dönüşün örgütlenmesi eksik ola-
caktır. Göç edip, göç edilen yerde kalmayı
tercih edenlere yönelik de, kapsamlı sosyal
yaklaşımların geliştirilmesi gerekmektedir.
Uyum/ adaptasyonlarına yönelik kapsamlı
programlar geliştirilmelidir. Bu yapılırken,
sadece göç edenlere değil, göç alan yerdeki-
lere de yönelik çalışmalar da yapılmalıdır.

Göç araştırmalarındaki eksiklikler.

Türkiye'deki göç çalışmaları daha çok
göç alan birimi içermektedir ve o-nun ba-
kış açısını yansıtmaktadır. Yani göç, daha
çok kirletilen kentler, oluşan gecekondu-
lar, kentlerdeki işsizler ordusu, kentlerin
büyük köylere dönüşmeleri açısından ele
alınmıştır. Göçmenler her türlü problemin

kaynağı olarak görülmüşlerdir.

Göç veren yerlerin göçle birlikte en
üretken, en dinamik nüfusunu kaybetmiş
olmasına çok az kişi vurgu yapmaktadır.
Beyin göçüne, göç veren yerlerdeki sosyal
ve kültürel yapılardaki, üretim dokusun-
daki tahribat ve erozyonu konu alan he-
men hemen hiçbir çalışma yapılmamıştır.

Oysa ki, göçün dört temel unsuru vardır:

- 1- Göçü veren birim,
- 2- Göçü alan birim,
- 3- Göç eden birim,
- 4- Her üç birimi de kapsayan geniş göç
birimi.

Yapılacak göç çalışmaları tüm birimle-
ri içermeli ve tüm birimlere yönelik olma-
lı.

Diğer eksik nokta ise, göç araştırılır-
ken tüm süreçlerinin gözetilmemesidir.
Oysa ki, göç 3 temel süreçten oluşur;

- 1- Göçten önceki durum,
- 2- Göçten sonraki durum ve
- 3- Göç süreci bir bütün olarak ele alın-
malıdır.

Asıl önemlisi, belki de en önemlisi
Kürt sorunu çözülmeden, toplumsal barış
ortamı sağlanmadan, çatışmalar durmadan
geliştirilmeye çalışılacak çözümlerden so-
nuç alınması mümkün görünmemektedir.

GÖÇLER, PSİKOLOJİK VE SOSYAL SONUÇLARI

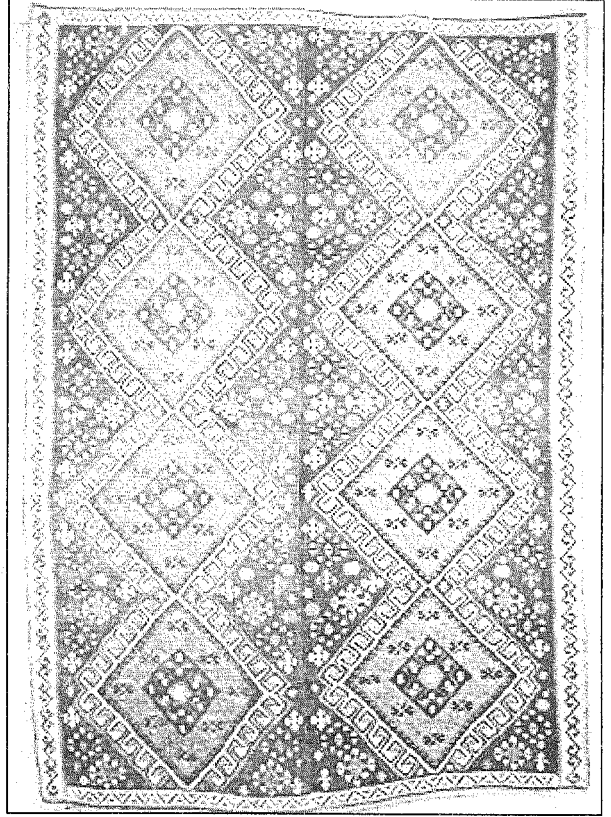
1990 Sonrası Türkiye Kürtleri'nde Güncel Sanat Ve Edebiyat Pratiğinde Post Travmatik Anlatımlar Ve Us Yarılması

■ Dr.Engin SUSTAM

Aşağıdaki çalışma, 2000 yılı itibarıyla Türkiye'de İstanbul, Diyarbakır gibi bazı bölgelerde belirli aralıklarla genç kuşaktan Kürt yazarlarıyla ve çağdaş sanatla uğraşan artistlerle yapılmış bir alan araştırmasının verilerini göç, us yarılması ve sosyo-politik anlatımlar çerçevesinde, Kürtlerde güncel sanat ve edebiyat tecrübesi başlığı altında sorun-sallaştırmaktadır. En son olarak, meselenin kendisi bu entelektüellere yöneltilmiş olan bazı mülakatlarla genişletilecektir.

1985 sonrası Türkiye'sinde Turgut Özal dönemi politikalarıyla belirli "meşru haklar" doğrultusunda yazın hayatına başlayan Kürt-

çenin bu serüveni, yazarların ve sanatçıların yazındaki tecrübe aktarımları üzerinden, bütün bir Kürt dilinin kopuş tarihini ve kırılmalıklarını anlatmaktadır. Öyle ki yazarlarla yapılan görüşmeler, bilerek, 1980 sonrası-na kilitlendirilmiştir. Çünkü Kürtçenin ve Kürtler de sanatın Türkiye’de ki serüveni, uzun bir kopuş tarihinden sonra bu dönem sonrası entelektüellerin büyük performansları sayesinde yeniden başlamıştır diyebiliriz. Bu durum ya da olgunun kendisi başta Avrupa’da ki diasporada meyvesini verdi sonrasında İstanbul’da başlayan dergicilik ve kitapevi faaliyetleriyle ikinci bir dönemini oluşturdu. Dolayısıyla bu dönem sonrası edebiyatı ve yazarlarını ele alırken, aslında onlar üzerinden Kürt dilinin ve yazın tecrübesinin bize ne kazandırdığını ve ayrıca iki dilsel kimlik(Kürtçe ve Türkçe) arasında geçiş(penetration) noktalarının tam da iki dilin bir söyleme otururken kurdukları alanda nasıl bir ilişki içinde olduğunun sorunsalı üzerinde durulacaktır. Çünkü burada bir tarafta egemen resmi oturmuş bir dil, diğer tarafta bütün o varlığı hala kabul edilmemişliğine rağmen kendine ifade alanları arayan bir minor (azınlık dili) dil durmaktadır. Bu da tam yazarların bize söyleyecekleri ifadelerle anlam kazanacaktır. Yani farklılıklarını koruyan ama kendi ulus kimlik söylemlerinden feragat eden bir dilsel tecrübe, kamusal alanda ve gündelik hayatta nasıl vuku bulacak, ya da bu şey dilsel egemenliğe sahip Türkçenin kamusal alanında nasıl bir karşılaşmaya davet edecektir. Bu tamda Derri-da’nın “yüzyıl ve pardon”(le siècle et le pardon) metninde söylediği ya da kayıtsız şartsız misafirperverlik (hospitalité inconditionnelle) [1] kavramlarını bize çağrıştıracak olan “yeni bir tartışmaya açık olan kamusal alanda” bize bazı analitik duruşlar sunacak mıdır? Tabiki meselenin kendisi “egemen dil ile minor azınlığın dili” arasındaki hissiyat noktalarını da açıklamaktadır.

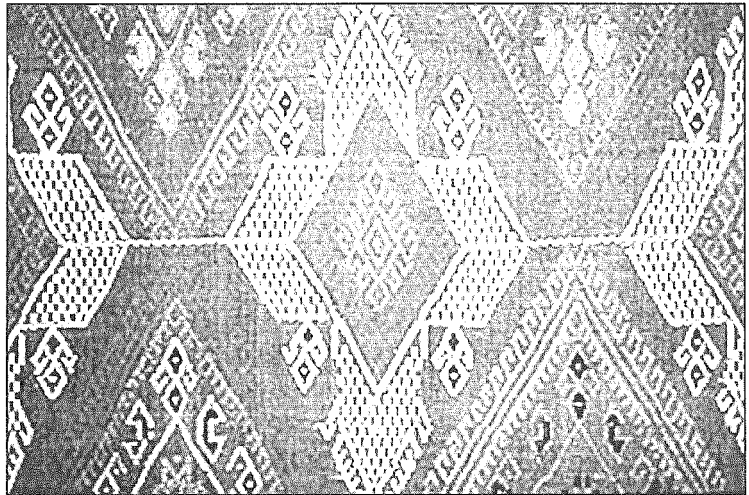
Şunu sorunsallaştırmak istiyoruz ki, bu dönem sonrası yazın(1980), kendine bir ifade biçimi ararken burada ulus devlet söylemi ve nationalisme meselesi politik duruşlar üzerinden nasıl bir ilişkiye girmiştir. Bunun için örneğin yazarlara sorduğum şu soru, kritiğin kendisini somutlaştırmak için önemliydi: “Kürtçe de yazmak neye muktedirdir?”. onun için bu soru vb mülakatlar burada, sosyo-politik göç, savaş sonrası sosyal ve psikolojik kalıntılar, gündelik hayattaki toplumsal sorunlar, sanatta ve edebiyatta us yarılması tecrübesi gibi kavramlar üzerinden bir dönemin politik anlatım tarzlarını aralayacak ifade biçimlerini göstermektedir.

Tam da 21. yy modernizminin ve ulus devlet söylemlerinin krizinden bahsederken [2] sanat pratiklerini gözlemlediğimiz şu dönemde “ulus devlet” projeleri içinde yer almak orada ısrarlı olmak bize neyi anlatmaktadır ya da neyi anlatmamaktadır? Tabi ki burada “milli kültür” bağlamında ele alınabilecek ve geç-modernlik ile trans-mo-

dern etkileşimler arasında kalmış bir edebiyatın, Kürt edebiyatının, uzun zamanlı yasaklanmış ve kabul edilmek istenmemiş tarihine bakmak ve ancak oradan, onun gündelik hayatta ki tavırlarını izleyerek, analiz noktalarını geliştirmek gerekiyor. İşte bu noktalar benim örneklerle daha sonra belirteceğim us yarılması meselesinin edebiyatta ve güncel sanatta nasıl ele alındığını gösterecek. Bu dilin ve edebiyatının trajik tarihi, Kürtlerin varoluş ve yokoluş[-maklar] (l'être et le néant) tarihini bize anlatmaktadır. Bunun içindir ki aslında Mehmed Uzun'un "Despêka edebiyata kurdî(Kürt edebiyatına giriş)" kitabında üzerinde durduğu sorunsal doğru gibidir: "Kürt edebiyatının tarihi zorunlu olarak politik olanla içiçe olmanın tarihidir" [3]

Ama tabiki şu nokta üzerinde de durmak gerekiyor: Neden Kürtçe ve edebiyatı bir angaje olmak-ların içindedir(burada angaje olmayı politik mi ideolojik olarak mı görüyoruz bunu açıklamak gerekir). Bu sorunun cevabı çok açıktır: yasaklanmış bir dil, bir tarih, asimile edilmiş bir kimlik ve o-nun varlık ile yokluk arasındaki tecrübesi... İşte bütün o post travmatik anlatımlar dediğimiz mesele burada yüzeye çıkıyor; trajedinin güncelleştirilmesi, onun bedenden ve akıldan çıkarılıp bir gündelik hayat projesi haline getirilmesi ve sanata direk yansımaları: işte kültürel faylardan tutunda, dilsel krize kadar herşey bunun içindedir. Bu aslında bütün kendi içindeki "üçüncü dünyanın farkındalığına" varan, kolonyal ve post kolonyal sonrası ulus anlatılarının sanatta ve yazında ortaya çıkardığı ve onun ehemmiyetinin farkedilişiyile çok alakalıdır. Yazın burada aynı zamanda sanatta bir "olmak" meselesini hem collective hem de kişisel öznenin [4] içine yerleştirerek ortak bir bellek dokumaktadır(la

mémoire collective). Ki bu tamda Kafka'nın yidisçe ve çekceye yönelmesiyle üzerinde durduğu noktayı: "ulusal bilinç ister istemez edebiyattan geçiyor, edebiyat halkın davasıdır" [5], geniş bir meşruluk zemininde, ne kadar kaçarsam kaçayım o kadar o cemaate ait olduğumu yazımdaki söylem ve duruşumla anlaşılır kılmaktayım dediği yerde [ki biz bunu Cezayir edebiyatında savaş sonrası yazın pratiğinde görmekteyiz iki dilde yada egemen dille sınanan bir alanda yazan yazarlar; Türk edebiyatında da bunun Kürt örnekleri vardır Yaşar Kemal, Cemal Süreya, Ahmed Arif, Murathan Mungan, Yılmaz Odabaşı vs büyük edebiyat söylemi içinde kendi dilinden başka dilde yazmak zorunda kalanlar, majeur dilde minor azınlık kanonları açanlar, dilin göçebeleri, vs]; Fanon'un ise psikanaliz bir okuma üzerinden sömürgeleşme kimliği, tamda yazından gecer [6], orada kendini ispatlat yani hesaplama alanının yaratılması(l'intellectuelle colonisé) dediğini gördüğümüz anda aklımıza Gana, Antille, Cezayir, Senegal ya da bütün sömürge altındaki fransız ve ingiliz colonilerindeki yazın kültürünün(burada Mahmud Derviş ve Josep Conrad'a bakmak gerekiyor gibi) karşılıklı olarak hem büyük anlatının edebiyatını "yıpratmaya" [7] orada karşıt bir yerleşim alanı yaratmaya, dolayısıyla yazarların ve sanatçıların yazındaki tecrübe aktarımları üzerinden bir contre-es-

pace [8](Kamusal alanda bir yersizlik yada karşıt bir mekanın oluşturulması yani bir kamusal alan okuması yapma zorunluluğudur bu şey. Foucault'nun Heterotopie dediği mesele) yaratmaya yeminli bir azlık edebiyatı ve sanat pratiği görüyoruz. Ama aynı zamanda bu, egemen olanın edebiyatıyla karşılaşan onunla karşılıklı bir içiçe geçişler (interpénérations [9]) yaşayan bir edebiyat tecrübesi de yaratıyor karşımızda. Bütün o sömürge(colonyal) ve bugün post colonyal söylemini etkileyen durus tamda bu tecrübe aktarımının kişisel yazın ve sanatın bu kişisel olanda yeniden yaratımının performanslarını somutlaştırıyor. [10]

Dolayısıyla sözlü kültür tarihi içinden gelen, sürgün'ü ve diasporayı her anlamda politik tavıra sokan bu olgu, "milli" kültür, kolektivizm ve kimlik okumalarını içeren bir "modernleşme" tarzıdır ve onunda krizini açılar. Ve onun için diyebilirizki ulusal ve yazın ilişkisi, ulusal bilinç(la conscience nationale) bütün diğer büyük edebiyat tecrübelerinde olduğu gibi, burada da, baskı (sous oppression) altında kalan bir dilin kendi kültür sermayesini(culture capitale) oluşturma çabası anlamında eleştiriye açık olarak olumlu görülmelidir gibi geliyor. [11] Öyleki o zaman şunu sorabiliriz, Kürtler de, edebiyatçıların ya da güncel sanat performansı yapan kişilerin kendi alanlarını oluştururken, sanatsal anlatım otonomilerini neye göre kuruyorlar hangi anlatılar burada etkili olmaktadır?.

Ya da biraz daha kayarak şunu diyebilir miyiz "üçüncü dünya artık bir gettomu dur"(mesela edebiyat ve sanattaki aktarımlarda) özellikle bütün metropollerini mesela İstanbul'u ve Kürtlerin oralara olan göçünü göz önüne alırsak? Öyle ki, Kürtlerde, sanatın savaş içinden geçen deneyimi ve oradan göç meselesinin kendisine kadar varan politik süreç başlı başına bir var olmaklık deneyimi içinde olan ve merkez de seyir eden bir kendi üçüncü dünyasını yaratan getto gibisidir. Çünkü üçüncü dünya devlet söylemleri üzerinden bitmiştir artık, o anla-

mini bugün merkezin gettolarında barınan azınlıklarla tarif edebilir. İstanbul'un Gazi, Alibeyköy, Okmeydanı ya da Dolapdere, Kuştepe gibi merkeze yakın merkezin içinde olan gecekondulu mahallelerini ve oraya olan Kürtlerin göçünü düşünelim. İşte Kürtlerin kendi içindeki edebiyat ve sanat pratiği bütün o kırılma ve us yarılması dediğimiz noktaları kendi gettosunu kurarak bir kültürel kimlik modernliği çerçevesinde bize sunmaktadır. Peki bu gettoların o anlatımları nasıl sunuma giriyor? Bu olgu dil birliğinden, bireysel kimliğe, dilsel cemaatleşmeden, kültürel temsile kadar yayılarak, geleneksel olandan modern olana geçişte ki süreçte, kendi simgelerinin ve projelerinin yaratılmasını arzulayan Kürtler ve Kürtçe için ne kadar mümkün kullanım alanı yaratıyor?

Sonuç itibarıyla bu gettolardan da çıkabilmek için yani o içiçe geçişleri yaşatabilmek için (interpénérations)türklerin ve Kürtlerin entelektüel karşılaşma alanlarında buluşmaları çok önemli duruyor burada, bu da ancak iki entelektüel çabanın ortak alanlarının kurulmasıyla ve kendi ifadelerinin özgür kılınmasıyla alakalı olacak gibi duruyor. İşte dilsel temsillerden, kültürel haklara, siyasal örgütlenmelerden yayınlama ve tartışma özgürlüğü alanlarına kadar her türlü bedensel ve toplumsal işaretler burada yeni bir kamusal alan yaratma tartışmasında önemli paylaşım alanları yaratabilir. Mesela şunu sorsak, Türk entelektüelleri Kürtçeyi ne kadar tanıyorlar? Hangi yazar ve kitaplardan haberdarlar? O bakımdan burada Kürtler bir çok anlamda yalnız kalıyor, öyleki Kürtler için belki de modernlikle ve "uygar" dünya söylemiyle karşı karşıya kalınan durum, "ulusal edebiyatın" ve kültürün icad edilmesini gerektirmiştir. Bu olgu 1970'ler itibarıyla genel anlamda Kürtlerin, kendi etnikliğini yaratmasını sağlamış ve "millilik" anlatımı bağlamında kültürün kuruluş boyutunu oluşturmuştur. Tam da burada göç kavramının kendisi, ırk ve sınıf bilincini ikame eden ve kendi deneyimi-

ni işleyişe sokan ipuçlarını örnek verebilir. çünkü göçün kendisi, bir kriz olarak ortaya çıkarak biyolojik, sosyolojik, politik kopuşmayı ve yeniden oluşacak kültürel cemaatleşmeyi sağlayabilmektedir. Köyden kente, kentten metropole ve metropolden “birinci dünya” ülkelerine göç eden ve orada sürgünü kuran (l'exil) Kürtlerin durumu ve yaratıkları sosyal hareketlilik burada nomadiste(göçebeleşme) durduğu gibi “yerleşik” olana yönelik yapılan bir activitenin çabalarındadır kendi içindeki geçişlerle sağlamaktadır. Mesela: “büyük şehirli gibi” olmaya başlamak, orada kendine kazanç alanları, iş alanları açmak,(kültürel ve genel sermaye) gibi farklı bazende ekonomik boyutları da var. Yani şehre göç etmeye başlayan Kürtlerin ilk sorusu acaba kimlik midir yoksa ekonomik boyut mu dediğimizde, bu her ikisininide içiçe kapsamaktadır gibi geliyor. Birincisi köyünden kovulan,(yakılan köyler mesela) bir Kürdün kentte ilk sorusu bu kimliğiyle şehirde nasıl bir iş imkanı bulmaktır? İkincisi ise bunu kendi içinde bulunduğu kültürel cemaatiyle nasıl bağdaştıracaktır. Bu bir kriz sorusu, özellikle karşısında duran iktidar aygıtlarına yönelik. Nedir bu aygıtlar; okul süreçlerinden, güzel Türkçe konuşma çabalarına, şehirdeki ticaret diliyle hareket etme ve kendi kırsal alanda oluşturduğu dil-den kopma zorunluluğundan, kendi kültürel gösterimlerini(demonstration) zorunlu saklama çabalarına kadar gibi bir sürü şeyi içerebilmektedir. Ama tabiki bu göstergeler “beyaz türk” kamusal alanına girdikleri andan itibaren konuşlanmaya başlıyor. Yani kendi kırsal ve kültürel cemaati içinde kürtler bunları birebir olarak yaşamıyorlar. Dolayısıyla savaşı yüzyüze kalmış bir toplumun post-travmatik anlatımı nerede diye sordüğümüzda, işte bu alanların çeperinden beslenmektedir diyebilmekteyiz. Hep o ikili diyaloglar ve ikili temsiller arasında kalmak ve sıkışmak zorunluluğu [12]: Kürt olmak, yaşamak ve kimliğini saklamak zorunluğu, politik olarak kendi kimliklerini ifade edecek kamusal çabalara girme, kamuoyunda

kendi politik duruşun temsillerini sunma, şehirdeki yeni hayata ayak uydurma, işsizlik problemleri, barınma ve sağlık sorunları, çocukların eğitimi ve eğitimin hangi dilde olacağı (selpak satan yada tinerce çocuklara bakalım bunlar hep göç sonrası anlatımlar) vs. 1980 sonrası uzun bir kopuş döneminden sonra kürtçe de edebiyat çabaları belirli teorik zemin okumalarıyla birlikte bu göstergelerin hepsinden etkilenmektedir de. E. Saïd'in çalışmasına baktığımızda [13], Yeats'in Avrupa modernliği içinde İrlanda kültür yazınına sağladığı deneyim ve arzu biçimleri, yabancı bir kültürün(İngiliz kültürü ve Shakespeare) dominyonu altında ki bir halkın ulusal perspektifini ve yazıda sömürgeleşme istemini yansıtan “milli edebiyat” oluşumunu sunmaktadır. Fanon, Aime Césaire, Amilcar Cabral, Mahmut Derviş(filistin ve sürgün pratiğinin en iyi örneklerini bize sunar şiirlerinde), İktbal Ahmed, Vallejo, Neruda ve Bedirxanlar'ın [14] yapmaya çalıştığı çaba kısmen bu oluşların içinde barınmaktadır.

Yeniden bugüne gelirsek ve Kürt edebiyatının çabalarından bahsederek. Şöyle bir açılımla başlamak istiyorum. Aynı şekilde bu dönem zarfında gelişen küreselleşme pratikleri de önemli bir zamansal anlatımı sunmaktadır. Küreselleşme ve yerelleşme vakaları olarak beliren bir çok sosyal hareket bu etkiyi güncelleştiren durumları sunar. Avrupa'da ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının artması[Fransız Yeni Sağ fikri, Le Pen ve Heider, Türkiyede kızıl elmacılar, Trabzon ve sonrasındaki milliyetçi olaylar], dünyada milliyetçi hareketlerin yeniden belirmesi söz konusuysen aynı şekilde alternatif sosyal oluşumu sağlayan küreselleşme hareketleride önemli durmaktadır. Bu karşıt hareketlenme kapitalizmin transnasyonel çabalarıyla çok bağlantılı olan bir durumdur. Dolayısıyla postkolonyal söylemin yeniden üretimi, yeni sömürgecilik, İsrail-Filistin sorunu, 11 Eylül, Batı'da islam fobisi ve ikinci golf Irak savaşı dünyada yaratılan yeni emperyal söylemin antropolojik göstergele-

ri gibi duruyor. Bütün bu olgular, çok-kültürlülüğün, göçmen haklarının ve demokrasi meselelerinin tartışılmaya başlandığı bir dönemi de aralamaktadır. Bu göstergeler, Kürtleri ve onların entelektüel çabalarını da etkilemektedir. Otantikliğin ve folklorik mitin bugün Kürt kimliği üzerindeki etkisi ve Kürtlerin kendi etnik çabalarındaki kültürel kimliksel hak mücadeleleri, bu açıdan 21.yüzyıl küresel anlatımları içinde ilginç deneyimler sunmaktadır. Bu milliyetçi özneye 'karşı' durulan ama aynı şekilde onun içinden geçen bir Kürt edebiyatı yaratma tecrübesini de görünür kılar. Bu durum, sözlü edebiyat geleneğinden yazılı edebiyata geçen "parçalı" bir halkın, köy-kent, kırmopol oluşumları içindeki tecrübelerini söz konusu etmektedir. Kürtlerin her coğrafyada kendine ait özel sorunları ve çözümlerini taşıyor olması, "milli" bütünlüklerinin olmaması, siyasal ve ekonomik nedenlerden dolayı sürekli göç etmelerini ve diasporada karşı karşıya kalacakları şiddetle (sembolik ve fiziksel) [15] yüzleşmelerini sağlamaktadır (sebebiyet vermektedir). Öyleki yazarlardan biri Kürtlerin göç'ü için şunu demişti : "Göç bu halkın tarihidir, bellegidir."

Kürt entelektüelleri ve yazını her zaman politik koşullardan etkilenmiş ve dolayısıyla yazın tekniği de buna bağlı olarak işlerlik kazanmıştır bir dönem. Kürt edebiyatı buralara mı sıkışmış durumdadır? Hayır tabiki, bunlar yasaklanmış ve sonrasında kendini yeniden yaratmaya çalışan bir edebiyatın ilk çabalarıdır. Edebiyatın yeni kuşaktaki anlatımı değişmeye başlamaktadır. İşte bunun için 1990 sonrası Türkiye'de ki yeni Kürt edebiyatçıları kuşağına onların anlatımlarına bakmamız gerekecektir.

Örneğin görüşme yaptığım yazarlardan, Renas Jiyan'a, Kawa Nemir'e, Rodî Zerya'ya, İbrahim Seydo'ya, Remezan Alan'a, Lal Laleş'e ve güncel sanattan Şener Özmen'e sorduğum sorulara verdikleri cevaplar bu anlamda yeni sanatın ve edebiyatın Kürtlerde nasıl bir dolayımı girdiğini bize

açıklayabilir gibi geliyor:

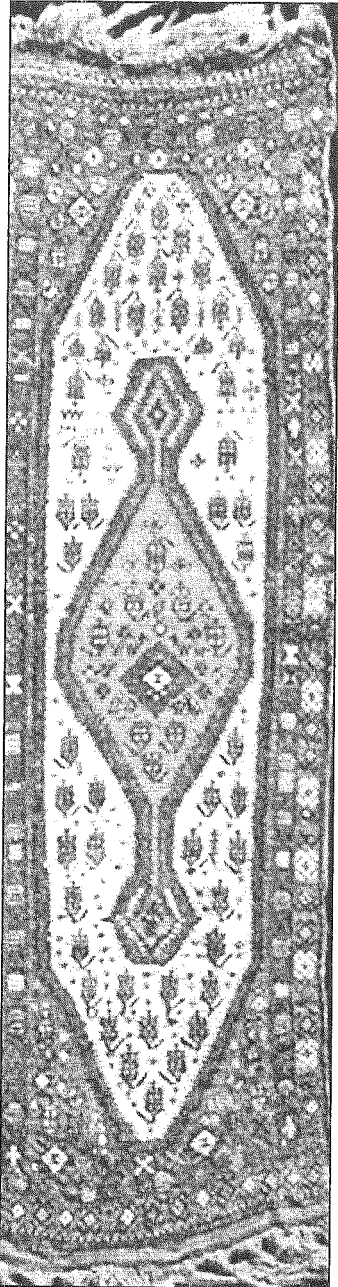
a-Renas Jiyan'ın Mexzena Xwînê(kan çanağı) adlı şiir kitabında oluşturmaya çalıştığı bir tekniği "çirûskîzm"i kullanarak(yani kıvılcım) yazıda ve dilde [bugün dilin Kürtçenin içi oyuluyor, boşaltılıyor demektir] herşeyin artık çürümeye başladığını, öznenin formunu yitirdiğini, kendi anlatımında agresif bir alt bilinç dili oluşturarak etnik tepkisini yaratması, "kişisel devletleşme, bireysel enstitüleşme" diye kendisinin felsefi olarak sorunsallaştırdığı kürt entelektüeline yönelik eleştirel bir çabayı içeren yaklaşımının hepsi,(Soru 4-6-7 metodoloji p.5-7, okunacak)

b-Kawa Nemir'in 'Selpakfiros' adlı şiir kitabında Zembılroş'a gönderme yaparak İngiliz imajistlerinin tekniğini kullanması ve meseleyi bugüne tam da şehire sokup Taksim'de orada selpak satan Kürt çocuklarının trajedisine bakması ve bunu dilsel bir oyunla sınaması, ayrıca dilin trajedisini de yansıtmaya çalışan bu dilsel çaba, geleneğin(kastımız edebi gelenek değil, yani bir mazlumlar, şehidler, kurtuluş edebiyatından kopuşu) anlatımından kopan bir duruşu göstermektedir(soru 7 b-c metodoloji p.10);

c-İbrahim Seydo'nun romanı 'Leyla Figaro' da yeni yazım teknikleriyle sentaksız uzun cümleler kullanması ve bunu kendisinin verdiği şu cevapla denemeye çalışması önemlidir: Ben Kürtçe de, Proust'un eserlerinde olduğu gibi, bu dilde de sentaksız uzun cümlelerin kurulabileceğini, bu dilin muktedir olduğunu göstermeye çalıştım, bu Kürtçe için yeni bir teknikti, aynı şeyi Türkçe de Oğuz Atay denemişti o başarmıştı, bende başarabileceğimi denedim, böylelikle bu dilde yazı olmaz, bu dil değil, bundan birşey olmaz diyenlere bir cevaptı bu duruşum edebiyatta.(soru 5 generale, p.2/ soru c, p.12)

d-Rodî Zerya'nın Kürtçe de yazım tekniğinin uzun zaman tanrısal bir anlatımda kutsal kaldığını, Kürtlerin yazıyla sevişmeyen bir toplum olduğunu söylüyor ve eklemektedir: "Ben yazıyorum çünkü anam ha-

la Kürtçe bir kitap olduğuna inanmıyor belkide bunu ispatlamaya çalışıyorum, çünkü Kürtlerde “kitap” olgusu yoktu, annem defter der herşey defterdir, okuma kültürü olmayan bir toplumda kitap yazabilmek yoktur en fazla okumak vardır, oda kutsaldır, kuran-ı kerim gibi. Ki Kürtçe için medrese okumaları oranın etkisi önemlidir. Bu dil onlar sayesinde de korundu hani. Dolayısıyla benim yazım serüvenim bu anlatımı

koparmaktır. Bizde kitap yazıyoruz ve okuyoruz. ama ne kadar?” (bu soru eğitime izin verilmeden bir dilin ve halkın sorusu olarak galiba hep olacaktır, Soru 5,p.2/soru b, p. 6/soru b,8)

e-Remezan Alan'ın Kürtçe de yazmak az çok politik bir tercihtir. Çünkü karşımızda okullarda eğitim yoluyla ruhu çalınmış, kendi diline yabancı olan, sürekli başkası olmaya zorlanmış çocuklara sahip bir toplum var. İşte bu Kürt edebiyatının en büyük engelidir.

Edebiyatını dilini tanımayan bir topluma onu sevdirmek. İşte biz yazıyoruz, bu yarılmayı(us yarılması, iki söylem arasında sıkışmak), bu krizi orada anlatıyoruz. ona göre, Kürtçe şehirlere göç etti doğru, ama Kürtçe bir tehlikeyle karşı karşıya, şehire giren Kürtçe kırsal dili kaybediyor, iktidarın kamusal alanda kendi dilini dayatması, sizin dilinizin bir kıymeti ehemmiyetinin olmaması ve ticaretin dilinin iktidarın diliyle olması, Kürtçe'nin dildeki tazeliğini ve formunu kaybetmesini sağlıyor, demektedir.(soru b,p18)

f-Lal Laleş'in biz gelenekten kopmadık oranın tecrübesini kendi modern zamanımızın içindeki tecrübeye aktararak orada kendimize dair, Kürtçeye dair yeni bir dil oluşturduk; mesela 1990 Rewşen kuşağı, savaş kuşağı dediğimiz insanlar, bu post - travmatik süreci birebir burada hem dilde hem bedende o kırılmayı yaşadılar. Artık biz Osman Sêbrî'nin ya da Cegerxwîn'in döneminin tarzları ve tecrübeleri içinde değiliz, çünkü bizde, edebiyat pratiği halk gibi politik göçün ve sürgünün içinde. Dolayısıyla o edebiyatın dili de o ussal krizi yansıtmaktadır. Mesela bu dil hayatın içinde işleyen bir dil değil, bu bizim en büyük engelimiz. Biz artık ezildik büzüldük söyleminden çıkıp, bu dil nasıl bir gündelik hayat, felsefenin, politikanın, ticaretin, söylemin dili olabilir onun üzerinde durmamız gerekiyor.!(soru 5,p.2),soru b,p.7)

e- Eğer biz bu ussal yarılma yı ve post travmatik anlatımı güncel sanata kaydırarak anlatmaya çalışırsak başka bir yerden, tam da “beyaz Türk” kamusal alanının içinde merkezde merkezi rahatsız eden bir perefere tavrın başka bir söylem boyutunda, daha çok kimliği kritik yapan kırılmayı orada yaşayan sanatçılarda başka türlü seyir ettiğini görmekteyiz. Eğer bir örnek anlatım olarak çağdaş sanattan bir örnek sunarsak, o post travmatik bütün anlatımların, temsiliyet meselelerinin krizi de dahil kendisinin nasıl sunuma girdiğini gösterebiliriz gibi geliyor. Güncel sanatçılardan Şener Özmen'in Halil

Altındere'yle birlikte yaptıkları, Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği'nin (UPSD), 12-21 Temmuz 1996 tarihleri arasında TÜ-YAP'ta gerçekleştirdiği Genç Etkinlik 2. sergisinde ki, performansları o dönem için önemli ve ilginç durmaktaydı. Zaten gazetelerin bazılarının başlığı doğu'nun(Kürtlerin) batıyı keşfi gibi esprili aktarımları, doğu ve oluşturulmuş batı anlatımı bize ilginç şeyler sunmadı değil.Genç Etkinlik 2, Ali Akay'ın, Özdemir Altan, Canan Beykal, Balkan Naci İslimyeli'nin içinde olduğu bir danışma Kurulu tarafından yapılmış, sergi konsepti ise;“Yurd-Yersizyurdsuzlaşma” olarak belirlenmişti. Sener'in ve Halil'in ekpozisyonuna gelirse: Yakılan köy isimlerinin enstalasyonu olarak beliren “İsim-siz” adlı bu çalışmalarında ikisinin meselesi şöyleydi: dosyalar, bir platformun üstündeydi ve her platformun yanına, duvara bir de katılımcı sanatçıların büyütülmüş kimlik fotokopileri asılmış, ancak fotoğrafa müdahale edilerek, sadece ağızlar silinmişti ve iki fotoğraf birbirine bakarak altta yakılan köylerin isimleri iki T.C kimlik dosyasıyla sunulmuştu. 96'ya göre son derece radikal bir yerleştirmeydi aslında. Sivil polislerin, adres ve kimlik bilgileri istediği, sorguladığı tek çalışma güncel sanatta belki de buydu. İşin içinde yine bütün kişisel söylem çabalarına rağmen “Kürtlere” dair bir şey vardı ve bu rahatsızlık vericilik vardı. Yani merkeze gelen periferinin orada yakılan köyler üzerinden bir “bir zorunlu” politik duruşu serimleniyordu gibi geliyor. Ve bu durum şehire taşınan krizin nasıl politik bir sunumu merkezde dolayına soktuğunu, orayı nasıl bir biçimde rahatsız ettiğini gösteriyordu. Bu tam da Şener'in dediği: ben“leke” bırakmak istiyorum, bu lafı seviyorum, ve bizim metinlerimizin bilgi kopuş süreci itibariyle o post travmatik anlatımı sunan metinler olduğunu düşünüyorum. Leke bırakmak, içini kusmak, agresif olarak oluşan savaş sonrası bir dili sunmaya çalışmak(renas'a gönderme), işte us yarılması ve onun alt etnicitesel kopuşu.

İşte bütün bu söyleyişler, yazıdaki _expression ve forme tarzlarının hepsi bize Kürtlerde edebiyatın anlatım tarzlarının artık farklı bir noktaya kaydığını ve edebiyatın savaşın içinden çıkarak o krizi birebir yaşayarak bir tecrübeye girdiğini, tam da bu littéraire alanda post-travmatik olayları psikik anlamda edebiyatın taşımaya çalıştığını görüyoruz. Nedir bu post travmatik anlatımlar: bunlar, göçle başlayan psikolojik çöküntüler, kimliksel bunalımlar ve bundan kaynaklı gelişen işsizlik, şehirli bir toplumun içinde yaratılamayan statü konumları, kültür kapitalinin oluşturulamaması, savaş sonrası acılar ve kayıplar, köy yakılmaları, işkence sonrası psikik bunalımlar, çalışmak zorunda kalan çocuklar, politik angajmanlık, yazı dilindeki kırılmalar(cürüme, kan ganağı, selpakfros, yıkım, acı, defter, bellek, kutsal-ilik, oluş, yaratım,sürgün, kıvılcım, hak, bağım-sızlık vs gibi kelimelerin çokluğu), kadın intaharları, kimliksizlik, yersizlik duygusu, topraktan edebi kopuş hissiyatı, nostalgie, kimliksel ifadelerin korkusu, giyim ve beden şekillerinin anlatımı(elbiselerin giyiniş tarzından, bıyık bırakma şekillerine kadar bütün habituslerin imajı), kırsalın tahribatı vb gibi bir çok örnekleme burada sunulabilir. Bütün bu kavramların hepsi edebiyatta ve sanatta oluşan oluşmaya başlayan yeni analiz tekniklerinin formlarını da bize sunmaktadır.

Kürtlerin şehire göçüyle başlayan bir çok sosyal ve politik süreç anlatışı bize kamusal alanın yeniden tartışılması gereken bir mekansal discours olduğunu gösteriyor. Yani Türkiye'de oluşmuş olan ve bir şekilde iktidar söyleminin yeminli tercümanı gibi duran oluşturulmuş merkezi anlatı yeri, "beyaz Türk"publigi, bir anlığına dair olarak anlattığımız bu bir sürü örneklem alanla birlikte açılmaya, sorgulanmaya başlandı. İşte bu sorgulama savaşla birlikte özellikle büyük şehirlere göç eden Kürtlerin etkisiyle oldu. “Ötekileştirilmiş” kendi üçüncü dünyasına sahnemiş olan bu toplum, bir şekilde merkeze girerek, orada popüler kül-

tür anlatımından tutunda kültürel diasporanın oluşturulmasına kadar, “korkulan” uzak sanılan, o göstergenin ne kadarda yanibaşımızda olduğunu somutlaştırdı ve oluşmuş merkezi kamusal alanda, korkuyla yüzleşmek zorunda olmamız gerektiğini somutlaştırmıştır. Mesela üç-dört yıl önce seyireden “dilimizin sınırları dünyamızın sınırlarıdır” çerçevesinde başlayan üniversitelerdeki Kürtçe dil kampanyası. O saate kadar “o davanın” içinde olmayan, Kürt olmayan herkesi de etkileyen, politize eden yeni bir kamusal göstergeydi. İşte bu geçiş alanlarındaki feragatsal kırılmayı sağlayan eylemler mesela önemli gibi duruyor. Çünkü bu hem Kürtleri etkilediği gibi Türkleri de etkiledi. Aynı şey gözüktüğüne alınan ve terörist damgası yemek zorunda kalan, Kızıltepe’de Kürtçede dil tartışmaları toplantısı yapmaya çalışan(2000’de) yazarların akıbeti gibiydi. Bu şey Kürtçenin Türkiye’de, yani periferinin, “korkunun”, korkulan şeyin merkeze gelip merkezi rahatsız ederek periferiyi yersizleştirip merkezin söylemini kırılanlaştırmaya başladığını bize örnekliyor. Bu da nedir, bu sorunun merkezi(iktidar söylemi, mantaliteler vs) nasıl sarstığını dün uzak görülen bir korkunun tam da “beyaz Türk” kamusal alanında görünür olması, artık sorunsalın merkezin gündelik hayatına çoktan girdiğini, periferinin görünür kılındığı, burada, görünür olan şeyin uzakmış gibi görünen bu korkunun, nasılda bize

yaklaştığını aslında hiç uzak olmadığını, rahatsız edici olanın zaten tamda sana yaklaşan sana yakın olan yerde patladığını somutlaştırmaktadır (déconstruction de pureté- saflığın bozulması) Çünkü korku, orada, saflığı orijinali bozmakla tehdit ediyor, leke bırakıyor, kirletmek(souiller et dégrader), agresif bir iz bırakmak istiyor. İşte burada ne yapmamız gerektiğinin cevapları bir çözüm sunulmadan ortada duruyor gibi. Bu şey sadece multi-kültürelilik dediğimiz romantik çıkışlara indirgenecek bir düşünce değil. Karşılıklı olarak kimliklerin birbirlerinden nasıl “feragat” edebileceklerinin sorgulanması gerekiyor. Misafirperverlik kavramı olabilir dediğimiz şey, iki kimliğinde kendi olmak-larından feragat etmesi gerekiyor. Türklerin merkezi anlatı kimliğinden, Kürtlerin ise kendi içinde angaje oldukları kimliklerinden feragat etmesinden bahsediyoruz. Ama tabii ki burada asıl sorun kimin ilkin bunu sağlayacağıdır. Cevap belki de aynı anda iki kimliğin yersizleşmesini sağlamak demektir ama diğer taraftan tabii ki merkezi majeur kimliğin baskın söylemin feragat noktaları daha öncel olmalıdır gibi geliyor. Yani örneğin Türk entelektüelleri bürokratik nationalismelerinden vazgeçecekler midir? (özellikle solcu olanlar]

Engin Sustam, EHESS, Paris 2 mart 2006

Not: KAYNAK:Konferans Düzenleme Kurulu

Yew şoreşgerî gel, Remezan Adiguzel

Seyîdxan Kurij

*Birawo, birawo, birawo, birawo,
Birawo, birawo, birawo, birawo,
Zerre û cîgêr mi tu ri helyawo, birawo, birawo
Zerre û cîgêr mi tu ri helyawo, birawo*

*Ti ma hetib helabîn, birawo, birawo
Çîçekê kuê Şerefdîn birawo, birawo
Wilay mi nêzûna ez tu hûney kûm ca vîn, birawo, birawo
Zerre û cîgêr mi tu ri helyawo, birawo*

*Wisar diyaw darûn pel kerd awo birawo, birawo
Helage radyo xeberê mêrg dawo birawo, birawo
Wilay mi zûna biray mi kişiyawo birawo, birawo
Zerre û cîgêr mi tu ri helyawo birawo, birawo*

Rencber Ezîz

Şoreşger û welatparezo erjiyaye, zervêşayê şarî xo, însano mutewazî û fedekar Remezan Adiguzel (Ali Hoca) 3ê gûlan 1987 de Hannover de kişiya. Ez wazena bi no nuşte ciwê û tekoşînê şoreşgerî gel Remezan Adiguzel ser vinderî.

Remezan Adiguzel bi vatê Çolîgijan „Remo“ 01.01.1950 de dewê Depî Sarican de amo dinya. Remo lise Xarpiyet de wineno û cuwa pey Adana Iktisadî – Ticarî Îlimler Akademîsî de qeyd virazeno. Remezan wext ke Xarpiyet de lise de wineno, o yew per ra bin tesîrî hereketê Barzanî de mûneno û per bîn ra zi hem vilavok û kovaranî DDKO wineno û hem zi înan keno vila.

Remo hem malîmê keno hem zi Adana de Akademî de wineno. O îta de yew per ra myanî xebatê TÖS (Sendiqayê Malimanî Tîrkiye) xebitiyeno û per bîn ra myanî wendoxan de karî siyasî keno, persanî kurdan ser, persanî mintîqa ser semîneran dûno. O nê karanî-xo ver cuntaye 12 Adar 1972 ya pey tepîşiyeno û erziyeno hepisxane. La yew mudet cuwa pey serbest veradiyeno.

Remezan Adiguzel 1972-78 de verî dewanî Çolîg de, cuwa pey zi zerrê Çolîg de malîmê keno. O Çolîg de awan kerdişî TÖB-DER de ca geno, heta qefilnayişî TÖB-DER îdare de ca geno. Remo nê serran de 2 gure ra geriyyeno,

yew ray surgun şî Erzurum Başkale û zay ray tepîşîya û hepîxane de mend.

Remo bi xo nuseno ke ey 1975-76 de hereketa Riya Azadî sinasnaya û myanî na hereket de ca giroto. Remo 1975 pey sey yew şoreşger û sey yew mîlîtanî hereketa Riya Azadî Çolîg de zaf aktîf kar keno. Riya Azadî namê yew kovar bî û na Kovar Partiya Sosyalîsta Kurdistanê Tîrkiye (PSKT) vêtene. La der-dorî na kovar sey hereketa Riya Azadî amenî sinasnayîş. Remezan Adiguzel eynî wext de komîtê Çolîg ê PSKT de zi ca girotiyen.

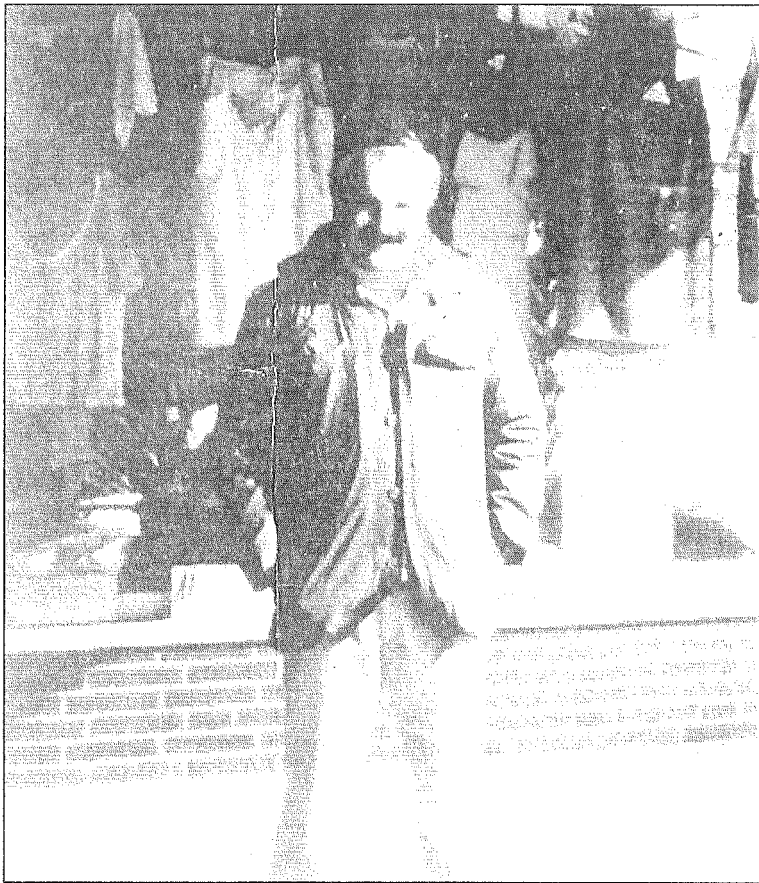
Remo Çolîg de zaf aktîf yew şoreşger bi, piyerê şarî Çolîg o sinasnayn, piyerê çalakîyanî gel de, çalakîyanî verba faşîzm de o vernî de bi. Remo hem zaf aktîf, însano ke bê

ters, fedekar, bi sabir û wahaî metanet bi, hem zi zaf mutevazî bi. O tim û tim myanî şar de bi, şînî qehwe de hemalana nêştênî rue, meydanî dewar de dewijana sohbet kerdîyenî. O karkera karker, hemala hemal, dewija dewij bi. Remo Xarpiyet, Çolîg, Pali û Depi de zaf populer bi, o hetî şar ra zaf hol amênî sinasnayîş û heskerdîş. O xortanî sey ma re yew îdol bi.

Mi Remezan serê 1978 de diy, ma halî aktuelî o wext ser sohbet kerd. Vîjnayîşî belediya ê 1977 de Xarpiyet de yew grûbê ebukatan CHP ra îstîfa kerdib. Bi însiyatîfî PDKT kurdan yew Ebukat samedî serektiye belediyeya nîşan dabi. Remezan Xocê va, ma Mala M. ramiyecnany hêna hol bînî, Mala M. sexlem yew welatper o. Ez binê heyret menda, çimkî yew însano sosyâlîst yew Mala tercihî yew Ebukat kerdîyen. Na hol meyecnena ra ke samedî Remo ya welatperwerê vernî her çî de bî.

Derheqî Remo de Çolîgij Nihat Elçî îna vûno:

“Yeno mi vîr Remo şînî çopçuyan hetî, înan ra vetîyen dê o gezî xo bîdî mi, ma pîya cade pak kerî. Şarî Çolîg huyayn vatîyen; hala hala

hê biewnî malim o, la şîno bi çopçiyana rayer keno pak. O cuwa pey pa çopçiyana şînî çayxane de niştênî rue, înan de sohbet kerdîyen. Embazî ey merdimanî wendeyan ra zaf dewijî, karkerî û însanî feqîr bî. O rid ra miyanî şar de zaf tesîr ey bi, zaf merdim pê xebatê ey meselay Kurdistan hîşar bî. La çî heyf ke bi destî kurdan ame kîştîş. Merdim sey Remo ganî bi destî kurdan ra nêamenî kîştîş. Remo zaf mîletê xo ra heskerdîyen. Yew hesap ey çînîyeb, dehway pilîtye te de çînîyeb.

Remo Çolîg de zaf aktîf yew şoreşger bi. Çewlîg de verba faşîstan, verba Emniyet mudurî, verba polesan tim û tim koxe kerdîyen. Yew ray ma pîya gerîyayî zerre.

Ey Emniyet mudurî ra va; ez îta re vecîya-ya ez to bena kue.

Emniyet mudurî va: ti qey qicanî mi, cînî mi nêbenî kue, ti mi benî kue?

Ey va: Ti suçdarî, qicî to û cînî to bê suçî, ez to bena kue.

No emniyet muduru dewê Palî Seraçur ra bi. O her tim çarşû de qerayn vatîyen: Keye ma ra kes bi emir Hûmay nêmerdo, yan ez şîma kişe-

na, yan zi şîma mi kişenî. Ey û Remo tim çarşu de koxe kerdîyen”.

Rid xebatê xo yê siyasî û populerê xo ra Çolîg de 1980 ya ver hîrê ray faşîstan waşt Remo bikişî, la nêşkayî ey bikişî. Faşîstan yew ray bomba eşt keye ey, di ray vernî ey birna, la o dümê înan ra xelisiya.

A roja ke Îdrîs Ekîncî kişiya hendê 15 şoreşgerî tepîşîyay bî, nezaretxane de bî. Nê 15 kesan ra yew zi Remezan bi.

1978 de Çolîg de înstutuyî malimê (Egitim Enstitusu) bin kontrolî faşîstan de bi, şoreşgerî nêşkaynî şuerî mekteb. Remezan û 5 embazanî xo tayînî xo vet no mekteb û yew wexto kilm de înstutuyî malimê koti welatparezan dest. La yew mudet cuwa pey walî Çolîg tayîn Remezon Adiguzel îptal kerd.

Remezan Xoce 1978 de şîno esker. O esker de zixebatê xo rûmneno, îta de zi o xortanî kurdana alaquadar beno, înan keno şoreşger. Esker de bi sucî parçekerdişî tirkîya û endambiyayîşî rexistina nêmitkî Remo dûnî mehkima.

O wext ke teskerê geno yeno keye MIT, milî Egîtîm û sikiyonetîm piya yew rapor kenî hedre. Î ta de yeno nuştîş ke no kes nêşkeno daîreyanî hukmat de kar bikero. No qede Remo malimê ra erzenî.

Wext ke sikiyonetîm îlan beno komîteyî PSKT ê Çolîg xo ûnceno kueyan. Roja ke darbe beno (12 elûl 1980) leşkerî erzenî keyê Remo ser , la ey keye de nêvînenî. Cuwa pey Remo zerrê Çolîg de tepîşyeno. Leşker û polîsî tirkî 9 roj îşkence kenî Remo, la o qet yew sir zi nêdano. Îşkencekar tehmîn kenî ke o merdo, ey caverdenî. Remo naray zi serbest verradiyeno.

Remo serbest verradayîş xo ya pey bi emirî partiye xo şîno kurdîstana rojhelat û îta de hîrê serî maneno. Remo kurdîstana rojhelat de zi hem samedî embazanî xo ya beno emsal yew şoreşger, hem zi myanî şar û peşmergeyanî kurdîstana rojhekat de zaf yeno heskerdiş.

Remezan Adiguzel 1983 heta roja şehîdîyayîşî xo almanya de bajarî Hannover de nişeno rue. O almanya de zi myanî KOMKAR de ca geno û xebtaê xo îta de zi rûmneno. Ê serran almanya de bi hususî zi Hamburg, hannover û Bremen de şarî Çolîg, Pali û Depî zaf bi. Zafê înan zi Hamburg de bahçeyan de xebitiyanî. Remezan eynî Çolîg îta pilê nekerdiyen, o şînî bahçeyan nê xortana nêştênî rue û persa kurdîstan ser înan de sohbet kerdîyen. Yanî Remo almanya de zi myanî şar de waharî tesîro gird bi.

Xo ra sebebî kişîşî ey yo gird na populerê ey bî, çimkî o hetî şar ra zaf amenî heskerdiş.

Remezan Xoce nê serranî peyinan de hetî Apociyan re zaf tehdît girotiyen. No rid ra ey 27 adar 1987 de yew name nuştî. No name hîrêripelo, la ez wazena ti re çend pasajan îta de bidî.

“Eger ez bi destî yew maşa ya biyerî kişîş, ez şarî xo re wazena ke bê ters û bê xof her tim raştîye biqêro

Mi wext ke 1967 de Xarpiyet de lîse de wendiye, Barzanî verba kolonîstan şer kerdîyen. Myanî kurdan de tayê mala, Şêx û tacîran de hêşî welatperwere bî. No dem de ez zi dîndar yew xort biya û mi no wext de hêşî welatperwerê nas kerdî. Heta ewro zi ez o adirî welat-heskerdişî zerrê xo de queri kena. Ez cuwa pey biya sosyalîst, la mi diy ke dîndarê samedî welatperwereya engel niya.

Mi wext ke Çolîg de malimê kerdîyen, ez çend ray geriyaya zerrê nêzûna, la yew ray ez serbest verradiyaya ameya TÖB-DER. Wext ke ez TÖB-DER de biya, faşîstan pa polîsana eşt ma ser. Ma ziwar polîs û faşîstan berd, ma ê kerdî vila. Ez tepîşiyaya, ez hama keyê xo nêşîbiya, ez hjêna şîya Hepîsxane.

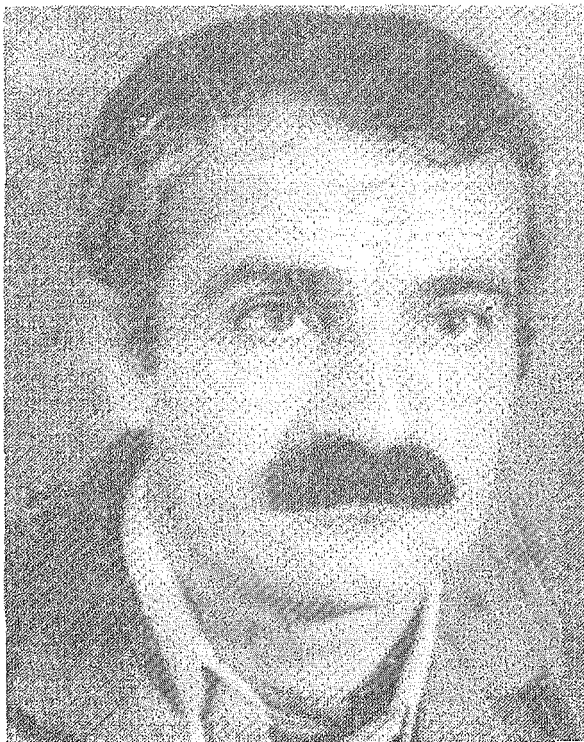
Wext ke sikiyonetîm niya rue komîteyî TKSP ê Çolîg xo ûnt serî kueyan. Ma kue de raştî Apociyan amê. Înan va ke biyêrenî ma piya verba cunta şer bikeri. Ma va ke hol beno, la şîma tim vatiyen, bê ma piyerê fraksiyanan xayîn î. O wext na qalê xo tepiya bigeriye.

Ez her tim verba şerî biratiye veciyaya, heta nika mi qet pîrnîkê yew şoreşgerî guên nêkerda. Ez newazena kurd yew bînan bikişî. La no demo peyî Apociyan hanc dest ci kerd welatperweran ser teror rûmnênî, xortanî safan xapînenî şawênî ma ser. Burjuvaziya kolonyalist ya Tirk wazena kurd yew bînan bikişî. Rojnameyî T.C, ajansî emperyalîst, BBC propaganda-yî Apociyan kenî. Ê wazenî hereketa kurd bi-ancî na xeta xelet û îta de bifatisnî.

Yew ser cuwa ver Apociyan vernî mi birna, ez kuaya. Ê myanî şar de vûnî ke Ali Hoca heqaretî şehîdan keno (îta de qesit Mehmet Karasungur o). Mehmet Karasungur can.cîger dostî mi bi. O wext ke bi Apocî zi embazê ma rûmit.

Myanî Apociyan de zi zaf însan tersan ra nêşkenî vacî ke kerdinê ma xelet î. Kam ke vaco sey Resul Altinok yeno kişîş. Resul Altinok Çolîg de Apociyo verîn bi. Piyerê Apociyan Resul ardî Çolîg. Xeta ma verba xeletîye nêvecî, ma nêşkenî şoreşî kurdîstan re hizmet bikeri.

ALÎ HOCA

RAMAZAN ADIGÜZEL

1.1.1950 - ...

**APOCU AJAN-PROVAKATÖRLERCE KATLEDİLDİ
ANISINI MÜCADELEMİZDE YAŞATACAĞIZ!**

Düşmentîye KKDK, Rîzgarî, Devrimci İşçi, he-
ta piyerê şoreşgeranî Kurd û Tirk wazîfeyî Ev-
ren, Ozal û tekelan o.

Serranî 1977-78 de Çolîg de Faşîst, polîsî
Çolîg û fermandarî cendirman piya xebitîyayn.
Wext ke şar mehla ra şînî çarşu, polîs ma kon-
trol kerdiyen, la faşîst nêamenî kontrol kerdiş.
A roj faşîstan erîş ardiyan ma ser. La hûnc ma
verba faşîstan tedbirî xo girotiyen. O wext zi,
ewro(1987) zi ez xo emniyet de nêvînena. Ez
serranî 1980-83 kurdistan de peşmergê biya, la
mî xo emniyet de hîs kerdiyen. Düşmeni ma ko-
lonyalist bî, la çekî ma destî ma de bî, ma verba
înan xo querî kerdiyen.

Ewro roj Apocî ma mecburî koxe kenî.
Ma nêwazenî Apociyana koxe bikeri. Ma zûnî
ke no koxe de fayde kolonyalistan esto. Ez nê
wazena Apociyan bikişî, nê zi wazena hetî înan
ra biyerî kiştîş.

Ma verba T.C şer kenî. Armancê mi xelas-
biyayîşî şarî min o. Eger ez yew roj bi destî yew

maşa biyerî kiştîş, ez şarî xo re wazena
ke bê ters, her tim raştiye vaco.
Biciwiyo kurdistan azad û demokratîk”

Çi gune ke tehmînî Remezan Adi-
guzel raşt veciya. O 3ê gûlan 1987 de
bajarî almanya Hannover de ame kiştîş.
Çend serî cuwa pey qetilkarî Remo tepi-
şiya û pa sey Ali Haydar Kaytan, Dûran
Kalkan çend serkaranî PKK ya Düssel-
dorf de ame mehkima kerdiş. Penî meh-
kima îspat bi ke no merdim Ramazan
Adiguzel kiştî. Ey bi plankerdişa mer-
dim kiştîş ra cezaye muebet hepis girot.

Embazî Remo ê xortê Şoreş Zîrek na şî-
ira cyêrîn semedî embazî xo ya nuştî.

Gorî deza ê min Gorî

*Çiyayê Qirûcê bi mej û dûman e
Gundê sarican ket rewî guran e
Lacê Dimilî xemilandin
Bi ALA RENGÎN*

*Gorî lacê min gorî
Gorî mêrxasê min gorî*

*Geliye Mendo bi dar û ber e
Kevirê Sarican bi dar û ber e
Bêbextê milisan û çavsoran
Deza dane ber gulebaran*

*Gorî deza yê min min gorî
Gorî mêrxasê min gorî*

*Deştî Oxiyê bi dar û bî ye
Gundê Sarican li berwar e
Pêxasên çavsoran
REMO dan ber şeşagiran*

*Gorî REMO yê min gorî
Gorî mêrxasê min gorî*

*Bişewite xopana Hanowerê dîr e
REMO ê min kuştin bi şeşgulan e
Agir bikeve mala çavsoran
Û gellacê Roma Tirkan*

*Gorî REMO ê min gorî
Gorî mêrxasê min gorî*

Şoreş Zîrek

Son aylarda meydana gelen olaylara yönelik olarak Kürt kesiminden yapılan bazı açıklamaları, belge niteliğinde olduğu için yayınlıyoruz.

KOMKAR:Türkiye'ye Silah Vermek Onun Yayılmacı Politikasına Hizmettir

Son aylarda meydana gelen olaylara yönelik olarak Kürt kesiminden yapılan bazı açıklamaları, belge niteliğinde olduğu için yayınlıyoruz.

KOMKAR: "Türkiye'ye Silah Vermek Onun Yayılmacı Politikasına Hizmettir"
Sayın Angela Merkel,

Basında yer alan haberlere göre, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan, 25 Mayıs günü ülkenizi ziyaret edecek ve sizinle de bir görüşme yapacak.

Ülkenizde, siyasal ve ekonomik nedenlerle göç etmiş, yaklaşık bir milyon civarında Kürt yaşamaktadır. Bunların önemli bir kısmı aynı zamanda ülkenizin vatandaşlarıdır.

Kürdistan Dernekleri Birliği-KOMKAR, söz konusu Kürt göçmenlerin olusturduğu demokratik bir kuruluştur ve 27 yıldan bu yana faaliyet göstermektedir. Sadece Almanya'da değil, Avrupa'nın başka ülkelerinde de yaşamakta olan Kürtler, bizi arayarak, kendilerini ilgilendiren çeşitli konularda görüşlerini iletiyor, bilgi ediniyor ve istemlerini dile getiriyorlar.

Sayın Merkel,

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın ülkenizi ziyaret ettiği şu günlerde kamuoyu, Türkiye'nin evrensel hukuk normlarına uymayan, temel hak ve özgürlükleri ayaklar altına alan, baskıya ve şiddete dayalı politikasını ibretle izlemektedir. Türkiye, uygar dünyanın bir parçası olduğunu iddia ediyor ve AB'ye üye olmak istiyor. Ancak o, bu işin gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirmeye yanaşmıyor, adına "reform" denilen kimi göstermelik adımlarla dünyanın gözünü boyamaya çalışıyor. Kürt halkı, haklı olarak bu süreçte kendi sorununa

çözüm getirecek ciddi dönüşümler beklerken, ırkçı-şoven uygulamalar, baskılar, tehditler giderek artıyor.

Türk devleti, bugün hala da kendi sınırları içerisinde yaşamakta olan 20 milyonun üzerindeki Kürt halkını inkara devam ediyor. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı, bir süre önce Kürdistan'ın Diyarbakır kentinde Kürt sorununun varlığını kabul etmesine ve çözüm sözü vermesine rağmen, sonraki dönemde bu yönde herhangi bir adım atmadı. Kendisinden öncekiler gibi o da Ankara'ya döndükten sonra söylediklerini unuttu, üstelik tam tersi şeyler yaptı.

Türk devleti, dün olduğu gibi bugün de Kürt halkını potansiyel suçlu olarak görüyor, ona karşı şiddete başvurmaktan geri kalmıyor. Geçen ay Diyarbakır başta olmak üzere çeşitli Kürdistan illerinde yapılan gösterilerde, Türk güvenlik güçlerinin açtığı ateş sonucu, aralarında çocukların da bulunduğu

ondan fazla kişi öldü ve sorumlular hakkında da hiçbir yasal işlem yapılmadı. Üstelik kadın ve çocuklara ateş etme yetkisi bizzat başbakan tarafından verilmişti. Ne yazık ki AB'ye üyeliği konulan bu ülkede yaşanan bu katliama, ne AB, ne de ona üye ülkelerin yöneticileri gerekli tepkiyi göstermediler.

Yaşama hakkı dahil, temel insan hakları bir kez daha "stratejik çıkarlara" feda edildi.

Sayın Başbakan,

Bütün dünyanın izlediği gibi, Türkiye'de biri legal, diğeri illegal olmak üzere iki ayrı devlet var. Devletin temel politikasını belirleyen ve uygulamaya koyan güç, halk arasında "Derin Devlet" olarak da isimlendirilen bu illegal devlettir. Generallerin denetimindeki ırkçı-militarist kliğin yönettiği bu devlet, her türlü demokratik gelişmeye ve

ileriye yönelik gelişmeye karşıdır. Ne zaman Kürt halkının meşru haklarından söz edilse, devleti yönetenler, hemen terörden bahsediyor ve bunun demokratik adımlar atmaya engel olduğunu söylüyorlar. Kuşku yok ki bu gülünç bir ididir. Her şeyden önce Kürt sorunu

bir terör sorun değil. O, yer küremizde ulusal baskının en ağır ile yüz yüze bulunan bir ulusun özgürleşmesi sorunudur. Öte yandan, devleti yönetenler eğer samimi iseler, yasal sistemi değiştirir, baskı ve yasakları ortadan kaldırır, bunları uygulamaya koyar ve böylece şiddete uygun ortamı değiştirmeyi denerler. Buna hiç bir Kürt örgütü engel değil, isteseler de olamazlar. Ama Türk devleti bunu yapmıyor, çünkü çözümünden yana değil. Şiddet eylemleri, onun için sadece bir bahanedir.

Kaldı ki son dönemde, PKK'ye maledilen birçok terör eyleminin bizzat "derin devlet" eliyle gerçekleştirildiği ortaya çıktı. Şemdinli ilçesinde, halk bombalama olayını gerçekleştiren jandarma görevlilerini suçüstü yakaladı. Bu olayın iddianamesini hazırlayan Van Savcısı Ferhat Sarıkaya, generallerin de içerisinde bulunduğu devlete ait bir terör örgütünün varlığına ilişkin iddialara değindi. Ancak ilgili devlet kurumları, iddiaları araştıracaklarına, savcıyı görevden aldılar. Yine Kürdistan'da patlayan bombalarla ilgili olarak TBMM Araştırma Komisyonu'na bilgi veren üst düzey bir istihbarat görevlisi de aynı yöndeki görüşleri yüzünden işinden oldu.

Sayın Başbakan,

Son dönemde generaller insiyatifi tümüyle tekrar ele almış durumdadır ve şu an Kürdistan'da gerçek anlamda bir savaş hali var. Türk ordusu 250 bin kişilik bir askeri gücü bir süredir İran ve Irak ile olan sınır bölgelerine yığmış bulunuyor. Bu askeri yığının, ileri sürüldüğü gibi PKK sızmasıyla ilgisi yok. Yok, çünkü Türkiye'nin sözkonusu sınırlarında çok güçlü bir kontrol sistemi var. Kaldı ki PKK, sırf sınır bölgelerinde değil, yüzlerce kilometre içeride de rahatça eylem yapabiliyor. Basına da yansıdığı gibi, yığının hedefleri arasında, Kürdistan'ın İran ve Irak sınırları içerisinde kalan parçalarında yaşayan Kürt halkı önemli bir yer tutuyor. Kürt düşmanlığını meslek edinmiş Türk generalleri, Kürt halkının Irak'ta federe bir devlete sahip olmasını hazmedemiyorlar. İran'a yönelik muhtemel bir ABD ya da uluslararası askeri operasyon sonrasında, Kürt halkının temel haklarına kavuşmasını engellemek ve gerektiğinde ülkesini iş-

gal etmek, sözkonusu askeri yığının temel amaçları arasındadır. Baskı ve yasaklar yüzünden, özellikle de sınır bölgelerinde yaşam çekilmez durumdadır. Halk, bir kez daha göçe zorlanıyor.

Görüldüğü gibi, Türkiye'nin general damgalı politikası, tam anlamıyla Kürt düşmanlığı üzerine kuruludur. Aynı zamanda yoğun bir ırkçı-şoven propaganda ile beslenen baskı ve terör politikası, Türk ve Kürt halkları arasında, giderek artan bir gerilime neden oluyor. Türkler arasında Kürtlere düşmanlık duygularının günden güne arttığını, "Kürtleri topyekün yok etmek gerekir" eğiliminin güçlendiğini, kimi gizli odakların bu amaçla halk arasında sivil silahlı gruplar oluşturduğunu artık Türk basını açık şekilde yazıyor.

Sözkonusu ırkçı-militarist politika, aynı zamanda bölge barışına ve istikrara yönelik büyük bir tehdittir. Türkiye'nin şu veya bu gerekçe ile İran ve Irak Kürdistanı'nı işgal etmesi, bunun arkasından gelecek kaçınılmaz bir Kürt katliamının yol açacağı kaos ve gerilimin sonuçlarını tahmin etmek güç olmasa gerek.

Sayın Başbakan,

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Kürt sorunu bir ulusun özgürleşmesi sorunudur ve nihayi çözümü de politiktir. Her halk gibi, Kürt halkı da kendi kaderini belirleme hakkına sahiptir, öyle olması da gerekir. Ancak, bu düzeyde bir çözümü öngörmese de biz Kürtler, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasını destekliyoruz. Ancak bu iş için, Türkiye'yi yönetenlerin göstermelik "reformlarla" kamuoyunu aldatmak yerine, Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirecek ciddi ve kalıcı adımları atmaları gerekir.

Terörle mücadele adı altında, devlet terörünü daha da ağırlaştıracak çabalar son bulmalı.

Kürdistan'da askeri operasyonlar durdurulmalı, işgalci orduya bağlı sınır bölgelerindeki birlikler derhal geri çekilmeli, sınırın ötesinde yaşayan Kürt halkına yönelik tehditler bir daha gündemde yer almamak üzere sona erdirilmelidir.

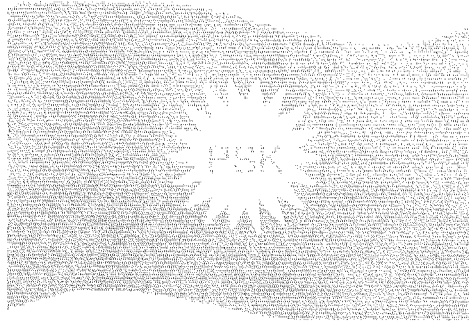
Türkiye'nin izlediği saldırgan ve milliyetçi politika, onun yayılmacı emelleri, bu ülkeye silah vermenin yanlışlığını bir kez daha ve bütün çıplaklığıyla göz önüne sermektedir.

Sorunun, hem kişi olarak sizin ve hem de hükümetinizin gündeminde gereği gibi yer alacağını umarız.

En içten saygılarımızla.24.05.2006

KOMKAR Genel Yönetim Kurulu

“Aynı Filmi Tekrar Seyretmek İstemiyoruz”

“Danıştay’a yönelik silahlı saldırı sonrasında “28 Şubat Süreci”ni anımsatan manzaralar yaşanıyor.

Tutucu, ırkçı, şoven ve militarist güçler, Şemdinli olayları sonrasında başlattıkları saldırılarını, Danıştay olayından sonra artırdılar.

Geçmişte yaşanan Hizbullah deneyinin de gösterdiği gibi, Danıştay üyelerine çekilen tetiği tutan elin amacı ve siyasi kimliği ne olursa olsun, eylemin arkasında bu güçlerin olduğuna kuşku yok.

Diktatör, “laik”, militarist ve kemalist yapıyı koruyup güçlendirmeyi, AB sürecini engellemeyi, bu süreçte gerçekleştirilen kısmi reformların hayata geçirilmesini önlemeyi ve sınırın her yanındaki Kürtleri korkutup sindirmeyi amaçlayan saldırıların hedeflerinden biri de, AKP hükümetidir.

AKP hükümeti ise, özgürlük ve barış yanlılarının, ilerici ve demokrat güçlerin uyarılarına kulak asmayarak AB karşıtları ve militarist güç-

lerinin tüm istemlerini bir bir yerine getirdi; en son yeni Terörle Mücadele Yasa Tasarısı’nı Meclis’e sevketti.

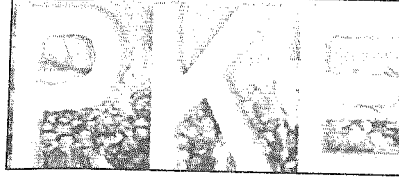
AKP hükümeti, son gelişmelerden ders çıkartıp ırkçı, şoven ve militaristlerin ekmeğine yağ sürmekten vazgeçmeli, yasalaşması halinde ülkeyi boydan boya zındana çevirecek olan TMY’yi geri çekmelidir. Demokrasinin sınırlarını genişletecek, toplumda var olan gerilimi azaltacak, Kürt sorununa çözüm yolunu açacak adımları atmalıdır.

Aynı filmi görmek istemeyen Kürt, Türk ilerici, yurtsever, devrimci demokratik güçler, özgürlük ve barış yanlıları, ırkçı, şoven, militarist, statükocu ve “otoriter-laik” güçlerin saldırılarına karşı birlikte seslerini yükseltmelidirler.

Bu saldırıların temel hedeflerinden birisinin Kürt halkı olduğuna kuşku yok.

Bu nedenle Kürt yurtsever güçlerini bir kez daha el ele vermeye çağırıyoruz. 19 Mayıs 2006
PSK - Kürdistan Sosyalist Partisi

Avrupa Kürt Platformu'ndan Başbakan Erdoğan'a ve TBMM Başkanı Arınc'a mektup

Avrupa Kürt Platformu'ndan
Başbakan Erdoğan'a ve TBMM Başkanı Arınc'a
mektup

Sayın Recep Tayyip Erdoğan,
TC Başbakanı
Sayın Bülent Arınc,
TBMM Başkanı

Geçmişte de olduğu gibi son dönemde de, "te-rörle mücadele" savıyla Kürt halkının Ulusal, Demokratik hak ve özgürlüklerine yönelik artan saldırıları kaygıyla izliyoruz.

Türkiye Cumhuriyeti ordusunun, özellikle Güney Kürdistan sınırındaki askeri operasyon-larını, bölgede tedirginlik yaratan ve Kürt sorunun çözümüne ilişkin militarist alternatifi öngören ve "tampon bölge" yaratmayı tehlikeli bir girişim olarak değerlendiriyor ve bir an önce ordunun, bölgeden güçlerini geri çekmesini talep ediyoruz. Kürt sorunun çözümü her şeyden önce Kürt halkının varlığının kabullenmesiyle başlar. Bu sorunun çözümü konusunda 'inkar politikasından' ziyade, demokratik yöntemleri sonuna kadar denemenin halklarımızın yararına olduğuna bir kez daha dikkatinizi çekmek isteriz.

Bu bağlamda, Diyarbakır'da kendi demokratik istemlerini dile getirerek bir yürüyüş yapmak istedikleri için tutuklanan İbrahim Güçlü, Zeynel Abidin Özalp ve Sedat Ogur'un bir an önce serbest bırakılmalarını talep ediyoruz.

2006.05.08

Platforma Kurdên Li Ewrûpa - PKE

Avrupa Kürt Platformu – PKE

Yürütme Komitesi

Aziz Alis (aziz_alis@hotmail.com)Dönem

Sözcüsü,Davut Kurun (d.kurun@hotmail.de)

Sekreter,Fetah Timar (fetimar@hotmail.com)

Mali sekreter

Avrupa Kürt Platformu, aşağıda adı geçen Kurum ve Kuruluşlardan oluşmaktadır :

1- Avrupa Kürd Platformu –Kuzey / PNK- BA-KUR:

Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Partisi –PA-DEK

Kürdistan İslam Partisi- PİK

Kürdistan Sosyalist Partisi-PSK

Kürdistan Sosyalist ve Demokratik Örgütü-RSDK

Kürdistan Kurtuluş Partisi- (PRK-Rizgari)

Kawa – Devrim Partisi

2- Avrupa Kürd İnsiyatifleri / İKE – İnsiyatif :

Danimarka Kürd İnsiyatifi – İKD

Fransa Kürd İnsiyatifi - İKF,

İsveç Kürd İnsiyatifi –İKS

İsviçre Kürd İnsiyatifi İKS_w

3- Avrupa Demokratik Kitle Örgütleri /DEM KURD:

Kürd Topluluğu (Giessen), Almanya Kürd Topluluğu-Köln,

Kürdlerin Sesi –Duisburg, Heykar-Almanya, İVK (Mainz),

Kürdistan'da Uluslararası İnsan Hakları Derneği-Almanya,

Kürdistan Dernekleri Birliği-KOMKAR-Almanya,

FKKS Kürdistan Dernekleri Federasyonu- İsveç,

Kürd Kütüphanesi – İsveç, Kürd Derneği- Belçika,

Kürdistan İşçileri Kültür Derneği-KOÇ-KAK,

Kürdistan İşçi Derneği – Avusturya,

Kürdistan İşçi derneği –Danimarka, Kürdistan

İşçi Derneği –İsviçre,

Kürdistan İşçi Derneği Fransa, Kurdish Advice Centre (Büyük Britanya),

XOYBUN-Berlin, XOYBUN-Danimarka, Kürdistan

İşçileri Birliği- Hollanda,

Kürd Evi –Bremen, Kürd Evi – Lübek, Kürd Evi

- Paris

ÇIRA Kültür ve Sanat Derneği:

Joost Lagendijk ve Gerd Greune birer rapor sundu

ÇIRA Kültür ve Sanat Derneği Başkanı Nevzat Karakeçi'nin Joost Lagendijk ve Gerd Greune'e , sunduğu rapor

ÇIRA KÜLTÜR VE SANAT DERNEĞİ

Diyarbakır' da 24.05.2005 tarihinde tüzel kişilik kazanan ÇIRA Kültür ve Sanat Derneği, daha çok Kürt dili, kültürü ve sanatını geliştirmeyi yakın hedef olarak önüne koymuşsa da dünya kültür ve sanat değerlerini de sahiplenerek, korumayı uzak hedefleri arasına koymuştur.

ÇIRA Kültür ve Sanat Derneği olarak, Kürt dilinin gelişimini sağlamak, Kürtçe dil ve öğrenim kursu açmak, açılanlara yardımcı olmak, Kürt dili, edebiyatı, sanatı, folkloru, şiiri, tiyatrosu alanında çalışmalar yapmak, yaptırmak, Kürtçe isim toplamak, yerleşim birimlerinin Kürtçe isimlerini araştırmak, Kürtçe sözlük ve antoloji çalışmalarını yapmak, Kürt müziği üzerine araştırmalar yapmak ve sonuçlarını yayınlamak gibi hedeflerimiz var. Çağdaş, katılımcı ve çoğulcu demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerini benimsiyor, çalışmalarımıza ve karar süreçlerimize bu anlayışı egemen kılmayı, üyelerimizi de bu çerçevede eğitmeyi hedefliyoruz. Bu gün üzerinde yaşadığımız topraklar, pek çok uygarlığa beşiklik etmiştir. Gelip geçen, istilacıları saymazsak Kassiler, Subariler,

Huriler, Mitanniler, Urartular ve daha pek çok uygarlık ya bu topraklarda filizlenmiş, ya da bu bölgede uzun süreler egemen olmuştur. Bugünümüzün şekillenmesinde önemli izler bırakmışlardır...

Dilimiz, kültürümüz, geleneklerimiz ve inançlarımızda onların izlerini buluyoruz. Kürt kültürü; bu topraklarda yaşayan, egemenlikler kuran uygarlıkların sentezinin bir sonucudur.

Türkiye'yi yönetenler, yıllar boyunca Kürt sorununun ismini anmayı bile men ederek, bir asayiş sorunu olarak göstermeye çalışmış ve çözüm yolunu da güvenlik güçlerine havale etmeyi seçmişlerdir. Son yirmi yılda ise Kürt sorunu PKK ile özdeşleştirilerek, iç ve dış kamuoyuna bir 'terör' sorunu olarak yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu şekilde Kürt halkına karşı izlenen baskı ve inkar politikalarına bir meşruiyet kazandırılmak istenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti başta Türkler ve Kürtler olmak üzere bu topraklarda yaşayan tüm halkların ortak çabasıyla kuruldu.

Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. Ancak, Kürtlere verilen sözler tümünden inkar edildi. En temel hak ve özgürlükleri, varlıkları yaşadıkları ülke Kürdistan, dili, tarihi ve kültürel hakları inkar edildiği gibi, Kürt ve Kürdistan bir " sorun" haline getirildi.

Oysa Türkiye'de Kürt sorunu, rejimin uygu-

ladığı red ve inkar politikalarının bir ürünüdür ve kökeni TC'nin kuruluş günlerine dek uzamaktadır.

Geçmişten bu yana Kürtlere karşı uygulanan baskı ve inkar politikaları, 1980 Askeri cuntasından sonra da ağırlaşarak devam etmiştir. Özellikle PKK'nin 1984 yılında başlattığı silahlı eylemlilikler, yönetimin eline, yıllardan beri süregelen baskı ve yok etme politikalarını katmerleştirilmiş bir şekilde hayata geçirme fırsatını verdi.

Mevcut yönetim, PKK'nin eylemlerini bahane ederek, son 20 yıllık süreçte Kürtler'in yaşadığı coğrafyayı, yıkım politikasının hedefi haline getirdi.

Cumhuriyetin kuruluşundan hemen sonra çıkarılıp da ama bir türlü hayatta geçirilemeyen Mecbur-i İskan vb kanunlar, PKK'nin eylemleri bahane edilerek hayatta geçirildi. Rejimin izlediği zoraki göç ve sürgün politikaları ile Kürt coğrafyasını demografik yapısı bozuldu, binlerce köy ve kasaba yakılarak boşaltıldı, burada yaşayan dört milyon dolayında insan yerinden yurdundan sürgün edildi.

Son birkaç yılda AB ile uyum çerçevesinde yapılan kimi düzenlemelere rağmen, Kürt sorunu konusunda izlenen inkar politikası esas olarak terk edilmemiş, Kürt halkının varlığı hala resmen tanınmış değil. Atılan kısmi adımlar, Avrupalı dostların gözünü boyamaktan öte bir şey değil.

Kürt sorunu, Türkiye'nin bir bütün olarak gelişmesini ve demokratikleşmesini frenleyen – engelleyen ve çözüm bekleyen en öncelikli sorunudur.

Kürt sorunu, on yıllardan beri olduğu gibi halen Türkiye'nin çözüm bekleyen en öncelikli sorunu olarak varlığını korumaktadır. Ama aynı zamanda ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, tarihi ve jeopolitik boyutları olan ve bir çok (Türkiye, Irak, İran, Suriye gibi) ülkeyi ilgilendiren komplike bir yapıya sahiptir. Sorununun bu tarzda konulması çözüm çabaları için son derece önem taşır.

Bilindiği gibi, birinci dünya savaşından sonra söz konusu devletler, bu coğrafyada yaşayan Kürt Halkının ve etnik grupların dilini, kültürünü ve bütün tarihi değerlerini, sistematik olarak yok etmek için ciddi baskı ve asimilas-

yon politikaları uygulamışlardır. Bu baskılar sonucunda bir çok halkın ve etnik grubun dili ve kültürü yok edilmiştir.

Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte hazırlanan 1924 Anayasasına yerleştirilen özel kanunlarla geliştirilen baskı ve asimilasyon politikaları, had safhaya ulaşılmıştır. Rejim, söz konusu özel kanunları da arkasına alarak, 80 yılı aşkın bir süredir bu coğrafyadaki bütün dil, kültür ve tarihi değerleri, sistemli projelerle eritme noktasına getirmiştir. Öyle ki; Bu coğrafyada orijinal isimleri değiştirilip, yerine yerel kültürden uzak ve hatta çoğu, komik ve yapay olan isimlerle adlandırılan 20'ye yakın şehir, 200'e yakın ilçe, yüzlerce kasaba ve nahiye ve 10 bini aşkın köy ve mezra gibi yerleşim alanlarının yanı sıra 10 binlerce dağ, nehir, ova, göl gibi coğrafik yerler bulunmaktadır.

(Türkiye'deki Kürtlerin yaşadığı coğrafyada orijinal isimleri değiştirilen bir kısım İl ve ilçelerin orijinal ve yeni isimleri EK-1 de gösterilmiştir. EK-2 de ise Diyarbakır iline bağlı Lice ilçesinin bir kısım köylerinin orijinal ve yeni isimleri gösterilmiştir.)

Ne acıdır ki, çoğu insan için hiç bir anlam ifade etmeyen, bir taş parçası, herhangi bir kapacak, yada bir harabeyi bulup, çıkarmak için sarf edilen onca emek, onca para ve koruma altına almak için tahsis edilen özel yerler, müzeler ve biçilen değer, bazen milyon dolarları buluyor. Ama diğer yandan da dünyanın gözü önünde yok edilmeye çalışılan bin yılların kültürel değerleri, milyonlarca insanın konuştuğu dil ve binlerce yıllık tarih var.

Bilindiği gibi, AB Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) 26 Nisan'da gerçekleştirdiği toplantıda, taraması tamamlanan ve AB Komisyonu'nun yayımladığı değerlendirme raporu ile Eğitim ve Kültür faslında fiili müzakerelere başlama kararı aldı. Alınan bu karar doğrultusunda AB Daimi Temsilciler Komitesi'nin söz konusu müzakereler sürecinde Kürt Halkı'nın dil ve kültürel istemlerini de göz önünde bulundurmalı ve Türkiye'yi Kopenhag Kriterleri'ne uymaya zorlamalı. Aynı zamanda bu alanlarda faaliyet gösteren Kürt kurumlarını, müzakere sürecine dahil etmek gerekir. Aksi halde Kürt halkı, ikinci bir 'LO-ZAN' ile karşı karşıya kalacaktır.

Kürt Sorununun Çözümü kapsamında Kürt dili, kültürü ve tarihi üzerindeki baskıların son bulması, gelişimi önündeki engellerin kaldırılması ve Türkiye'nin AB Standartlarına erişmesi için asgari olarak, kısa vadede şu adımların atılması gerekir;

- Toplumun gelişimi önünde engel olan 1982 militarist Anayasası yerine Kürt kimliğini tanıyan, Kürt dili, kültürü ve tarihini güvence altına alan yeni, demokratik, çoğulcu ve evrensel hukuka uygun bir anayasa yapılmalıdır.
- Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde - temel eğitimden üniversiteye kadar- eğitim dili Kürtçe olmalı, diğer bölgelerde de Kürtçe seçmeli ders olarak okutulmalı.
- Kürtçe radyo ve televizyon yayını için bütün sınırlandırmalar kaldırılmalı ve Kürtçe yayın devlet tarafından desteklenmeli.
- Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, kamusal alanda Türkçe'nin yanı sıra Kürtçe de kullanılabilmelidir.

- Kürt dilini, tarihini, kültürünü araştıran devlet destekli kurum ve enstitüler oluşturulmalı.

-Sistemli olarak isimleri değiştirilen ve isimleri yok olmakla karşı karşıya bulunan 10 binin üzerinde şehir, ilçe, kasaba ve köy gibi yerleşim yerlerinin, coğrafik alanların (dağ, nehir, ova, göl gibi yerlerin) Kürtçe ve diğer (Ermenice, Süryanice, vb) dillerdeki orijinal isimler iade edilmeli.

- Kürt kimlikli ve Kürtçe isimli siyasi parti, dernek, vakıf, sendika, kulüp, meslek odası gibi kuruluşların kurulması serbest kılınmalı, faaliyetlerinde Kürtçe dilini kullanmalarının önündeki hukuki ve fiili engeller kaldırılmalıdır.

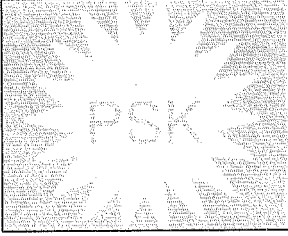
ÇIRA KÜLTÜR VE SANAT

DERNEĞİ BAŞKANI

NEVZAT KARAKEÇİ

ADRES:Gevran cad. Öğretmenler Sok.-İpsan
4 Apt. _ Ofis/ Diyarbakır-Tel: 0412 2240268
E-mail: cirahuner21@hotmail.com - cirahuner21@yahoo.com

PSK: Yaşasın 1 Mayıs

“İşçiler, emekçiler, yurtseverler ve barışsever insanlar; Bir kez daha, emeğim bayramı, 1 Mayıs'ı kutluyoruz.

Bir kez daha, baskısız, sömürsüz, adil bir dünya özlemimizi haykırıyoruz.

Tüm dünyada egemen olan ve sınırsız kâr hırsıyla dünyayı küresel felaketlerin eşiğine taşıyan sermaye düzeni, bu gün de açlık, sefalet, işsizlik, eşitsizlik, savaş; özetle acı üreten bir sistem olarak varlığını sürdürüyor.

Kapitalizmin egemenliği altındaki dünyamızda, dizginlenemeyen kar hırsı nedeniyle büyüyen, küresel ısınma başta olmak üzere, ekolojik sorunlar nedeniyle doğal hayat ve yaşam tehdit altındadır.

Uzun mücadeleler ve ağır bedellerle emekçilerin kazandıkları tüm kazanımlar, özellikle Sosyalist Sistem'in çökmesinden sonra, kapitalizmin zafer sarhoşluğu ile gerçekleştirdiği saldırılar ile tehdit altında..

Dünyada pek çok yerde olduğu gibi bölgemizde de halklar, kapitalizmin sömürsünün yanı sıra statükocu, gerici, ırkçı, sömürgeci rejimlerin-devletlerin; en temel hak ve özgürlükleri dahi ayaklar altına alan, ulusal baskı ve soykırım tehdidi altında.

İşçiler, emekçiler, tüm ilerici güçler bu tehditlere karşı dayanışmayı ve mücadeleyi yükseltmelidir.

Tehdit altında olan halklardan biri de Kürt halkıdır.

Ülkemiz Kürdistan'ı aralarında paylaşan, halkımızın en temel hak ve özgürlük taleplerini şiddetle bastıran sömürgeci devletlere karşı mücadeleyi ve dayanışmayı yükseltmek, başta Kürt emekçileri olmak üzere bölge haklarının ve tüm dünyanın emekçilerinin önceliği ve görevi olmalıdır.

Başta Halepçe olmak üzere kitlesel katliamlar ve enfallerle ayakta durmaya çalışan Irak'taki Saddam rejimi yıkıldı. Baskı ve katliamlar da rejimi ayakta tutmaya ve kurtarmaya yetmedi.

Irak yeniden yapılanırken Kürdistan Federe

Bölgesi'nde Kürt halkı özgürce kendi geleceğini inşa ediyor.

Ülkemiz Kürdistan'ı aralarında paylaşan Türkiye, İran ve Suriye sömürgeci rejimleri, her fırsatta Güney Kürdistan'a müdahale etmek için fırsat kolluyor ve kendi sınırları içindeki halkımızın özgürlük taleplerini zorla bastırma politikalarını sürdürüyorlar.

Türkiye'de de rejim Kürt sorununun çözümünü yolunda en ufak bir adım atmaya yanaşmıyor. Geleneksel ret – inkar ve imha politikasını sürdürüyor. Bütün barışçıl demokratik kanalları tıkıyor.

Türk ordusu bir kez daha Türkiye-Irak-İran sınır üçgeni başta olmak üzere, Kürdistan'a askeri birliklerini yığıyor.

Çeşitli provokasyonlar eşliğinde “Yeni Terörle Mücadele Yasası”nı çıkararak, şovenizmi ve militarizmi tırmandırarak içeride gelişen özgürlük ve demokrasi mücadelesini ezmeye, Güney Kürdistan'a göz dağı vermeye, fırsat bulması halinde PKK'yi bahane ederek sınır ötesi operasyonlar yapmaya hazırlanıyor.

Rejim Irak'ta-Güney Kürdistan'da başaramadığını belki de ABD-İran çekişmesini fırsat bilerek, İran'da, Doğu Kürdistan'da başarmayı hedefliyor.

Statükonun devamı için çabalayan rejim böylece AB'ye üyelik sürecini ve demokratikleşmeyi de frenlemeye çalışıyor.

Elbette bu çabalar boşunadır.

Halklara acı ve yıkım veren bu rejimlerin kirli ve baskıcı politikaları ömürlerini uzatmaya, tarihin akışını değiştirmeye yetmeyecektir.

Gericici,sömürgeci rejimlerin sonu da Saddam'ın sonunu aratmayacaktır.

Baskısız ve sömürsüz, adil bir düzen elbette kurulacaktır.

Bölge halkları da Kürt haklı da er geç özgürlüğüne kavuşacaktır.

Bu her şeyden önce emekçilerin, halkların, ilerici, hümaniter güçlerin dayanışması ve mücadelesiyle gerçekleşecektir.

Yaşasın Halkların Kardeşliği!

Yaşasın İşçilerin, Emekçilerin Birliği ve Dayanışması!

Yaşasın 1 Mayıs'ı!”

Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK)

Kemal BURKAY

YENİ

Adım Adım Özgür Kürdistan

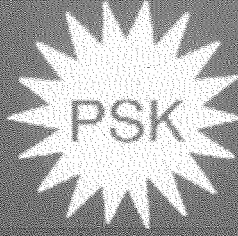
DENG
Yayınları

KEMAL BURKAY'ın
“ADIM ADIM ÖZGÜR KÜRDİSTAN”

isimli gezi, gözlem ve inceleme kitabı

DENG Yayınları'nda çıktı

Çözüm Sınırların Öte Yakasında Değil!..

Türk Ordusunun Güney Kürdistan'a Müdahalesi-
ne Hayır!..

Türk Ordusu, Güney Kürdistan'a müdahale ama-
cıyla Irak ve İran sınırına görülmemiş boyutlarda
askeri yığınak yapıyor.

Gerekçe bu kez de aynı: "PKK terörünün kökünü
kazımak."

Oysa Türk devleti, 1983 yılından bu yana, aynı
gerekçeyi ileri sürerek, defalarca Güney Kürdis-
tan'a askeri müdahalelerde bulundu. Köyleri, bağ
ve bahçeleri bombaladı, onlarca Güneyli Kürt
köylüsünü katletti, ama bir türlü PKK eylemlerini
engelleyemedi; "terörün kökünü kazıyamadı."

Bu kez de öyle olacağına kuşku yok. Çünkü terör
ve şiddetin nedenleri sınırların dışında değil; için-
dedir. Güney Kürdistan'a yapılan saldırıların ge-
rekçesi olarak gösterilen PKK ve başvurduğu
şiddet, sömürgeci politikanın, Kürt halkı ve dev-
rimci, demokratik güçler üzerindeki devlet terörü-
nün ürünüdür.

Türk devletinin sınır boylarına yaptığı son askeri
yığınağa gerekçe olarak gösterdiği PKK ve terö-
rüne ilişkin koparttığı yaygara, iç ve dış kamu-
oyunu aldatmaya yöneliktir.

Güney'deki ulusal kazanımlara, Federasyona,
Kürdistan Parlamentosu ve Hükümeti'ne karşı ol-
duğunu gizlemeyen Türk devleti uzun bir dönem-
dir, ABD'yi PKK'nin sınırdaki askeri üslerine sal-
dırmaya ikna etmek için çaba sarf ediyor.

Rejim, PKK'nin Güney Kürdistan'daki varlığını
gerekçe göstererek Kürdistan Hükümeti ve siya-
si partileri üzerinde baskı kurmaya çalışıyor.

Ve böylece Kürtlerle ABD'yi karşı karşıya getir-
meyi, Kürtler arasındaki çatışmaları yeniden
alevlendirmeyi ve Güney Kürdistan'daki huzurlu
ortamı bozmayı amaçlıyor.

Sınırın ötesinde ve berisindeki Kürtlerin ulusal,
demokratik haklarının amansız karşıtlarından bi-
ri olan Türk devletinin yaptığı son yığınak, aynı
zamanda ABD- İran çatışmasının yol açabileceği
muhtemel gelişmelerin aleyhine olmasını en-

gellemeye yöneliktir.

Türkiye, İran ve Irak'daki Kürtleri korkutup sindir-
me amaçlı askeri manevralar ve yığınaklarla ay-
rıca militarist yapının güçlendirilmesi, demokra-
tikleşme ve AB sürecinin engellenmesi hedefleni-
yor.

Bu nedenle AKP hükümeti, militaristlerin, ırkçı
şövenlerin, AB karşıtları ve statükocuların ekme-
ğine yağ süren politikalarından hemen vazgeçme-
li, ordunun Kuzey Kürdistan'daki varlığını güçlen-
dirmek yerine, gerginliği azaltacak, Kürt sorunu-
nun demokratik çözümüne yardımcı olacak
adımları bir an önce atmalıdır. Güneyli Kürtlerin
iradesine saygı göstermeli, Kürdistan Hükümeti-
ti'yle iyi ilişkiler kurmalıdır.

Türk devrimci, demokrat, ilerici ve barışsever ke-
simler, devletin, sorunu çözmek yerine daha kar-
maşık hale getirmenin ötesinde bir işe yarama-
yacak olan planlarına, Güney Kürdistan'a müda-
halesine karşı seslerini yükseltmeli, birlikte karşı
durmalıdır.

ABD ve AB başta olmak üzere batılı devletler,
Birleşmiş Milletler ve öteki uluslararası kuruluş-
lar, Türk devletinin, bölgede barışı daha da ge-
ciktirmek, ortamı daha da kötüleştirmekten öte
bir sonuç vermeyecek olan saldırılarını önlemek
amacıyla baskı yapmalı; Güney Kürdistan'daki
siyasi yapıyı aktif bir biçimde desteklemeli; Kürt
sorununun barışçıl ve demokratik çözümü için,
yurtsever Kürt hareketine destek olmalıdırlar.

PKK, Güney Kürdistan'daki istikrarı ve huzur or-
tamını bozacak davranışlardan kaçınmalı, Türk
hükümetine saldırı bahanesi vermemek amacıyla
sınırdaki askeri üslerini tahliye etmelidir.

Kürt yurtsever hareketi, ülke içinde ve dışında,
rejimin Kürt düşmanı sinsi planlarını açığa çıkart-
mak, Güney Kürdistan'a saldırmasını engelle-
mek için elele vermeli, demokratik ve barışçıl
yöntemlerle ulusal ve demokratik taleplerini dile
getirmelidir. 21 Nisan 2006

PSK- Kürdistan Sosyalist Partisi